

Petr Lavický, Eva Dobrovolná,
Jiří Valdhans (eds.)

DNY PRÁVA 2018

DAYS OF LAW 2018

Část VI.

Reforma civilního procesu

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DNY PRÁVA 2018 – DAYS OF LAW 2018

Část VI. – Reforma civilního procesu

Petr Lavický, Eva Dobrovolná, Jiří Valdhans (eds.)

Masarykova univerzita

Brno 2019

Recenzentka:

Mgr. Martina Šuláková, Ph.D.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9374-4 (online : pdf)

Obsah

Procesní legitimace a Věcný záměr civilního řádu soudního	7
<i>Petr Coufalík</i>	
Zúžená pravomoc civilních soudů.....	24
<i>Eliška Fischerová</i>	
Břemeno substancování v (novém) civilním soudním řízení	39
<i>Tereza Hajdajová</i>	
Rozkazní a upomínací řízení ve věcném záměru ČŘS	49
<i>Radim Chalupa</i>	
Koncentrace řízení.....	61
<i>Ingrid Kovářová Kochová</i>	
Materiální vedení řízení v kontextu práva na spravedlivý proces	94
<i>Filip Mazel</i>	
Reforma civilního procesu v Anglii: základní východiska a zásady reformy – možná inspirace pro nový český kodex civilního práva procesního.....	112
<i>Tomáš Střeleček</i>	
Platobný rozkaz	123
<i>Katarína Szendreiiová</i>	
Vplyv reformy civilného procesu na konania vo veci úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom.....	142
<i>Ivana Zmeková</i>	

Procesní legitimace a Věcný záměr civilního řádu soudního

Petr Coufalík

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Procesní legitimace je procesním institutem, který řeší problém s tím, že v soudním řízení vystupuje osoba odlišná od nositele subjektivního soukromého práva či povinnosti. Současná právní úprava však s procesní legitimací příliš nepočítá, což přináší řadu praktických problémů, kupříkladu s účinky právní moci. Příspěvek procesní legitimaci představuje, poukazuje na současnou právní úpravu, úpravu obsaženou ve Věcném záměru civilního záměru soudního a závěrem dává několik doporučení ohledně tohoto institutu do budoucna.

Keywords in original language

Civilní proces; procesní legitimace; Věcný záměr civilního řádu soudního; účastníci řízení.

Abstract

The procedural legitimation is an institute of the civil procedure, which solves the problem with the procedural situation, in which another person than right holder or a liable person of a private legal relationship is acting in court. The current legislation does not sufficiently regulate the procedural legitimation, this brings a lot of practical problems, for example with the effects of a legal force. This paper explains the essence of procedural legitimation, shows the current legislation, the Draft of the Civil Procedure Code and brings several recommendations regarding this institute for the future.

Keywords

Civil Procedure; Procedural Legitimation; Draft of the Civil Procedure Code; Participants of Civil Proceedings.

1 ÚVODEM

V roce 2017 byl komisí pod vedením Petra Lavického představen Věcný záměr civilního řádu soudního, který přináší řadu zajímavých podnětů ke změnám v současné podobě civilního soudního řízení. Od té doby probíhají nesčetné diskuze, které se zabývají obecnou koncepcí civilního sporového řízení, jakož i vybranými dílčími aspekty. Samozřejmě se diskuze – jak je to obvyklé – stáčí především k ožehavým otázkám, jako je kupř. pojetí dovolacího řízení či povinné zastoupení advokátem, pozornost odborné veřejnosti však nemůže zůstat jen u těchto témat, nýbrž by se měla pokud možno zabývat všemi procesními instituty, které mají být znovu upraveny. Tento příspěvek chce do probíhající diskuze přispět, když svou pozornost věnuje procesní legitimaci, která obecně patří mezi méně frekventované i méně probádané instituty procesního práva.

Příspěvek si klade za cíl vysvětlit, co je podstatou tohoto institutu, jak je dnes upraven, jaká je navrhovaná úprava do budoucna a jaká lze dát rekodifikační komisi ohledně tohoto institutu doporučení.

2 OBECNÉ OTÁZKY PROCESNÍ LEGITIMACE

2.1 Pojem procesní legitimace a její vymezení

Pojem procesní legitimace je v tuzemské procesualistice používán nejednotně ve více možných významech. Zaprvé V. Steiner pojmem procesní legitimace rozuměl způsobilost být účastníkem řízení ve smyslu procesním, tj. mít procesní práva a povinnosti, které účastníku podle zákona náleží.¹ Z toho vyplývá, že V. Steiner používal pojem procesní legitimace pro označení toho, co dnes v procesualistice běžně označujeme jako procesní subjektivitu; jestliže pro označení tohoto fenoménu máme běžně zaužívaný pojem, nelze považovat užívání pojmu procesní legitimace v tomto významu jako přiléhavé, nýbrž naopak jako matoucí.²

¹ STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 365 s., s. 239. Bez ISBN.

² V. Steiner však nebyl jediným autorem, který používá pojem procesní legitimace jako synonymum procesní subjektivity. Viz např. PŘIDAL, O. § 90. In: SVOBODA, K. et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s., s. 316. ISBN 978-80-7400-506-0.

Druhý možný význam pojmu procesní legitimace je spojován s formálním vymezením účastenství v řízení. Podle L. Drápala má procesní legitimaci účastník řízení označený v žalobě. S ohledem na to, zda účastník vystupuje na straně žalující nebo žalované, se rozlišuje aktivní a pasivní procesní legitimace.³ Byť procesní legitimace není synonymem pro procesní subjektivitu, nýbrž je používána pro formální vymezení účastenství řízení v civilním sporném řízení, nelze považovat tuto skutečnost za zrovna zdařilou, když pro označení osob, které podávají žalobu, lze jednoduše používat pojem žalobci či strana žalující a pro označení osob, proti nimž žaloba směřuje, lze opět tradičně používat pojem žalovaní či strana žalovaná.

Podle třetího pojetí zastávaného u nás např. A. Winterovou či B. Dvořákem se procesní legitimací rozumí zákonem založené oprávnění domáhat se s úspěchem práva, jehož není daný subjekt ve sféře hmotněprávní nositelem a ani to o sobě netvrdí.⁴ Z tohoto významu budeme vycházet i v tomto příspěvku, považujeme však z potřebné definici procesní legitimace upřesnit z toho důvodu, že procesní legitimace může být dána nejen na straně žalující, ale i na straně žalované a že nastíněné vymezení procesní legitimace nevystihuje skutečnost, že procesní legitimace může být dána ze zákona či může být založena volním jednáním stran (smluvně).

³ DRÁPAL, L. § 90 [Právní definice účastníků]. In: BUREŠ, Jaroslav, Ljubomír DRÁPAL et al. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 584. V judikatuře viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze 17. 9. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1587/2002.

⁴ WINTEROVÁ, A. Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ et al. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, 624 s., s. 137. ISBN 978-80-7502-076-5; DVOŘÁK, B., § 90 (Účastníci řízení). In: LAVICKÝ, Petr et al. *Civilní proces I. Řízení sporné: Občanský soudní řád (§ 1 až 250), Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, xxvi, 1088 s., s. 377, marg. č. 6. ISBN 978-80-7478-986-1; DVOŘÁK, B. Kolektivní ochrana práv a procesní legitimace. *Acta Iuridica Olomucensia*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2016, č. 1, s. 61–67. Takto vymezený fenomén byl v minulosti popsán i u některých dalších autorů, v některých případech ovšem bez výslovného označení (HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442, 286 s., s. 6 a násl. ISBN 978-807-3575-403.), v jiných případech byl nazýván jako formální věcná legitimace (STEINER, 1981, op. cit., s. 242; FIALA, Josef. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*. 1. vyd. Praha: Universita Karlova, 1972, 120 s., s. 84. Bez ISBN; KASÍKOVÁ, M. § 292 (Poddlužnická žaloba). In: DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář I., II.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2056 s., s. 1502, marg. č. 2. ISBN 978-807-3574-604) či oprávnění vymáhat právo (HANDLAR, Jiří. Námitka neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky notifikovaného dlužníka. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck. 2012, roč. 20, č. 9, s. 318 a násl. ISSN 1210-6410).

Charakteristickým znakem procesní legitimace je zaprvé existence osoby, která vystupuje ve svém vlastním jménu v řízení, sama je tedy účastníkem řízení, a nikoliv toliko zástupcem tvrzeného nositele hmotného práva či povinnosti. Zadruhé procesně legitimovaný může a) vystupovat na straně žalující a tak se domáhat po žalovaném nároku, který nepřínáleží žalobci, nýbrž někomu jinému, přičemž žalobce ani netvrdí, že by měl být nositelem práva či měl oprávněný zájem, b) vystupovat na straně žalované, tedy je vůči němu vznesen nárok, přičemž procesně legitimovaný není jeho nositelem, nýbrž někdo jiný, a žalobce to o žalovaném ani netvrdí. Kdyby totiž bylo tvrzeno, že daná osoba je nositelem práva či povinnosti, pak by se institut procesní legitimace vůbec neuplatnil. Třetím znakem je existence určitého titulu, který tuto třetí osobu opravňuje namísto žalobce či žalovaného v řízení vystupovat, přičemž tímto titulem může být buď zákon, nebo právní jednání (zmocnění či procesní smlouva).⁵

Na základě uvedeného lze procesní legitimaci definovat jako oprávnění procesního subjektu vystupovat (soudit se) na základě zákona nebo na základě právního jednání ve svém vlastním jménu v civilním soudním řízení na straně žalující nebo žalované ohledně tvrzeného práva či povinnosti majících příslušenství někomu jinému než tomuto procesnímu subjektu, přičemž to není ani o něm tvrzeno.

2.2 Vztah procesní legitimace a vymezení účastenství civilního sporného řízení

Procesní legitimace funkčně souvisí s problematikou formálního vymezení účastenství, avšak jinak, než výše naznačoval L. Drápal, kdy aktivní procesní legitimaci nelze považovat za synonymum pro označení žalobců a pasivní procesní legitimaci za synonymum pro označení žalovaných. Podstata formálního vymezení účastenství, které je dnes procesualistikou všeobecně přijímáno jako jediné možné,⁶ spočívá v tom, že vymezení účastenství

⁵ BLOMEYER, Arwed. *Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren*. 1. vyd. Berlín: Springer-Verlag, 1963, xix, 785 s., s. 204–213. Bez ISBN; JAUERNIG, Othmar a Burkhard HESS. *Zivilprozessrecht: ein Studienbuch*. 30. vyd. München: Verlag C. H. Beck, 2011, xxvi, 399 s., s. 84–87. ISBN 978-340-6606-809.

⁶ Petr Lavický zdůrazňuje, že se jedná v současnosti o jediný myslitelný přístup (LAVICKÝ, Petr et al. *Civilní proces III. Řízení nesporné: Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících fyzických a právnických osob (Řízení ve věcech veřejného rejstříku)*). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxxi, 979 s., s. 28, marg. č. 4. ISBN 978-80-7478-869-7).

v civilním sporném řízení je nezávislé na účastenství v právním vztahu, který je předmětem řízení.⁷ Účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný s tím, že žalobce je ten, kdo podal u soudu žalobu a vyjádřil v ní vůli vystupovat jako žalující strana ve sporu, a žalovým ten, koho žalobce v žalobě označil za žalovanou stranu ve sporu.⁸ Okolnost, zda žalobce nebo jím označený žalovaný jsou nositeli práv a povinností, o něž v řízení jde, je při vymezení okruhu účastníků zcela nerozhodná.⁹

Zamyslíme-li se nad důsledky formálního vymezení účastenství, ve své podstatě může žalovat kdokoliv kohokoliv, aniž by přitom hrálo jakoukoliv roli, zda se žalobce domáhá přiznání tvrzeného subjektivního práva své osobě či někomu jinému. Ve svém důsledku tak formální vymezení účastenství nedokáže zabránit tomu, aby byly podávány tzv. *actiones popularis*, což je v rozporu s tím, že každý by měl zásadně sám dbát svých práv a povinností (promítnutí civilistické zásady „práva náležejí bdělým“). Ve stredoevropském prostoru se vyvinuly dva modely, které tomuto negativnímu důsledku formálního vymezení účastenství mají zabránit.

Zprvce se jedná o německou koncepci práva (oprávnění) vést řízení (*Prozessführungsrecht, Prozessführungsbefugnis*), které vychází z toho, že žalobce nemůže svévolně prosazovat práva někoho jiného než sebe a vést svévolně řízení proti někomu jinému než proti tomu, o němž tvrdí, že je nositelem žalované povinnosti, ledaže k tomu disponuje zvláštním oprávněním – tzv. procesní postavení (*Prozessstandschaft*).¹⁰ Jestliže žalobce neuplatňuje své právo či nesměruje proti osobě, která má být nositelem tvrzené povinnosti, a jestliže není dáno zvláštní oprávnění (*Prozessstandschaft*), aby namísto

⁷ WINTEROVÁ, Alena. Část třetí – Subjekty civilního procesu, Oddíl C – Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2015, op. cit., s. 129.

⁸ IŠTVÁNEK, F. § 90. In: DAVID, 2009, op. cit.; Obdobně ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, 256 s., s. 44 a násl. ISBN 978-80-87576-78-6; DVORÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 187 s., s. 143, marg. č. 266. ISBN 9788074000959; SPÁČIL, Jiří. *Sporné otázky procesního nástupnictví. Právní praxe*, Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 1995, roč. 43, č. 7, s. 402. ISSN 1211-0825.

⁹ DRÁPAL, L. § 90 [První definice účastníků]. In: BUREŠ; DRÁPAL, op. cit., s. 584.

¹⁰ WETH, Stephan. ZPO § 51 Prozessfähigkeit; gesetzliche Vertretung; Prozessführung. In: MUSIELAK, Hans-Joachim, Wolfgang VOIT et al. *Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz: Kommentar*. 12. vyd. München: Franz Vahlen, 2015, xxxviii, 3210 s., marg. č. 14. ISBN 38-006-4951-9; SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 1. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992, 598 s., s. 163 a násl, marg. č. 272n. ISBN 34-522-2105-9.

skutečného nositele práva či povinnosti v řízení vystupoval někdo jiný, je nezbytně žalobu jako nepřipustnou odmítnout.

Zadruhé rakousko-česká koncepce používá výše uvedený institut procesní legitimace ve spojení s institutem věcné legitimace. Jestliže někdo vede řízení ohledně práva někoho jiného či vede řízení proti někomu jinému, než je skutečný nositel práva či povinnosti, pak je dán nedostatek věcné legitimace a žalobu je třeba jako nedůvodnou zamítnout. Výjimku tvoří situace, kdy ze zákona či ze smlouvy (uzavřené v souladu se zákonem, viz např. § 1886 OZ) vyplývá oprávnění určité osoby vystupovat v civilním soudním řízení ohledně práva či povinnosti jiné osoby; v takovém případě je žalobě – je-li důvodná – možné vyhovět.¹¹

Výhodou rakousko-české koncepce je, že striktně odděluje formální vymezení účastenství řízení a obsah žalobních tvrzení rozhodujících o projednatelnosti a především o důvodnosti žaloby. Nevýhodou této koncepce by bylo možné spatřovat v tom, že se procesní legitimace řeší až v rámci věcného řešení sporu, řízení je tak teoreticky déletrvající. Pro žalující stranu je pak příznivější v tom, že o uplatněném procesním nároku je věcně jednáno.

Věcný záměr civilního řádu soudního počítá s tím, že nadále zůstane zachována druhá koncepce, čemuž nelze ničeho vytknout, když obě varianty lze považovat za legitimní a zároveň schopné vyřešit nastíněný problém.

2.3 Vztah procesní legitimace a věcné legitimace

Věcnou legitimací se zpravidla rozumí hmotněprávní vztah účastníka k projednávané věci¹² či skutečnost, že účastníci řízení jsou skutečně též nositeli uplatněných subjektivních práv a povinností hmotněprávních, tj. účastníky též ve smyslu hmotněprávním.¹³ To však nepovažujeme za přesné. Podstata

¹¹ Výjimečně může být žaloba odmítnuta podle § 43 OSŘ, pokud žalobce ani na výzvu neodstraní vadu podání spočívající v tom, že nebude zřejmé, zdali žalobce se domáhá svých práv či práv někoho jiného či zda má být žalovaný nositelem povinnosti či jen vystupovat v řízení ohledně povinnosti někoho jiného. Zde je však nezbytné postupovat obezřetně, kdy v případě pochybností je vhodnější zpravidla dovodit, že se domáhá svých vlastních práv a uložení povinnosti zatěžující žalovaného.

¹² STAVINOHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 660 s., s. 230. ISBN 80-210-3271-5; Obdobně DRÁPAL, L. § 90 [První definice účastníků]. In: BUREŠ, DRÁPAL, 2009, op. cit., s. 584–585.

¹³ STEINER, 1981, op. cit., s. 240.

věcné legitimace není jen synonymické označení hmotněprávního vztahu, nýbrž spočívá v porovnání, zda žalobou uplatněný nárok opřený o patřičná skutková tvrzení odpovídá skutečnému hmotněprávnímu vztahu. Vzhledem k tomu je možné věcnou legitimaci definovat lépe jako vztah mezi žalobním návrhem opřeným o skutková tvrzení a skutečným stavem vyplývajícím z hmotného práva. Odpovídá-li žalobní návrh skutečným hmotněprávním vztahům, je věcná legitimace dána, naopak pokud žalobní návrh skutečným hmotněprávním vztahům neodpovídá, nastane stav označovaný jako nedostatek věcné legitimace.

Věcnou legitimaci procesualistika běžně dělí na aktivní a na pasivní podle toho, koho se věcná legitimace týká. Týká-li se věcná legitimace žalobce, označuje se jako aktivní věcná legitimace, týká-li se naopak žalovaného, označuje se jako pasivní věcná legitimace.¹⁴ Nedostatek aktivní věcné legitimace znamená, že žalobce není nositelem hmotněprávního oprávnění, nedostatek pasivní věcné legitimace znamená, že žalovaný není nositelem hmotněprávní povinnosti, o kterou v řízení jde. Není-li žalobce osobou podle hmotného práva oprávněnou, tedy není aktivně věcně legitimován, či není-li žalovaný osobou podle hmotného práva povinnou, tedy není pasivně věcně legitimován, jsou dány předpoklady pro zamítnutí žaloby, a nikoliv předpoklady pro zastavení řízení, neboť věcná legitimace rozhoduje o důvodnosti žaloby a nikoliv o její přípustnosti.¹⁵

Co se týče vztahu procesní a věcné legitimace, je třeba vyjít z obsahu těchto institutů, z nichž vyplývá, že oba mají v procesu samostatné svébytné místo a účel. Vztah procesní a věcné legitimace rozhodně nelze pojímat jako vztah množiny a podmnožiny, neboť tyto instituty se navzájem nenahrazují, nýbrž procesní legitimace věcnou legitimaci doplňuje. To znamená, že procesní legitimace umožňuje vyhovět výjimečně žalobě v situaci, kdy na straně žalující či žalované není nositel subjektivního hmotného práva/oprávněného zájmu či naopak nositel subjektivní povinnosti. To ovšem neznamená,

¹⁴ STAVINHOVÁ, HLAWSA, 2003, op. cit, s. 230; Obdobně DRÁPAL, L. § 90 [První definice účastníků]. In: BUREŠ, DRÁPAL, 2009, op. cit., s. 584.

¹⁵ Srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1587/2002, nebo usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 11. 1994, sp. zn. 1 Co 227/94 (publikované v časopise *Právní rozhledy*, 1995, č. 3, s. 111). Obdobně DRÁPAL, L. § 90 [První definice účastníků]. In: BUREŠ, DRÁPAL, 2009, op. cit., s. 584 – 585.

že je-li dána procesní legitimace, žaloba je důvodná a věcnou legitimaci není třeba zkoumat. Procesní legitimace je předpokladem pro to, aby mohlo být o žalobě vůbec věcně jednáno (byť se zkoumá až v rámci důvodnosti žaloby), a věcnou legitimaci je pak v případě shledání danosti procesní legitimace nezbytné následně rovněž zkoumat. V tomto případě je však přeci jen rozdíl v tom, že se zjišťuje vztah tvrzeného nositele hmotného práva či povinnosti ke skutečnému hmotněprávnímu vztahu, a nikoliv vztah procesně legitimovaného k tomuto hmotněprávnímu vztahu.

3 SOUČASNÁ ÚPRAVA PROCESNÍ LEGITIMACE

Zaměříme-li se na současnou úpravu procesní legitimace v právním řádu je situace podceněná až tristní. Zaměříme-li se na samotný občanský soudní řád, pojem procesní legitimace zde není obsažen vůbec, rovněž úprava, která procesní legitimaci nějak obsahově upravuje, je nevalná. Konkrétně lze v OSŘ najít tři případy, které procesní legitimaci předjímají. Zaprvé § 20 odst. 2 OSŘ předjímá (rámcově upravuje) procesní legitimaci v případě sporů ohledně majetku státu svěřených do užívání (správy) jinému právnímu subjektu (státnímu podniku, příspěvkové organizaci, etc.), zadruhé § 35 odst. 1 OSŘ umožňuje státnímu zastupitelství v případech stanovených zákonem podat svým jménem žalobu a zatřetí § 35a odst. 1 OSŘ obdobně jako v případě státního zastupitelství předjímá případy, kdy může žalobu podat svým jménem Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových; jak v případě tohoto úřadu, tak i v případě státního zastupitelství jsou tyto organizační složky speciálně pro tento případ nadány procesní subjektivitou, byť ji z hlediska hmotného práva nemají. Z právně-legislativního hlediska je podstatné, že tato ustanovení jsou vlastně zbytečná a mají spíše tak educační (či informační) význam, neboť ony procesní legitimaci nezakládají, toliko předjímají, když procesní legitimace musí být stanovena zvláštním zákonným ustanovením. V souvislosti s § 20 odst. 2 OSŘ se jedná zejm. o § 16 odst. 2 zákona o státním podniku, v souvislosti s § 35 odst. 1 OSŘ se jedná o § 42 zákona o státním zastupitelství a v souvislosti s § 35a odst. 1 OSŘ takové oprávnění ve zvláštním právním předpise stanoveno není, takže ustanovení § 35a odst. 1 OSŘ nelze ani nepřímou (tj. ve spojitosti s jiným ustanovením) v současnosti aplikovat.

Procesní legitimace je v OSŘ dále stanovena až v rámci vykonávacího řízení v rámci úpravy podlužnické žaloby (zejm. § 315, o. s. ř.).

Rovněž ve zvláštních právních předpisech, které upravují určitým způsobem civilní sporné řízení, není situace o mnoho lepší. Toliko v některých zákonech lze najít konkrétní případy procesní legitimace. Tak je tomu např. u již zmíněného zákona o státním podniku (§ 16 odst. 2), zákona o státním zastupitelství (§ 42), u zákona o majetku ČR (§ 55 odst. 1), zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi (§ 18 odst. 1), insolvenčního zákona či u občanského zákoníku, který předjímá procesní legitimaci v souvislosti s vykonavatelem závěti (§ 1553 a násl.), správcem pozůstalosti (§ 1556 a násl.) či v souvislosti s postoupením pohledávky a jejím následným vymáháním postoupitelem (§ 1886).

Kritika strohé právní úpravy není samoučelná, nýbrž ji lze demonstrovat na řadě problémů, které v praxi přináší a odpovědnost přenáší na rozhodující orgány, aby procesní právo dotvářely, což nelze považovat zcela ideální.

Zcela zásadní nedostatek současné právní úpravy spočívá v tom, že nijak nevymezuje, zda a kdy se skutečný nositel práva či povinnosti může (a dokonce musí) účastnit soudního řízení, aby mohlo být žalobě vyhověno.

Je zřejmé, že odpověď na tuto otázku není na první pohled jednoduchá, kdy bude v mnoha případech záležet na tom, zda se nositel práva a povinnosti vůbec může řízení zúčastnit (typicky problematika svěřenského fondu). Nositel práva či povinnosti nebude v řízení vystupovat zpravidla v případě správy majetku, tj. u správy pozůstalosti, správy majetkové podstaty, kdy má dispoziční oprávnění k ní insolvenční správce, či u správy majetku státu.¹⁶ Rovněž úprava podlužnické žaloby podle § 315 OSŘ je nastavena tak, že nositel hmotného práva v řízení nevystupuje, může však do řízení vstoupit jakožto vedlejší intervenient. V těchto případech, kdy v řízení nebude vystupovat jako strana sporu skutečný nositel práva či povinnosti, ale namísto něj jen procesně legitimovaný, lze hovořit o tzv. výlučné či výhradní procesní legitimaci.

V řadě případů však zákon skutečnému nositeli práva či povinnosti nezapovídá, aby před soudem sám vystupoval jako strana sporu, toliko umožňuje, aby jeho nárok uplatnil též procesně legitimovaný (či byla žaloba vedena proti procesně legitimovanému); v této souvislosti lze hovořit o kombinované

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 22 Cdo 466/2015 (Rc 85/2018).

procesní legitimaci. Taková situace se naskytlá v souvislosti s § 18 odst. 1 zákona č. 428/2012 Sb. kdy se řešila otázka, zdali musí v případě žaloby, kterou se církevní právnická osoba domáhala určení, že vlastníkem určité (zpravidla nemovitě) věci je stát, vystupovat stát jakožto strana sporu při vědomí toho, že totožnou žalobu může podat svým vlastním jménem stát. Nejvyšší soud nakonec v rozsudku ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3468/2014, dospěl k závěru, že je to vskutku nezbytné.¹⁷

Otázka postavení účastníka řízení je důležitá v první řadě z důvodu ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, které předpokládá, že nositel práva a povinnosti bude mít zásadně možnost před soudem uplatnit svůj nárok či se proti nároku jiného sám bránit. Jestliže zákon takovouto možnost odjímá, pak musí stanovit dostatečné pojistky k tomu, aby nebyla krácená procesní práva nositele práva či povinnosti. Nabízí se, aby v řízení tento nositel mohl vystupovat jakožto vedlejší intervenient, jak to předpokládá kupř. § 315 OSŘ, zde je však třeba si uvědomit, že současná právní úprava obsahuje výslovně jen pravidelnou vedlejší intervenci, v jejímž rámci jsou práva vedlejšího intervenienta dosti omezené a vázané na souhlas podporované strany (viz např. § 203 odst. 1 OSŘ upravující subjektivní legitimaci k podání odvolání), připouštět výjimečnou vedlejší intervenci po vzoru § 20 rakouského civilního řádu soudního je dosti kontroverzní.

Postavení skutečného nositele práv a povinností se pak promítá i do řady dalších otázek, mezi něž lze zařadit otázku překážky litispendence, otázku subjektivních účinků právní moci i na nositele práva či povinnosti, otázku povinnosti součinnosti nositele práva či povinnosti při dokazování (například zdali bude vyslýchán jako svědek či jako strana sporu), rovněž otázku náhrady škody za nesprávně vedené řízení, jak předpokládá § 315 odst. 2 OSŘ u podlužnické žaloby.

V neposlední řadě je rovněž otázkou, zda a jakým způsobem má soudní rozhodnutí reflektovat skutečnost, že v řízení nevystupuje nositel práva a povinnosti, nýbrž místo něj osoba procesně legitimovaná, a to i s ohledem

¹⁷ Touto problematikou jsem se podrobněji zabýval v COUFALÍK, Petr. Procesní legitimace. In: HURDÍK, Jan, Eva Dobrovolná a Jiří Valdhans. *DNY PRÁVA 2015 – DAYS OF LAW 2015*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 19–36. ISBN 978-80-210-8199-4.

na případnou vykonatelnost rozhodnutí. V této souvislosti se nejeví jako vhodné, aby se promítala procesní legitimace toliko do odůvodnění soudního rozhodnutí.

4 NAVRHOVANÁ ÚPRAVA PROCESNÍ LEGITIMACE VE VĚCNÉM ZÁMĚRU ČŘS

Zaměříme-li se na navrhovanou právní úpravu, Věcný záměr ČŘS se nějak zásadně a dopodrobna problematice procesní legitimace nevěnuje, čemuž lze do značné míry rozumět, neboť se jedná spíše o okrajový institut. Přesto na několika místech Věcný záměr ČŘS na problematiku procesní legitimace reaguje.

Konkrétně Věcný záměr ČŘS nepřevzal § 20 odst. 2, § 35 odst. 1 a § 35a odst. 1 OSŘ, když v souvislosti s § 35a odst. 1 OSŘ zcela příléhavě uvedl, že úprava procesní legitimace Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových v občanském soudním řádu nadbytečná, kdy § 35a odst. 1 OSŘ toliko odkazuje na zákon č. 201/2002 Sb. a jakýkoliv nový normativní obsah se k němu nepřidává. K tomu autoři věcného záměru dodávají, že civilní řád soudní nemá obsahovat pravidla, která pouze opakují to, co vyplývá z jiných částí našeho právního řádu, nadto pravidla kasuisticky předepsaná jenom pro určitou konkrétní stranu.¹⁸

Věcný záměr ČŘS naopak nově navrhuje zavést procesní legitimaci ve dvou případech tradičních procesních institutů. Zaprvé v bodě 24., který upravuje pravidelnou vedlejší intervenci, navrhuje, aby po vzoru § 19 odst. 2 rakouského ZPO mohl vedlejší intervenient vstoupit na místo té strany, kterou podporuje, je-li dán souhlas obou stran; tvůrci věcného záměru výslovně uvádějí, že se má jednat o případ procesní legitimace.^{19, 20} Touto úpravou

¹⁸ DOBROVOLNÁ, Eva, Bohumil DVOŘÁK, Petr LAVICKÝ, Zdeněk PULKRÁBEK a Alena WINTEROVÁ. Věcný záměr civilního řádu soudního. *JUSTICE.CZ* [online]. 2017, s. 49 [cit. 12. 12. 2018]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf (dále jen „Věcný záměr ČŘS“).

¹⁹ Věcný záměr ČŘS, s. 69.

²⁰ K uvedenému lze uvést, že jestliže vskutku má jít o případ procesní legitimace, a tedy že vedlejší intervenient bude vystupovat svým jménem v záležitosti týkající se dřívější strany, pak by znění zákona mělo tuto skutečnost lépe reflektovat. Znění „*Svolí-li obě strany, může intervenient vstoupit do sporu jako strana na místo toho, jejíž podporuje.*“ o procesní legitimaci, jakož i o smyslu právní úpravy bez dalšího nevyhovává.

tedy nejspíše dává zákon možnost vedlejšímu intervenientovi, aby převzal veškerou odpovědnost za spor vedený původně stranou, kterou v řízení podporuje, což může být vhodné zejména tam, kde vedlejší intervenient je procesně zdatnější či má ve svém důsledku fakticky větší zájem na výsledku řízení, než strana samotná.

Zadruhé Věcný záměr ČŘS navrhuje využití institutu procesní legitimace v rámci problematiky zcizení věci nebo práva, o nichž se v řízení jedná. Konkrétně po vzoru rakouské a německé úpravy navrhuje, aby zcizení předmětu sporu v průběhu soudního řízení nemělo na spor vliv, přičemž po zcizení předmětu sporu vystupuje původní účastník již jako procesně legitimovaný namísto skutečného nositele práva.²¹ Taková právní úprava se sice odchyľuje od toho, že rozsudek vychází ze skutkového stavu v okamžiku jeho rozhodnutí, na druhou stranu je to vhodný způsob, jak zabránit řadě procesních nešvarů spojených se zcizením předmětu sporu, kupříkladu s postoupením pohledávky na nesolventní osobu před vyhlášením rozsudku za účelem vyhnutí se povinnosti hradit náklady řízení či se zbavením se věci v průběhu reivindikačního sporu. I tento koncept má ovšem určité nevýhody, zejména je třeba uvažovat o způsobech motivace původní strany sporu vést řádně řízení namísto skutečného nositele práva či povinnosti, například prostřednictvím zakotvení případné povinnosti k náhradě škody. Ani tím však všechny negativní praktiky nemusí být odstraněny, kupříkladu pokud dojde k postoupení rizikových pohledávek na nesolventní osobu ještě před procesem s jejím následným uplatněním touto osobou.

Věcný záměr ČŘS se procesní legitimace rovněž dotýká v souvislosti s výjimečnou vedlejší intervencí, kterou hodlá znovu zavést. Povahou vedlejší intervence je, že vedlejšímu intervenientovi se dostává postavení nikoliv pouhého „pomocníka“ strany, nýbrž přímo společníka v rozepří se všemi oprávněními a povinnostmi s tím souvisejícími. Důsledky výjimečné vedlejší intervence jsou takové, že procesní postavení výjimečného vedlejšího intervenienta je daleko méně vázáno na stranu, kterou v řízení podporuje, byť i nadále musí mít tato strana právní zájem na vítězství podporované strany ve sporu, se právní moc rozhodnutí vztahuje i na tohoto vedlejšího

²¹ Věcný záměr ČŘS, s. 125.

intervenienta. Jako příklad autoři věcného záměru uvádějí účinky právní moci rozsudku o podlužnické žalobě podle § 315 OSŘ i na povinného.²²

Tato úprava by mohla zčásti vyřešit problém s postavením skutečného nositele práva či povinnosti, pokud bude chtít na řízení participovat. Nadále však zůstane otevřená otázka, co se stane, pokud se o sporu nedozví, což by mohla vyřešit tzv. povinná litisdenunciace (opovědění rozepře) s rizikem náhrady škody, či se sice dozví, odmítne se však sporu zúčastnit, zde pak bude na úvaze, zdali by se neměly účinky rozhodnutí vztahovat i na něj.

Je však třeba rozumným způsobem vyřešit i další související otázky, zejména s překážkou litispendence a s účinky právní moci rozsudku, konkrétně jde o otázku, zdali může skutečný nositel práva podat žalobu i poté, co ji podal v jeho zájmu již dříve procesně legitimovaný.

Věcný záměr ČRS dále nijak neřeší otázku, jaký by měl být obsah soudního rozhodnutí, je-li v řízení dána procesní legitimace některé ze stran sporu a skutečný nositel v řízení nevystupuje. Jinými slovy řečeno je otázkou, zdali má soudní rozhodnutí v záhlaví, ve výroku či v odůvodnění procesní legitimaci reflektovat, a to s ohledem na hledisko právní jistoty a vykonatelnosti soudního rozhodnutí.

Obzvláště ožehavé to může být v případě procesního nástupnictví při zcizení předmětu sporu. Pokud totiž soudní rozhodnutí bude muset reflektovat, kdo je skutečným nositelem práva a povinnosti, bude muset soud, stejně jako je tomu dnes, zjišťovat, zda a na koho právo či povinnost přešly s tím, že následně tuto skutečnost bude muset promítnout do výroku svého rozhodnutí; to však v sobě nese riziko chyby, což by bylo nezbytné odstraňovat v rámci opravných prostředků, popř. v rámci možné obnovy řízení. Nereflektování právní úpravy má zase tu nevýhodu, že v případě exekučně vykonatelných rozhodnutí se zjišťování skutečného nositele práva či povinnosti přenesou do tohoto řízení a že v případě žalob na určení vlastnického práva k nemovitosti mohou být problémy s tím, aby katastr nemovitostí vyhovující rozsudek promítl do katastru nemovitostí, nebude-li osoba evidovaná v katastru v řízení vystupovat.

²² Věcný záměr ČRS, s. 69.

Rovněž lze věcnému záměru vytýkat, že se přímo nevyjadřuje k problematice smluvené procesní legitimace, potažmo obecněji k problematice procesních smluv. Konkrétně tedy je otázkou, zdali mohou strany uzavřít smlouvu o procesní legitimaci jen tehdy, když to zákon připouští, nebo i tehdy, když to zákon nevylučuje; v druhém případě by přitom bylo namístě stanovit případná konkrétní omezení, jak je dovodila německá procesualistika. Současně máme za to, že by tato odpověď měla být dána již v zákoně samotném a neměla by být přenechána k zodpovězení soudům, obzvláště pokud se navrhuje přijetí nového předpisu, který má nejen odstranit palčivé problémy současné právní úpravy, nýbrž být skutečně moderním předpisem pro 21. století, který reflektuje poznatky tuzemské i zahraniční procesualistiky.

5 DOPORUČENÍ DO BUDOUCNA

Místo závěru si dovolíme uvést několik doporučení do budoucna, tedy kam by se měla pozornost rekodifikačních snah v souvislosti s procesní legitimací dále ubírat.

Zprvė je třeba hlouběji promyslet postavení skutečného nositele práv či povinností v případném soudním řízení, zohlednit dopad úpravy výjimečné vedlejší intervence a litisdenunciace. V této souvislosti je nezbytné se rovněž zamyslet nad důsledky probíhajícího soudního řízení a s tím související problematikou překážky litispendence, jakož i nad důsledky soudního rozhodnutí, zejména účinky právní moci rozhodnutí, aby soudní řízení s procesně legitimovaným mělo nějaký faktický význam a nesloužilo toliko kupř. k zajištění si důkazní pozice.

V souvislosti se zmíněnou problematikou dokazování je vhodné si ujasnit, zda a jakým způsobem bude lze požadovat po skutečném nositeli práva či povinností součinnost. Zdali kupř. bude nositel práva či povinností vyslychán jako svědek či jako účastník řízení; to může mít především vliv na to, kdy soud může k výslechu přistoupit.

Zadruhé je nezbytné se zamyslet nad tím, jak by se měla procesní legitimace promítnout do obsahu soudního rozhodnutí, zdali se má projevit jen v odůvodnění (či ani tam) nebo zdali se má projevit též v záhlaví a ve výroku.

Zatřetí je vhodné si vyjasnit, jak přistupovat ke smluvené procesní legitimaci, zdali ji zcela odmítnout, připouštět ji jen tam, kde ji zákon výslovně připouští, či ji při připouštět vždy, ledaže ji zákon nevyloučí. V této souvislosti se nabízí spíše prostřední varianta, která bude reflektovat, že práva náležejí bdělým, je tedy na nositelích práv a povinností, aby se před soudem ohledně své záležitosti sami hájili, a toliko jen v některých smysluplných případech bylo možné se smluvně dohodnout na tom, že namísto strany v řízení bude vystupovat jiná osoba.

V neposlední řadě je potom na zvážení, zdali by nový civilní řád soudní neměl obsahovat samostatná ustanovení věnovaná procesní legitimaci, v nichž by například došlo k úpravě smluvené procesní legitimace, či zdali by měl obsahovat ustanovení v rámci jiných institutů, jako je tomu například v souvislosti s výjimečnou vedlejší intervencí, či zdali by nemělo dojít ke kombinaci obojího.

Abychom nebyli jen kritičtí, tak závěrem si dovoluujeme souhlasit s tím, že není nezbytné recipovat § 20 odst. 2, § 35 a § 35a OSŘ, které mají takřka nulový normativní význam, a ponechat jen právní úpravu obsaženou v samostatných právních předpisech, ukáže-li se tato úprava za nadále potřebnou. Souhlasíme rovněž s tím, že procesní legitimace může být vhodným nástrojem pro řešení problematiky zcizení předmětu sporu. Lze rovněž kvitovat skutečnost, že se do právního řádu navrácí pozapomenutý institut výjimečné vedlejší intervence.

Literature

- BLOMEYER, Arwed. *Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren*. 1. vyd. Berlín: Springer-Verlag, 1963, xix, 785 s. Bez ISBN.
- BUREŠ, Jaroslav, Ljubomír DRÁPAL et al. *Občanský soudní řád I, II. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- DAVID, Luďvík et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2056 s. ISBN 978-807-3574-604.
- DOBROVOLNÁ, Eva, Bohumil DVOŘÁK, Petr LAVICKÝ, Zdeněk PULKRÁBEK a Alena WINTEROVÁ. Věcný záměr civilního řádu soudního. *JUSTICE.CZ* [online]. 2017 [cit. 12. 12. 2018]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf

- DVOŘÁK, Bohumil. Kolektivní ochrana práv a procesní legitimace. *Acta Iuridica Olomucensia*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2016, č. 1, s. 61–67.
- DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 187 s. ISBN 9788074000959.
- FIALA, Josef. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*. 1. vyd. Praha: Universita Karlova, 1972, 120 s. Bez ISBN.
- HANDLAR, Jiří. Námitka neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky notifikovaného dlužníka. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck. 2012, roč. 20, č. 9, s. 318 a násl. ISSN 1210-6410.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442, 286 s. ISBN 978-807-3575-403.
- JAUERNIG, Othmar a Burkhard HESS. *Zivilprozessrecht: ein Studienbuch*. 30. vyd. München: Verlag C. H. Beck, 2011, xxvi, 399 s. ISBN 978-340-6606-809.
- LAVICKÝ, Petr et al. *Civilní proces I. Řízení sporné: Občanský soudní řád (§ 1 až 250l), Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, xxvi, 1088 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces III. Řízení nesporné: Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxxi, 979 s. ISBN 9788074788697.
- MUSIELAK, Hans-Joachim, Wolfgang VOIT et al. *Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz; Kommentar*. 12. vyd. München: Franz Vahlen, 2015, xxxviii, 3210 s. ISBN 38-006-4951-9.
- SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 1. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992, 598 s. ISBN 34-522-2105-9.
- SPÁČIL, Jiří. Sporné otázky procesního nástupnictví. *Právní praxe*, Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 1995, roč. 43, č. 7, s. 402. ISSN 1211-0825.
- STAVINOHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 660 s. ISBN 80-210-3271-5.
- STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 365 s. Bez ISBN.

SVOBODA, K., et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0.

ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, 256 s. ISBN 978-80-87576-78-6.

WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ et al. *Civilní právo procesní: Část první: řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1587/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3468/2014.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 22 Cdo 466/2015 (Rc 85/2018).

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 11. 1994, sp. zn. 1 Co 227/94.

Contact – e-mail

coufpe@mail.muni.cz

Zúžená pravomoc civilních soudů

Eliška Fischerová

Fakulta právnická, Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika

Abstract in original language

Předkládaný příspěvek se zabývá případy, kdy jsou spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, rozhodovány jinými orgány než soudy. Poskytuje přehled o rozhodování vybraných správních orgánů (zejména katastrálních úřadů, finančního arbitra, Energetického regulačního úřadu a Českého telekomunikačního úřadu) ve věcech soukromého práva v období 2011-2017.

Keywords in original language

Civilní pravomoc; zúžení civilní pravomoci; katastrální úřady; Český telekomunikační úřad; finanční arbitři; Energetický regulační úřad.

Abstract

The submitted paper deals with the cases of the disputes and other legal issues following from civil law which are settled by different authorities than courts. It provides a summary of the decisions of the selected administrative bodies (in particular Cadastral Offices, Financial Arbitrator, Energy Regulatory Office and Czech Telecommunication Office) in civil matters for the period from 2011 to 2017.

Keywords

Civil Jurisdiction; Limited Civil Jurisdiction; Cadastral Offices; Czech Telecommunication Office; Financial Arbitrator; Energy Regulatory Office.

1 ÚVOD

Obecně platí, že každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc. Spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků je svěřena soudům v rámci občanského soudního řízení.

Ministerstvo spravedlnosti v roce 2018 zveřejnilo výroční zprávu českého soudnictví za rok 2017. Uvedená zpráva poskytuje detailní náhled na fungování soudnictví včetně přehledů o vyřizování (nejenom) civilních věcí. Na základě dostupných dat lze ve vztahu k civilní agendě učinit závěr, že počet napadlých věcí vykazuje zjevný klesající trend (k tomu blíže tabulku č. 1). I přes tuto skutečnost však průměrný nápad v oblasti civilní u okresních soudů v letech 2011–2017 činil 393 771 věcí ročně.

Ochrana soukromých práv však může být svěřena i jiným orgánům, stanoví-li tak zákon. V tomto případě dochází k zúžení civilní pravomoci, kdy namísto soudu ve věcech soukromého práva rozhoduje jiný orgán.

Předkládaný příspěvek si klade za cíl analyzovat nejčastější případy, kdy je omezována civilní pravomoc soudů ve věcech vyplývajících ze soukromého práva, včetně počtu probíhajících řízení a vydaných rozhodnutí jinými orgány na základě dostupných dat z období 2011 až 2017.

Tabulka č. 1: Přehled o vyřizování civilních věcí u okresních a krajských soudů (jako soudů prvostupňových) v období 2011–2017.¹

Rok	Napadlé a obživlé věci		Vyřízené věci	
	OS	KS	OS	KS
2011	418 251	67 207	417 366	64 890
2012	362 979	59 552	358 886	65 968
2013	468 994	51 537	423 105	53 751
2014	447 298	39 674	466 528	43 756
2015	391 453	37 208	416 859	42 479
2016	334 751	26 813	363 971	33 006
2017	332 669	29 080	338 116	29 069

Zdroj dat: České soudnictví: Výroční statistická zpráva 2017. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. [cit. 13. 01. 2019]. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/719244/2017_vyrocní_stat_zprava.pdf/27ba4524-49cb-4744-b834-2c6812f13e5d

¹ Uvedená data se vztahují na nejvýznamnější a nejrozsáhlejší prvostupňové civilní řízení označené jako rejstřík C a nezahrnují rozkazní řízení (označené jako EPR). Přehledy a statistiky ostatních agend jsou dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/přehledy-statistikych-listu.html>

2 CIVILNÍ PRAVOMOC A JEJÍ ZÚŽENÍ

Pravomocí soudu se obecně rozumí okruh záležitostí, které jsou soudům svěřeny k projednání. Civilní pravomoc představuje jeden z druhů soudních pravomocí, která existuje vedle trestněprávní, ústavněprávní a správněprávní pravomoci a je definována jako „*okruh záležitostí, které soudy projednávají a o kterých rozhodují v civilním procesu*“.² Je-li soud nadán civilní pravomocí, rozhoduje o soukromoprávních záležitostech neboli o právem chráněných zájmech založených normami soukromého práva hmotného.³ Pro soukromoprávní vztahy je pak typické rovné postavení jejich subjektů a současně svoboda jejich vůle.

Civilní pravomoc upravuje ustanovení § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ), které současně provádí její kategorizaci a rozlišuje mezi civilní pravomocí obecnou, zúženou nebo rozšířenou. Obecná civilní pravomoc je upravena v § 7 odst. 1 OSŘ, podle něhož platí, že v občanském soudním řízení soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva – je tedy zásadně dána vždy v rozhodování o věcech soukromoprávních. Ustanovení § 7 odst. 3 OSŘ upravuje rozšířenou civilní pravomoc, která dovoluje soudům v občanském soudním řízení projednat a rozhodnout i takové záležitosti nevyplývající ze soukromoprávních poměrů. Předmětné ustanovení dále v § 7 odst. 1 OSŘ normuje situace, kdy dochází k zúžení civilní pravomoci. V těchto případech zákon dovoluje, aby právní věci vyplývající z poměrů soukromého práva projednávaly a rozhodovaly namísto soudů jiné orgány. Jedná se tak o výjimku z obecného pravidla, v jejímž důsledku dochází k omezení civilní pravomoci a která může být realizována pouze, stanoví-li tak zákon.

Zákonodárce svěřuje pravomoc rozhodovat o soukromoprávních záležitostech jiným orgánům zejména v takových případech, kdy se jedná o věci nesložité nebo homogenní. K přenesení rozhodovací pravomoci však může přistoupit v případech zcela opačných, které naopak vyžadují velkou míru odborné náročnosti s potřebou speciálních zjištění, kterých může snadněji

² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 64.

³ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: Část první: Řízení nalézací*. 7. vyd. Praha: Linde, 2014, s. 92.

dosáhnout specializovaný orgán. Projednání vybraných soukromoprávních věcí prostřednictvím jednoduššího a pružnějšího procesu by mělo ve svých důsledcích vést k jejich rychlejšímu projednání a současně k odbřemenění civilních soudů.⁴

Obecně lze rozlišovat mezi dvěma kategoriemi zúžení civilní pravomoci, a to fakultativní a obligatorní. Zatímco v prvním případě je stranám sporu ponechána možnost volby, zda se obrátí na soud nebo si zvolí jiný orgán, v druhém případě tuto volbu nemají a musí se obrátit výlučně na onen jiný orgán, kterému bylo svěřeno rozhodovat v určitých soukromoprávních záležitostech namísto soudu.

Teorie dále rozlišuje mezi zúžením civilní pravomoci, které spočívá v:

- a) přenášení soudních funkcí na orgány nestátní
- b) přenášení soudních funkcí na správní orgány.⁵

K omezení soudní pravomoci ve prospěch nestátních orgánů dochází v případě řízení rozhodčího nebo řízení před rozhodčí komisí spolku. V prvním případě se mohou strany sporu obrátit na rozhodce, kteří jsou soukromými osobami,⁶ a vyřešit svůj spor prostřednictvím rozhodčího řízení regulovaného zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen ZRR), jehož výsledkem je rozhodčí nález, který má stejné účinky jako rozhodnutí soudní. V současné době se však spíše prosazuje trend spočívající v omezování rozhodčího řízení pro řešení vybraných sporů. V tomto kontextu je nutné upozornit na novelu ZRR, neboť od 1. prosince 2016 platí, že spory ze smluv, které spotřebitel uzavřel s podnikatelem, nejsou již dále arbitrovatelné.⁷ V důsledku této změny již nelze prostřednictvím rozhodčího řízení řešit spory mezi uvedenými subjekty.

Dalším příkladem zúžení civilní pravomoci ve prospěch orgánů nestátních je rovněž řízení před rozhodčí komisí spolku, fakultativním orgánem, který

⁴ DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ et al. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 25.

⁵ OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního: I.díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 64.

⁶ Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že rozhodci ani rozhodčí soudy nepatří do soustavy obecných soudů a nejsou orgánem veřejné moci. Blíže usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2002, sp. zn. IV.ÚS 174/02.

⁷ ORLÍK, Miloš. Konec rozhodčího řízení mezi spotřebitelem a podnikatelem v České republice. *Právní rádce*, 2016, č. 11, s. 38.

si může spolek zřídit na základě § 265 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen OZ). Tento orgán, pokud jeho působnost není ve stanovách upravena odlišně, rozhoduje spory mezi členem a spolkem o zaplacení členského příspěvku a též přezkoumává rozhodnutí o vyloučení člena spolku.⁸

3 VYBRANÉ PŘÍPADY ZÚŽENÍ PRAVOMOCI CIVILNÍCH SOUDŮ

Civilní pravomoc je současně omezována i ve prospěch některých správních orgánů. Dle účinné právní úpravy je rozhodování o vybraných věcech soukromého práva svěřeno například pozemkovým, vyvlastňovacím a katastrálním úřadům nebo též Energetickému regulačního úřadu, finančnímu arbitrovi a Českému telekomunikačnímu úřadu.

Pozemkové úřady rozhodují o celé řadě otázek souvisejících s vlastnickým právem, včetně restitučních nároků dle § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. V případech, kdy nedojde k dohodě mezi osobou oprávněnou, která uplatňuje svůj restituční nárok, a povinnou osobou, je pozemkový úřad oprávněn rozhodnout o vlastnickém právu oprávněné osoby ve vztahu k požadované nemovitosti. Pozemkový úřad též rozhoduje ve sporech vyplývajících z duplicitního vlastnictví dle § 8a zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, v souvislosti s pozemkovými úpravami realizovanými na základě tohoto zákona.

Vyvlastňovací úřady rozhodují v rámci vyvlastňovacího řízení o odnětí nebo omezení vlastnického práva nebo práva odpovídajícího věcnému břemenu k pozemku nebo ke stavbě, o přechodu vlastnického práva nebo o nabytí práva odpovídajícího věcnému břemenu k tomuto pozemku nebo stavbě na základě zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě. S ohledem na skutečnost, že vyvlastnění nebo jiné nucené omezení vlastnického práva je možné pouze za náhradu, uvedené úřady v rámci vyvlastňovacího řízení vydávají rozhodnutí, které

⁸ Blíže k rozhodčí komisi spolku KOHOUT, David. Rozhodčí komise spolku podle § 265 obč. zák. a její využitelnost při řešení sporů uvnitř sportovních asociací. *Rekodifikace a praxe*, 2015, roč. 3, č. 1, s. 2–4.

obsahuje dva výroky, a to výrok o vyvlastnění a o náhradě za vyvlastnění. Zatímco výrok o vyvlastnění představuje veřejnoprávní zásah do vlastnického práva, v případě náhrady za vyvlastnění úřad rozhoduje o věci soukromoprávní. Dalším případům jsou věnovány následující kapitoly.⁹

4 KATASTRÁLNÍ ÚŘAD

Dalším typickým příkladem, kdy o poměrech soukromého práva rozhoduje správní orgán, je rozhodování katastrálních úřadů o právech vázících se k věcem nemovitým.¹⁰ Dle aktuální právní úpravy obsažené v zákonu č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí, katastrální úřady rozhodují o povolení nebo zamítnutí vkladu, kterým se zapisuje vznik, změna, zánik, promlčení nebo uznání existence nebo neexistence věcných práv, práv ujednaných jako věcná, nájmu nebo pachtu k nemovitostem (např. převod vlastnického práva k nemovitosti).¹¹ Vklad uvedených práv lze provést výlučně na základě pravomocného rozhodnutí, které katastrální úřad vydá v rámci vkladového řízení. V období 2011 až 2013 katastrální úřady vedly průměrně 654 830 vkladových řízení ročně. Tento počet se v období 2014 až 2016 ještě zvýšil, a to v důsledku rekodifikace soukromého práva, která rozšířila počet práv zapisovaných do katastru nemovitostí prostřednictvím vkladového řízení.¹² Od roku 2014 před katastrálními úřady probíhá průměrně 1 027 667 vkladových řízení ročně. S ohledem na novou právní úpravu a dosavadní vývoj (viz tabulku č. 2) lze do budoucna očekávat další nárůst těchto řízení.

⁹ Tyto případy byly zvoleny s ohledem na dostupnost relevantních dat.

¹⁰ K tomu blíže TRAJER, Václav. Rozhodování soudů ve věcech vkladu práva do katastru nemovitostí. *Právní rádce*, 2004, roč. 12, č. 3, s. 20–21.

¹¹ K tomu podrobně § 11 odst. 1 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí.

¹² Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí, vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální vyhláška).

Tabulka č. 2: Katastrální úřady – počet ukončených vkladových řízení a počet povolených vkladů v období 2011– 2017

Rok	Počet vkladových řízení	Počet povolených vkladů
2011	665 432	627 210
2012	659 471	624 183
2013	639 586	608 913
2014	1 018 020	951 692
2015	1 098 361	1 035 397
2016	1 014 221	961 188
2017	980 064	930 324

Zdroj dat: Výroční zpráva ČÚZK 2017. *Český úřad zeměměřičský a katastrální úřad* [online]. [cit. 13. 01. 2019]. Dostupné z: <https://www.cuzk.cz/Urady/Cesky-urad-zememericky-a-katastralni/Zpravy-CUZK/Vyrocní-zpravy-CUZK-souhrne-informace.aspx>

5 ENERGETICKÝ REGULAČNÍ ÚŘAD

Energetický zákon¹³ (dále jen EZ) reguluje nejenom podmínky podnikání a výkon státní správy v energetických odvětvích, kterými jsou elektroenergetika, plynárenství a teplárenství, ale i práva a povinnosti fyzických a právnických osob s tím spojené. V této souvislosti bylo Energetickému regulačnímu úřadu svěřeno rozhodovat ve sporech dle § 17 odst. 7 písm. a)–e) EZ a též spory dle § 52 zákona č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie (dále jen PZE). První skupina sporů upravená EZ se týká sporů zejména mezi držiteli licencí nebo mezi držitelem licence a zákazníkem o dodávkách nebo distribuci elektřiny, plynu nebo tepelné energie. Převážnou část těchto sporů pak představují spotřebitelské spory, které mohou být zahájeny pouze na návrh zákazníka v postavení spotřebitele odebírajícího elektřinu, plyn nebo tepelnou energii pro spotřebu v domácnosti nebo zákazníka,

¹³ Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích.

který je fyzickou osobou podnikající. V těchto případech je pravomoc Energetického regulačního úřadu pouze fakultativní.

Energetickému regulačnímu úřadu je též svěřeno rozhodování sporů týkajících se podpory elektřiny z obnovitelných zdrojů, elektřiny z druhotných zdrojů nebo elektřiny z vysokoúčinné kombinované výroby elektřiny a tepla a podpory tepla a též sporů, jejichž předmětem je splnění peněžité povinnosti uložené PZE nebo sjednané na základě PZE, nebo rozhodování o povinnosti vrátit neoprávněně čerpanou podporu podle § 51 PZE.¹⁴

Z dostupných informací nelze učinit závěr o počtu všech probíhajících řízení v jednotlivých letech. Ve vztahu k počtu pravomocně ukončených správních řízení lze konstatovat, že spory dle § 17 odst. 7 písm. a)–e) EZ v oblasti elektroenergetiky tvoří nejpoměrnější rozhodovací agendu.

Tabulka č. 3: Energetický regulační úřad – počet probíhajících řízení a vydaných rozhodnutí v období 2011–2017

Rok	Spory dle § 17 odst. 7 písm. a) -e) EZ a dle § 52 PZE	
	Počet probíhajících řízení	Počet vydaných rozhodnutí
2011	N ¹⁵	88
2012	N	190
2013	N	57
2014	N	49
2015	50	20
2016	197	71
2017	102	41

Uvedené údaje vychází ze zpráv o činnosti a hospodaření Energetického regulačního úřadu od roku 2011 do 2017 a dále též z přehledů správních řízení vedených Energetickým regulačním úřadem; Správní řízení. *Energetický regulační úřad* [online]. [cit. 12. 01. 2019]. Dostupné z: <https://www.eru.cz/cs/spravni-řízení>

¹⁴ K tomu blíže usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2018, sp. zn. 23 Cdo 258/2018: „Jestliže je povinnost poskytnout peněžité plnění k financování podpory založena zákonem č. 165/2012 Sb. v jeho § 28 a není založena na smluvní volnosti účastníků, odvolací soud nepochybil, jestliže uzavřel, že pravomoc rozhodovat ve sporech, jejichž předmětem je splnění peněžité povinnosti uložené zákonem nebo sjednané na základě zákona, je svěřena podle § 52 odst. 2 zákonem č. 165/2012 Sb. ERÚ.“

¹⁵ N – nedostupná data.

6 FINANČNÍ ARBITR

Finanční arbitr představuje mimosoudní orgán, který je aktuálně oprávněn rozhodovat vybrané soukromoprávní spory na finančním trhu mezi spotřebitelem a finančními institucemi. Na základě zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi (dále jen ZFA), rozhoduje spory, které se týkají platebních služeb, elektronických peněz, úvěrů, kolektivního investování, investic, životního pojištění, stavebního spoření a směny měn.¹⁶ V průběhu roku 2016 a 2017 došlo k výrazným změnám v jeho pravomoci. V důsledku novel ZFA není již finanční arbitr oprávněn řešit jakékoli spory podnikatelů a může rozhodovat pouze tzv. spory spotřebitelské. Od 1. března 2017 došlo k rozšíření pravomoci finančního arbitra v oblasti spotřebitelských sporů, neboť je nově oprávněn řešit též spory z termínovaných vkladů a vkladních knížek. Jeho pravomoc v uvedených sporech je pouze fakultativní.

Z jednotlivých přehledů dokumentujících rozhodovací činnost finančního arbitra vyplývá, že dochází k nárůstu počtu probíhajících sporů, a to zejména ve sporech týkajících se oblasti platebních služeb, spotřebitelského úvěru a životního pojištění. Zatímco v roce 2011 u finančního arbitra probíhalo 167 řízení, v roce 2017 bylo vedeno 3220 řízení (včetně sporů v oblasti retailových investic a stavebního spoření). Ohledně výsledků rozhodovací činnosti je nutné zdůraznit, že finančnímu arbitrovi se daří až ve dvou třetinách sporů z celkového počtu vedených sporů dosáhnout smírného řešení. V těchto případech finanční instituce již v důsledku zahájení řízení před tímto orgánem nárok spotřebitele uspokojí a finanční arbitr řízení zastaví, aniž by došlo k vydání nálezu.¹⁷ K dalším výhodám tohoto řízení patří i jeho délka, neboť je finanční arbitr povinen rozhodnout do 90 dnů od shromáždění všech podkladů nutných pro rozhodnutí. V případech zvláště složitých je možné tuto lhůtu prodloužit o dalších 90 dnů.

¹⁶ Taxativní výčet sporů, které může projednat finanční arbitr, je uveden v § 1 ZFA.

¹⁷ Výroční zpráva o činnosti finančního arbitra za rok 2015. *Finanční arbitr* [online]. [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: http://www.finarbitr.cz/galerie/tinymce/vyrocnizprava-o-cinnosti-financniho-arbitra-za-rok-2015_1.pdf

Tabulka č. 4: Finanční arbitr – počet probíhajících řízení v období 2011–2017

Rok	Platební služby	Spotřebitelský úvěr	Kolektivní investování	Směnárenská činnost	Životní pojištění
2011	126	37	4		
2012	106	141	2		
2013	187	502	0	1	13
2014	67	317	9	12	224
2015	245	413	15	19	803
2016	249	439	52	44	1726
2017	282	593	35	37	2061

Uvedené údaje vychází z výročních zpráv o činnosti finančního arbitra od roku 2011 do roku 2017. K tomu blíže Výroční zprávy o činnosti finančního arbitra za rok 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017. *Finanční arbitr* [online]. [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.finarbitr.cz/cs/informace-pro-verejnost/vyrocní-zpravy.html>

7 ČESKÝ TELEKOMUNIKAČNÍ ÚŘAD

Český telekomunikační úřad (dále jen ČTÚ) působí jako ústřední správní úřad a vykonává státní správu jak v oblasti elektronických komunikací, tak v oblasti poštovních služeb. Na základě zákona mu je svěřena pravomoc rozhodovat několik typů soukromoprávních sporů, mezi které patří:

- a) spory v oblasti telekomunikačních služeb dle zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích (dále jen ZEK)
  - spory mezi osobami vykonávajícími komunikační činnosti, pokud se spor týká povinností uložených ZEK nebo na jeho základě dle § 127 ZEK
  - účastnické spory mezi osobou vykonávající komunikační činnost a účastníkem, pokud se spor týká povinností uložených ZEK nebo na jeho základě ve smyslu § 129 ZEK.¹⁸ Podskupinu tohoto druhu

¹⁸ Účastníkem se rozumí každý, kdo uzavřel s podnikatelem poskytujícím veřejně dostupné služby elektronických komunikací smlouvu na poskytování těchto služeb.

sporů představuje tzv. řízení o námitkách proti vyřízení reklamace dle § 129 odst. 3 ZEK.

- b) spory v oblasti poštovních služeb dle zákona č. 29/2000 Sb., o poštovních službách (dále jen ZPS)
  - řízení o námitkách proti vyřízení reklamace ve smyslu § 6a ZPS.

K projednání sporů mezi osobami vykonávajícími komunikační činnosti dle § 127 ZEK zákon stanoví lhůtu 4 měsíce, která může ve zvláště složitých případech činit 6 měsíců. Lhůta pro vydání rozhodnutí v případech tzv. účastnických sporů dle § 129 ZEK činí též 4 měsíce.¹⁹ Avšak v případě, kdy je řízení zahájeno na návrh spotřebitele, je lhůta zkrácena a ČTÚ je povinen rozhodnout do 90 dnů. Lhůta 90 dnů platí i v řízení o námitkách proti vyřízení reklamace podle 6a ZPS.

Z níže uvedené tabulky (viz tabulku č. 5) je patrné, že převážnou část rozhodovací činnosti ČTÚ představují právě účastnické spory dle § 129 ZEK. V období 2011 až 2017 ČTÚ vedl průměrně 314 557 účastnických sporů ročně. Nejčastěji se jedná o spory o zaplacení ceny za služby elektronických komunikací, neboť uhrazení ceny patří mezi základní povinnosti účastníka, popřípadě uživatele služby elektronických komunikací. Z uvedených dat též vyplývá, že se v roce 2016 a 2017 výrazně zvýšil počet řízení o námitkách proti vyřízení reklamace dle § 6a ZPS.

I přes uvedený počet řízení se však od roku 2011 projevovala snaha připravit takovou novelu ZEK, která by umožnila účastnické spory ve smyslu § 129 ZEK převést zpět na obecné soudy.²⁰ V případě, že by došlo k převedení rozhodování účastnických sporů na soudy, mohly by soudy dle předběžných odhadů očekávat nápad až 117 447 sporů o peněžité plnění v oblasti elektronických komunikací.²¹ Jelikož návrh zákona, kterým mělo dojít k převedení této agendy na soudy, vyvolal řadu negativních reakcí, zejména s ohledem

¹⁹ K tomu blíže nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2017, sp. zn. I. ÚS 1584/17, v němž uvedl, že nedodrží-li ČTÚ lhůtu stanovenou § 129 ZEK, nejedná se o zásah do práva na spravedlivý proces, neboť se jedná o lhůtu pořádkovou.

²⁰ Usnesení vlády České republiky ze dne 30. března 2015 č. 220 [online]. [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRA9V8A7ZW2>

²¹ Zdroj dat: Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích [online]. [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=RACK9ZRCZNV5>

na nutné náklady a personální posílení soudů,²² připravovaná změna nebyla doposud realizována a rozhodování účastnických sporů je i nadále svěřeno ČTÚ.²³

Tabulka č. 5: Český telekomunikační úřad – počet probíhajících řízení a vydaných rozhodnutí v období 2011–2017

Rok	Spory dle § 127 ZEK		Spory dle 129 ZEK		Spory dle § 6a ZPS24	
	Počet probíhajících správních řízení	Počet vydaných rozhodnutí	Počet probíhajících správních řízení	Počet vydaných rozhodnutí	Počet probíhajících správních řízení	Počet vydaných rozhodnutí
2011	7	4	213 830	66 431		
2012	10	7	442 291	86 483		
2013	10	5	460 418	53 912	14	7
2014	14	9	457 720	180 841	19	18
2015	15	10	334 185	217 799	42	19
2016	21	11	183 995	118 840	240	174
2017	22	12	109 462	52 073	404	321

Zdroj dat: Výroční zprávy za rok 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017. Český telekomunikační úřad [online]. [cit. 12. 01. 2019]. Dostupné z: <https://www.ctu.cz/vyrocní-zpravy>

8 ZÁVĚR

Přestože o poměrech vyplývajících ze soukromého práva má rozhodovat zásadně soud, kterému v těchto otázkách náleží tzv. obecná pravomoc, zákon umožňuje, aby ve vybraných případech byla pravomoc civilních

²² Odhaduje se, že na převod účastnických sporů by bylo nutné vynaložit až 293 805 075 Kč. Tyto náklady jsou spojeny s personálním posílením justice.

²³ Blíže ČTÚ opět urychlil rozhodování sporů o nezaplacené faktury. Český telekomunikační úřad [online]. 2015 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.ctu.cz/tiskova-zprava-ctu-opet-urychlil-rozhodovani-sporu-o-nezaplacené-faktury>

²⁴ S nabytím účinnosti novely ZPS byla ČTÚ od 1. 1. 2013 svěřena pravomoc podle § 6a ZPS rozhodovat o námitkách proti vyřízení reklamace poštovních služeb.

soudů omezena a na jejich místě o věcech vyplývajících z poměrů soukromého práva rozhodovaly jiné orgány. Tento jev je označován jako zúžení pravomoci civilních soudů a může napomoci k odbřemenění civilních soudů od agendy, která není komplikovaná, nebo naopak vyžaduje odborné zázemí, kterým disponují specializované orgány.

Předkládaný příspěvek byl zaměřen na nejfrekventovanější případy, kdy o poměrech vyplývajících ze soukromého práva nerozhoduje soud, ale orgán odlišný. Civilní pravomoc může být zúžena ve prospěch orgánů nestátních, ale rovněž správních. Autorka se dále podrobně zabývala vybranými případy zúžení civilní pravomoci ve prospěch správních orgánů. V této oblasti je nejvyšší počet věcí rozhodován katastrálními úřady, které rozhodují zejména o věcných právech, která se vážou k věcem nemovitým, a to prostřednictvím vkladového řízení. V období 2011 až 2017 katastrální úřady vedly průměrně 867 879 vkladových řízení ročně. S ohledem na spíše vzrůstající počet vkladových řízení by převedení „knihovny agendy“ představovalo nadměrnou zátěž pro soudy.

O vybraných soukromoprávních sporech může v oblasti energetiky rozhodovat i Energetický regulační úřad. Na základě analýzy jeho rozhodovací činnosti je patrné, že tento způsob řešení sporů není zatím příliš často využíván. Tato skutečnost může být dána zejména nedostatečnou informovaností o tomto způsobu řešení sporů.

Další orgán, který je oprávněn rozhodovat o soukromoprávních záležitostech namísto soudu, představuje finanční arbitr. Z analyzovaných údajů vyplývá výrazný nárůst probíhajících řízení v oblasti spotřebitelských sporů v oblasti finančního trhu. Výhodu řízení před finančním arbitrem lze spatřovat v poměrně krátké lhůtě, která je finančnímu arbitrovi poskytnuta k rozhodnutí (90 dnů). V roce 2017 došlo k výraznému nárůstu sporů v oblasti životního pojištění, neboť bylo vedeno 2061 řízení.

Významná část soukromoprávních sporů v oblasti elektronických komunikací a poštovních služeb je svěřena ČTÚ, přičemž převážnou část jeho rozhodovací činnosti představují tzv. účastnické spory mezi osobou vykonávající komunikační činnost a účastníkem (ČTÚ průměrně vede 314 557 řízení ročně), které musí být projednány ve lhůtě 4 měsíců a v případě spotřebitele dokonce ve lhůtě 90 dnů. Aktuálně dochází i k výraznému navýšení počtu

projednávaných sporů v rámci řízení o námitkách proti vyřízení reklamace dle § 6a ZPS; zatímco v roce 2013 ČTÚ vydal 7 rozhodnutí, v roce 2017 rozhodl ve 321 věcech.

S ohledem na shora uvedené, lze shrnout, že rozhodování správních orgánů ve věcech soukromého práva se významným podílem podílí na ochraně soukromých práv. Zúžení civilní pravomoci funguje jako nástroj k odbřemenění civilních soudů, v jehož důsledku lze spory ze specifických odvětví (elektronické komunikace, finanční trhy, energetika) projednat před specializovanými orgány, které se mohou zaměřit na specifickou výšeč soukromoprávních vztahů, která v některých případech může představovat značnou zátěž pro soudy civilní.

Literature

- DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ et al. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního: I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-920-3.
- WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: Část první: Řízení nalézací*. 7. vyd. Praha: Linde, 2014, 624 s. ISBN 978-80-7201-940-3.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 s. ISBN 978-80-7380-571-5.
- KOHOUT, David. Rozhodčí komise spolku podle § 265 obč. zák. a její využitelnost při řešení sporů uvnitř sportovních asociací. *Rekodifikace a praxe*, 2015, roč. 3, č. 1, s. 2–4. ISSN 1805-6822.
- LISSE, Luděk. Finanční arbitr de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 254–258. ISSN 1210-6410.
- TRAJER, Václav. Rozhodování soudů ve věcech vkladu práva do katastru nemovitostí. *Právní rádce*, 2004, roč. 12, č. 3, s. 20–21. ISSN 1210-4817.
- ORLÍK, Miloš. Konec rozhodčího řízení mezi spotřebitelem a podnikatelem v České republice. *Právní rádce*, 2016, č. 11, s. 38–41. ISSN 1210-4817.
- České soudnictví: Výroční statistická zpráva 2017. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. [cit. 13. 1. 2019]. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/719244/2017_vyrocní_stat_zprava.pdf/27ba4524-49cb-4744-b834-2c6812f13e5d

Správní řízení. *Energetický regulační úřad* [online]. [cit. 12. 01. 2019]. Dostupné z: <https://www.eru.cz/cs/spravni-řízení>

Výroční zpráva ČÚZK 2017. *Český úřad zeměměřičský a katastrální úřad* [online]. [cit. 13. 01. 2019]. Dostupné z : <https://www.cuzk.cz/Urady/Cesky-urad-zememericky-a-katastralni/Zpravy-CUZK/Vyrocní-zpravy-CUZK-souhrne-informace.aspx>

Výroční zprávy za rok 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017. *Český telekomunikační úřad* [online]. [cit. 12. 01. 2019]. Dostupné: <https://www.ctu.cz/vyrocní-zpravy>

Výroční zprávy o činnosti finančního arbitra za rok 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017. *Finanční arbitr* [online]. [cit. 12. 01. 2018]. Dostupné z: <https://www.finarbitr.cz/cs/informace-pro-verejnost/vyrocní-zpravy.html>.

Usnesení vlády České republiky ze dne 30. března 2015 č. 220 [online]. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRA9V8A7ZW2>

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích [online]. [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=RACK9ZRCZNVS>

ČTÚ opět urychlil rozhodování sporů o nezaplacené faktury. *Český telekomunikační úřad* [online]. 2015 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.ctu.cz/tiskova-zprava-ctu-opet-urychlil-rozhodovani-sporu-o-nezaplacene-faktury>

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2017, sp. zn. I. ÚS 1584/17.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2018, sp. zn. 23 Cdo 258/2018.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02.

Contact – e-mail

efisch@kpa.zcu.cz

Břemeno substantování v (novém) civilním soudním řízení

Tereza Hajdajová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tématem příspěvku je břemeno substantování v civilním soudním řízení, které je obecně chápáno jako požadavek na určitost skutkových přednesů stran. Pojem substantování velmi úzce souvisí s povinností, resp. břemenem tvrzení a jako takový neprávem zůstává poněkud stranou pozornosti civilně-procesní teorie i praxe. Pojetí tohoto institutu je však zcela zásadní pro uchopení požadavků na obsah žaloby, vymezení předmětu sporu a má dopady i do oblasti dokazování. Problematika substantování je aktuální v souvislosti s věcným záměrem civilního soudního řádu, neboť právě u příležitosti reko-difikace civilního procesu je vhodné zamyslet se také nad tím, jaký přístup k požadavku substantování je do budoucna vhodné zvolit.

Keywords in original language

Břemeno substantování; břemeno tvrzení; důkazní břemeno; povinnost pravdivosti; zásada projednací; náležitosti žaloby.

Abstract

The topic of the paper is the burden of substantiation in the civil proceedings which is generally understood as a demand for the certainty of the factual claims of the parties. The concept of the substantiation is closely connected to the burden of claims and unfairly left behind by the doctrine and praxis of the civil proceedings. However, the approach to this institute is essential for the requirements for the content of the civil action, for the definition of the subject of the proceedings and also has impacts on the taking of evidence. This issue has become topical in connection with the draft of the civil procedure code because the recodification of the civil proceedings is the right occasion to think also about the suitable future conception of the demand for the substantiation.

Keywords

Burden of Substantiation; Burden of Claims; Burden of Proof; Duty of Truthfulness; the Adversarial Principle; the Essentials of a Civil Action.

1 ÚVOD

V rámci sporného civilního řízení tíží jeho účastníky vedle procesních povinností rovněž některá procesní břemena¹. Kromě často zmiňovaného břemena důkazního a břemena tvrzení rozlišujeme také tzv. břemeno substancování, které v rámci tuzemských odborných statí stojí často pouze na okraji výkladu o břemenu tvrzení. V průběhu civilního sporu má však svůj nezastupitelný význam a zasluhuje širší pozornost, což se pokusí přiblížit tento příspěvek. Diskuzi o něm snad pomůže otevřít nový civilněprocesní kodex, v rámci jehož příprav je nanejvýš vhodné zamyslet se nad úlohou břemene substancování v civilním řízení a vhodností jeho případného legislativního zakotvení.

2 SUBSTANCOVÁNÍ JAKO SOUČÁST CIVILNÍHO PROCESU

Substancování je nejčastěji chápáno jako hodnocení přednesů stran z hlediska jejich určitosti². Břemeno substancování jako takové je spolu s břemenem tvrzení výrazem odpovědnosti stran za dostatečné shromáždění skutkového materiálu a jeho uvedení do řízení. Tyto skutečnosti tvrzené stranami přitom musejí být dostatečně určité a konkrétní, aby jejich pravdivost mohla být ověřena soudem v rámci dokazování³. Takto je břemeno substancování úzce propojeno se zásadou kontradiktornosti a zásadou projednací; souvisí však také se zásadou dispoziční, neboť prostřednictvím konkretizace skutkových okolností dochází k další individualizaci předmětu sporu, než jaké bylo dosaženo již tvrzením rozhodných skutečností.

V širším smyslu pak substancování souvisí rovněž s povinností pravdivosti. Ta jednak ukládá stranám, aby rozhodné skutečnosti uváděly pravdivě

---

1 K rozlišení procesních povinností a břemen viz např. MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost* v občanském právu procesním. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1991, s. 34–35.

2 MACUR, Josef. *Zásada projednací* v civilním soudním řízení. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 127.

3 MACUR, 1997, op. cit., s. 133.

a úplně, myšleno nevybíraly si jen skutečnosti, které jsou jí příznivé⁴, přičemž tuto povinnost by měly plnit při tvrzení i jejich konkretizaci; podle Macura také jen substancované tvrzení umožňuje ověřit jeho pravdivost⁵.

Nejvíce se však břemeno substancování přibližuje k subjektivnímu břemenu tvrzení, a to dokonce natolik, že někteří autoři oddělují oba pojmy jen velmi nezřetelně. Není divu, když konec konců teorie často namísto substancování používá pojmu *konkrétní břemeno tvrzení*, jenž např. podle Laumena dá lépe vyniknout jeho odlišení od abstraktního důkazního břemena a naopak funkční příbuznosti ke konkrétnímu důkaznímu břemenu (břemenu vedení důkazu)⁶. Jak bude podrobněji rozvedeno dále, subjektivní břemeno tvrzení a břemeno substancování mají společné také to, že obě vyjadřují, která procesní strana musí v které konkrétní procesní situaci učinit příslušný skutkový přednes, aby neutrpěla v řízení újmu⁷. Společně se tak vymezují vůči objektivnímu důkaznímu břemenu, které je mezi účastníky rozděleno nezávisle na konkrétní procesní situaci⁸. Společné oběma břemenům je dále to, že u obou z nich jde o tvrzení skutečností, a nikoliv o navrhování důkazů.

Mezi oběma břemeny je přitom nutné důsledně rozlišovat a břemenu substancování přisoudit jeho vlastní význam, nikoliv skrývat jej za jiné procesní instituty. Tento požadavek není v žádném případě samoúčelnou teoretickou nuancí, ale především problémem praxe.

Kupř. Macur již v r. 1998 upozorňoval na to, že břemeno substancování bývá mnohými soudy zneužíváno k procesním cílům, které nejsou s tímto institutem slučitelné a odporují jeho poslání i významu v civilním soudním řízení. Uvedl přitom, že soud např. může kladením přísných požadavků

4 LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 54–55.

5 MACUR, Josef. Substancování skutkových přednesů stran v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 9, s. 434.

6 LAUMEN, Hans-Willi. § 3 Grundbegriffe der Beweislast. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING. *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 2., völlig neue und wesentlich erw. Bearbeitung des in 1. Aufl. unter dem Titel „Beweislastpraxis im Privatrecht“ erschienenen Werkes. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 58.

7 Srov. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Vydání první. Praha: Leges, 2017, s. 78, Extra.

8 LAUMEN, 2009, op. cit., s. 59.

na substancování pouze zakrývat svůj názor a „ulehčovat si práci“ s dokazováním, o němž se domnívá, že by tak jako tak nevedlo k přesvědčivým výsledkům. Jindy může odkazem na nedostatečně substancované přednesy zjednodušit odůvodnění rozhodnutí.⁹

Podle mé vlastní zkušenosti bývá institut substancování využíván také jako oblíbený prostředek k oddálení nutnosti učinit zásadní úkony ve věci samé jako např. nařídit jednání, neboť je jednodušší žalobce opakovaně vyzývat k další konkretizaci tvrzení uvedených v žalobě, než nechat žalovaného, aby k dosavadním tvrzením zaujal své procesní stanovisko. Snad jako nejvíce odporující smyslu a účelu substancování se však jeví situace, kdy jsou zvýšené až takřka nespelnitelné požadavky na substancování skutkových přednesů zneužívány jako sankce za procesní postup některého účastníka.

3 BŘEMENO SUBSTANCOVÁNÍ VS. SUBJEKTIVNÍ BŘEMENO TVRZENÍ

Pokud jde o základní vymezení břemena substancování vůči subjektivnímu břemenu tvrzení, panuje mezi odbornými názory relativní jednota. Je tak dovozováno, že zatímco subjektivní břemeno tvrzení vyjadřuje požadavek na úplnost skutkových tvrzení procesní strany, břemeno substancování odpovídá na otázku, nakolik určitá (substancovaná) musí tato tvrzení být¹⁰. Shodně se také tvrdí, že požadavek úplnosti naplňuje skutkový přednes tehdy, jestliže pokrývá všechny skutkové znaky nárokové právní normy, tedy normy, na níž se bezprostředně zakládá uplatňovaný nárok nebo subjektivní právo¹¹. V takovém případě strana, jež takový přednes učinila, unesla své břemeno tvrzení.

Naproti tomu určit, kdy unesla strana své břemeno substancování, není tak jednoduché – názory na požadovaný stupeň určitosti skutkových tvrzení se totiž značně liší.

Např. podle Stürnera je nutné vycházet z toho, že žalobce musí do řízení uvést konkrétní skutečnosti, a nikoliv jen nárok nebo právní tvrzení. Jedině

⁹ MACUR, 1998, op. cit., s. 435.

¹⁰ SAENGER Ingo. § 287 Freie Beweiswürdigung. In: SAENGER, Ingo. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2017, § 286 Rn. 89.

¹¹ MACUR, 1998, op. cit., s. 435.

konkrétní skutečnosti totiž mohou být předmětem dokazování, implikovat vysvětlovací povinnost odpůrce či zakládat domněnku jejich uznání v případě, že nejsou popřeny. Znalost konkrétních skutečností je podle něj pouze projevem důkazního rizika žalující strany.¹²

Podle Lienharda je tvrzení procesní strany nedostatečně substancované tehdy, jestliže je nejasné, neurčité nebo si protičečí, ale také tehdy, je-li nesprávně právně formulováno.¹³ Naproti tomu Fellmann zastává názor, že požadavky na substancování by neměly být přehnané, neboť žalobce dopředu nemůže – v souladu se zásadou *iura novit curia* – vědět ani to, podle jaké právní normy bude jeho věc posuzována. Uvádí, že zpřístupnění rozhodné právní normy a určení právně významných skutečností stojí ve vzájemném vztahu – na jedné straně je určení právně významných skutečností možné až tehdy, je-li známa právní norma, již bude užito, na druhé straně není možné tuto normu určit, nejsou-li tyto právně významné skutečnosti známy.¹⁴

Výše uvedené závěry však představují spíše abstraktně formulovaná východiska a neodpovídají na otázku, nakolik konkrétní mají být již tvrzení žalobce uváděná v žalobě jakožto prvním procesním návrhu. Tehdy se přitom nejvíce projevuje nejistota žalobcova, zdali má zprvu do žaloby uvést méně či více, neboť vývoj sporu nemůže dopředu odhadnout. V této souvislosti dovozuje kupř. Waldmann, že skutečnosti je třeba v žalobě uvést tak konkrétně, aby odpůrce přesně věděl, k čemu se vyjádřit.¹⁵ Zastáncem tohoto pojetí je v tuzemské procesualistice Macur, podle něhož navíc tento požadavek zahrnuje nejen substancování tvrzení ohledně skutkových znaků nárokové právní normy, ale rovněž vysvětlení vedlejších okolností (např. kdy

¹² STÜRNER, Rolf. *Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses*. 1. vyd. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1976, Bd. 44, s. 7, Tübinger rechtswissenschaftliche Abhandlungen.

¹³ LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich/St. Gallen: Dike Verlag, 2013 s. 32.

¹⁴ FELLMANN, Walter. Substantiierungspflicht nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung. In: FELLMANN, Walter a Stephan WEBER. *Haftpflichtprozess 2012: Rechtsmittel nach neuer ZPO und BGG: Beiträge zur Tagung vom 11. Mai 2012 in Luzern*. Zürich: Schulthess, 2012, s. 23. In: MORDASINI-ROHNER, Claudia M. *Gerichtliche Fragepflicht und Untersuchungsmaxime nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, s. 18, Basler Studien zur Rechtswissenschaft, Reihe A, Privatrecht.

¹⁵ WALDMANN, Yves. *Informationsbeschaffung durch Zivilprozess*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2009, s. 16–17, Basler Studien zur Rechtswissenschaft, Reihe A, Privatrecht.

a v jakých souvislostech byla uzavřena smlouva), aby odpůrce mohl náležitě vysvětlit své popírání žaloby a podat protidůkaz¹⁶.

Uvedené pojetí břemena substancování předpokládá, že míra požadavků na substancování je dána vždy s ohledem na protistranu s cílem umožnit jí, aby se sama mohla ve věci náležitě substancovaně vyjádřit. Počáteční iniciativa ve vztahu k náležité konkretizaci skutkových přednesů ve smyslu tohoto náhledu náleží žalobci.

Jiní autoři chápou funkci břemena substancování v poněkud jiném sledu. Tak např. podle Prüttinga závisí rozsah substancování v jednotlivém případě na vysvětlení, jež učinila v dané situaci protistrana. Pokud žalobce, zatížený subjektivním břemenem tvrzení, tvrdí nejdříve pouze rozhodné skutečnosti, vystačí si v běžném případě odpůrce, jenž břemenem tvrzení zatížen není, s prostým popíráním. Substancování se pak rozvíjí v souvislosti s výměnou procesních návrhů a protinávrhů.¹⁷ „Holé“ břemeno tvrzení, jež předchází substancování, je v tomto kontextu výstižně nazýváno „*Anfangsdarlegungslast*“, tedy „počáteční břemeno vysvětlování skutkových okolností“, které zatěžuje žalobce na počátku sporu.¹⁸

Substancování tvrzení a popírání stran¹⁹ výstižně shrnuje Lavický. Pokud žalobce ve svém podání obsáhne všechny skutkové znaky právní normy zakládající jí tvrzený nárok, je na žalovaném, zda tyto skutečnosti bude popírat a tím je učiní spornými, nebo nikoliv. Žalobci přitom postačí, aby užil právních pojmů. Žalovaný skutečně může zůstat pasivním, či skutečnosti tvrzené žalobcem dokonce výslovně uznat. V takovém případě není zapotřebí, aby žalobce daná tvrzení více konkretizoval, neboť tato vůbec nebudou předmětem dokazování. Rozhodne-li se žalovaný skutečnosti tvrzené

¹⁶ MACUR, 1998, op. cit., s. 437.

¹⁷ PRÜTTING, Hans. § 286 Freie Beweiswürdigung. In: KRÜGER, Wolfgang, Thomas RAUSCHER und Bearbeiter. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Band 1. § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, § 286 Rn. 136.

¹⁸ PRÜTTING, 2016, op. cit., § 286 Rn. 103.

¹⁹ Podle Lavického se tvrzení od popírání odlišuje tím, že zatímco tvrzení přednáší strana zatížená důkazním břemenem ohledně znaků skutkové podstaty jí příznivé právní normy, popírání se vztahuje k tvrzením odpůrce a jeho důsledkem je, že se přednes protistrany stává sporným a vyžaduje podání důkazu. Na rozdíl od uplatnění námitek se žalovaný nedovolává účinků protinormy, ale pouze zpochybňuje zcela nebo zčásti správnost skutkových zjištění žalobce – In: Lavický, 2017, op. cit., s. 81.

žalobcem popřít, pak míra určitosti jeho popírání závisí na tom, jak určité bylo tvrzení žalobce. V případě, že se žaloba omezuje na paušální tvrzení nebo na právní pojmy, bude žalovanému stačit prosté popírání; žalobce pak bude muset svá tvrzení více rozvést a upřesnit²⁰. Je-li žaloba doplněna o vylíčení konkrétních skutečností zakládající uplatněný nárok, je vyžadováno, aby patřičně substancované bylo také popírání žalovaného.²¹ Takto v průběhu sporu přechází břemeno substancování kyvadlovitě ze strany na stranu.²²

Nastíněný postup lze demonstrovat na následujícím příkladu:

Žalobce se po žalovaném domáhá zaplacení částky 50 000 Kč. Svůj nárok odůvodňuje tím, že jako zhotovitel uzavřel s žalovaným jako objednatelem smlouvu o dílo, v níž se žalovaný zavázal uhradit žalobci cenu díla ve výši odpovídající žalované částce, a to do 10 dnů ode dne předání dokončeného díla. Žalobce dále tvrdí, že dílo bylo dokončeno a předáno, avšak žalovaný neuhradil na cenu díla žalobci doposud ničeho. Takováto skutková tvrzení postačí, pokud žalovaný ničeho nenamítá; v případě, že míní skutkový přednes žalobce učinit sporným, postačí, když jej popře jako celek. V této situaci žalobce, aby unesl břemeno substancování, musí svůj skutkový přednes doplnit o konkrétní skutečnosti, jako např. kterého dne byla smlouva o dílo uzavřena, co bylo jejím předmětem, kdy a za jakých okolností bylo dílo předáno a jak tuto skutečnost strany mezi sebou zachytily apod. K podrobně vylíčenému skutkovému ději musí žalovaný zaujmout stejně podrobné stanovisko – jednotlivé skutečnosti popřít a nabídnout soudu svoji vlastní verzi událostí, aby bylo možné uzavřít, že se jedná o substancované popírání.

Z výše uvedeného pojetí plyne, že v konkrétním procesu může nastat situace, kdy se substancování vůbec neuplatní, a to tehdy, když žalobce pouze obecně vymezil skutková tvrzení odpovídající znakům nárokové právní normy a žalovaný buď zůstal pasivním, nebo skutečnosti tvrzené žalobcem uznal. Rovněž z tohoto pojetí plyne, že tedy neexistuje žádné „abstraktní břemeno substancování“, které by nějak souviselo s rozložením objektivního břemena důkazního. To je dáno jednak tím, že si žalobce může teoreticky vystačit s břemenem tvrzení, aniž by jej podle pravidel objektivního

²⁰ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 82–83.

²¹ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 82–83.

²² LAUMEN, 2009, op. cit., s. 58–59.

důkazního břemena od počátku ohledně týchž znaků nárokové právní normy zatěžovalo také břemeno substancování, ale také tím, že břemeno substancování je v konkrétní procesní situaci uloženo i tomu účastníkovi, kterého netíží objektivní důkazní břemeno (substancované popírání odpůrce). Uplatňování břemena substancování se tak děje zcela nezávisle na rozložení objektivního důkazního břemena a pouze v závislosti na tom, nakolik substancovaný přednes učinila protistrana.

V kontextu takto chápaného substancování je třeba polemizovat s pojetím Svobody, podle něhož je substancováním „(ta) část břemene tvrzení, kterou žalobce musí naplnit již v žalobě (a to vylíčením alespoň nejzákladnějších skutečností odůvodňujících jeho nárok)”²³. Právě takový závěr je totiž výrazem smísení smyslu a účelu břemen tvrzení a substancování, neboť vylíčením základních skutečností naplňuje žalobce břemeno tvrzení, a nikoliv břemeno substancování. Přístup soudů k aplikaci břemena substancování pak tento autor demonstruje na proslulých soudních sporech z titulu nájemného vs. vydání bezdůvodného obohacení²⁴, v nichž se však vůbec nejednalo o nedostatek určitosti tvrzení, nýbrž o jejich úplnost, tzn. pokrytí všech skutkových znaků dané právní normy.

4 SUBSTANCOVÁNÍ V NOVÉM ČESKÉM CIVILNÍM PROCESU?

Z výše předestřených argumentů je zjevné, že rozdíl mezi břemenem tvrzení a břemenem substancování nelze odbýt se zjednodušením problému, že jde vlastně „jen“ o větší rozvedení tvrzených znaků nárokové právní normy. Správný přístup k břemenu substancování zahrnuje rovněž širší vědomí o tom, jak podrobné substancování skutkových přednesů je možné po dané procesní straně žádat s ohledem na konkrétní procesní situaci i postoj protistrany. Jedině tak je možné dospět k objektivizaci požadavků na určitost skutkových tvrzení, aniž by přitom docházelo ke zvýhodňování jedné procesní strany na úkor druhé. Právě to pojetí, jež klade stejné nároky na substancování obou stran vždy v závislosti na tom, nakolik konkrétní byl ve svém přednesu odpůrce, při současném respektování dělení objektivního důkazního břemena i břemena tvrzení, lze považovat za správné.

²³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 25.

²⁴ SVOBODA, 2009, op. cit., s. 27.

Otázkou je, zdali je při znalosti těchto objektivních měřítek vhodné vtělit požadavek určitosti skutkových přednesů přímo do textu zákona.

Současná právní úprava občanského soudního řádu hovoří o určitosti v souvislosti s výzvou k odstranění nedostatků podání, případně následovanou odmítnutím žaloby či nepřihlížením k podání ve smyslu § 43, obecné zakotvení břemena substancování však neobsahuje.

V rámci věcného záměru civilního řádu soudního je třeba vyzdvihnout, že v souladu se shora řečeným klade na žalobu požadavky ve smyslu vylíčení rozhodujících skutečností toliko co do jejich stručnosti, přehlednosti a úplnosti (bod 108.), což by odpovídalo pojetí výše specifikované *Anfangsdarlegungspflicht*. Kvitovat lze rovněž příkaz vyjádřit se k „*pravdě, správnosti a úplnosti skutečností uváděných v předcházejícím podání protistrany*“ (bod 38.), neboť právě zde dochází k uznání či naopak popření tvrzených skutečností, v jehož rámci se poprvé může naplno projevit břemeno substancování. Neučiní-li tak účastník sám od sebe, lze tohoto cíle dosáhnout podpůrně prostřednictvím materiálního vedení řízení, kdy k vyjádření povede účastníka soud.

S ohledem na takto formulované znění povinnosti vyjádřit se ke skutkovým tvrzením odpůrce se tedy jeví jako příhodné vyjádřit v témže ustanovení také míru určitosti tohoto vyjádření, a to kupř. dovětkem „*s určitostí dle stupně určitosti předcházejícího podání*“ či obdobným způsobem.

Je však třeba mít na paměti, že vhodný legislativní základ ještě není samospasitelný, jelikož uplatňování břemena substancování bude v konečném důsledku vždy věcí soudu v rámci vedení řízení. Ke správné práci s tímto institutem je proto kromě minimálního pozitivněprávního zakotvení zapotřebí především znalosti jeho smyslu a účelu, jakož i procesněprávní teorie vůbec.

Literature

LAUMEN, Hans-Willi. § 3 Grundbegriff der Beweislast. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING. *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 2., völlig neue und wesentlich erw. Bearbeitung des in 1. Aufl. unter dem Titel „Beweislastpraxis im Privatrecht“ erschienenen Werkes. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 21–80. ISBN 978-3-452-26330-8.

LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, 272 s., Extra. ISBN 978-80-7502-203-5.

- LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 37–70. ISBN 978-80-210-7601-3.
- LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich/St. Gallen: Dike Verlag, 2013, 462 s. ISBN 978-3-03751-484-9.
- MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1991, 151 s. ISBN 80-210-0264-6.
- MACUR, Josef. Substancování skutkových přednesů stran v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 9, s. 433–438. ISSN 1210-6410.
- MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s. ISBN 80-210-1628-0.
- MORDASINI-ROHNER, Claudia M. *Gerichtliche Fragepflicht und Untersuchungsmaxime nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013. Basler Studien zur Rechtswissenschaft. Reihe A, Privatrecht, 203 s. ISBN 978-3-7190-3461-0.
- PRÜTTING, Hans. § 286 Freie Beweiswürdigung. In: KRÜGER, Wolfgang, Thomas RAUSCHER und Bearbeiter. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Band 1. § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, § 286 Rn. 103. ISBN 978-3-406-68571-2.
- SAENGER Ingo. § 287 Freie Beweiswürdigung. In: SAENGER, Ingo. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2017, § 286 Rn. 89. ISBN 978-3-8487-3487-0.
- SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, 391 s. ISBN 978-80-7357-414-7.
- STÜRNER, Rolf. *Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses*. 1. vyd. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1976, Bd. 44, 404 s., Tübinger rechtswissenschaftliche Abhandlungen. ISBN 3-16-639152-5.
- WALDMANN, Yves. *Informationsbeschaffung durch Zivilprozess*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2009, 360 s., Basler Studien zur Rechtswissenschaft, Reihe A, Privatrecht. ISBN 978-3-7190-2907-4.

Contact – e-mail

THajdajova@gmail.com

Rozkazní a upomínací řízení ve věcném záměru ČŘS

Radim Chalupa

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Autor se v příspěvku bude věnovat návrhu právní úpravy rozkazního řízení obsažené ve věcném záměru ČŘS, která důsledně recipuje právní úpravu tohoto řízení z OSŘ, poukáže na obsahové limity této úpravy a předloží úvahu o případných změnách regulace rozkazního řízení. Následně autor představí upomínací řízení; popis výhod a nevýhod upomínacího řízení vyústí do úvahy o možném začlenění regulace tohoto typu řízení do ČŘS. Na závěr se autor bude zabývat kompatibilitou a možnou koexistencí rozkazního a upomínacího řízení.

Keywords in original language

Abstract

The author will deal with the proposal of the legal regulation of the order proceedings in the white paper of the code of civil procedure, which consistently receives the legal regulation of these proceedings from the law No 99/1963 Col., the author will point out the limits of this regulation and will submit a few points to be discussed on possible changes in the regulation of the order proceeding. Subsequently, the author will introduce the „reminder proceedings“; a description of the advantages and disadvantages of the reminder proceedings will lead to reasoning regarding the possible incorporation of the regulation into the code of civil procedure. Finally, the author will deal with the compatibility and possible coexistence of the order proceedings and reminder proceedings.

Keywords

1 ÚVOD

Rozkazní řízení představuje procesní platformu pro rychlejší a snazší vyřízení nesporných nároků. OSŘ konstituuje a plnohodnotně upravuje dvě rozkazní řízení – prosté rozkazní řízení a směnečné a šekové rozkazní řízení. Věcný záměr ČŘS ideu regulace specifických procesů určených pro zjednodušené vyřízení nesporných nároků v podobě existence dvou uvedených rozkazních řízení (prostého a směnečného a šekového) převzal. Autoři do věcného záměru ČŘS pojali nejen samotnou myšlenku na kontinuální pokračování stávající koncepce rozkazních řízení, věcný záměr úpravu rozkazních řízení z OSŘ obsahově recipuje. Ve vztahu ke směnečnému a šekovému rozkaznímu řízení se jedná o krok, jenž nevede správným směrem, neboť právní úprava tohoto řízení obsažená v OSŘ je koncepčně chybná, a vtažení principů, na nichž je vybudováno, do nové právní úpravy by sice představovalo „jen“ zachování statu quo, ve skutečnosti by se však s ohledem na nevyužití potenciálu vytvoření vyváženého a spravedlivého směnečného rozkazního řízení jednalo o zásadní krok zpět. Kontinuita právní úpravy prostého rozkazního řízení, na níž je založen postoj autorů věcného návrhu ČŘS, nepředstavuje výraznější problém, přesto však přicházím s podněty, jejichž realizace by mohla přispět k vyšší funkčnosti prostého rozkazního řízení.

2 ZÁKLADNÍ PRAVIDLA ROZKAZNÍHO ŘÍZENÍ

Rozkazní řízení se od prostého nalézacího řízení liší zejména v tom, že soud uplatněný nárok neprojednává, ale přiznává jej bez slyšení žalovaného a bez zjišťování skutkového stavu pouze na základě žalobních tvrzení. Zrychlení průběhu vyřízení věci v rozkazním řízení je založeno na vyloučení žalovaného z projednání věci.

Přiznání nároku bez jeho projednání a potlačení projevů kontradiktorního postavení sporných stran je neodmyslitelným prvkem rozkazního řízení, neboť prosazení uvedených specifík představuje podstatu tohoto specifického řízení. K uvedenému je třeba konstatovat, že bez dalšího by významně zasahovaly do práva žalovaného na spravedlivý proces, neboť by popsáním průběhem řízení bylo potlačeno působení komponent práva na spravedlivý proces, zejména principu rovnosti stran a principu rovnosti zbraní. Struktura

rozkazního řízení je vybudována na předpokladu, že nároky uplatňované a přiznávány v tomto řízení jsou nesporné. Ústavní konformita rozkazního řízení je založena na odpovídajícím procesním režimu projednání nároku poté, co je důvodnost jeho uplatnění žalovaným zpochybněna. Principy rovnosti stran a rovnosti zbraní lze považovat za řádně uplatněné v případě, že se prvotní nerovnováha řízení vybalancuje následným průběhem sporu. Nutnou protiváhu dysbalančních prvků rozkazního řízení, za něž je třeba považovat zejména eliminaci slyšení žalovaného a přiznání nároku bez jeho projednání v rozkazním řízení, představují snadná zpochybnitelnost platebního rozkazu žalovaným a procesně dostupné uvedení řízení do stavu, jenž se z pohledu meritorního posouzení věci významně neodchyluje od stavu, jenž v řízení panoval přiznáním nároku platebním rozkazem.

Funkční, a přitom ústavně konformní rozkazní řízení je tedy třeba koncipovat tak, aby při presumpci naplnění předpokladu, že je uplatňován nesporný nárok:

- umožňovalo pro přiznání nároku bez slyšení žalovaného,
- nezatěžovalo soud zjišťováním skutkového stavu,

aby však žalovanému otevíralo cestu ke snadnému a procesně dostupnému

- zpochybnění důvodnosti přiznání nároku a
- uvedení řízení do stavu před vydáním meritorního rozhodnutí založeného výlučně na procesní aktivitě žalobce (před vydáním platebního rozkazu).

3 SMĚNEČNÉ ROZKAZNÍ ŘÍZENÍ

3.1 Koncepční nedostatky stávající i navržené právní úpravy směnečného rozkazního řízení

Směnečné rozkazní řízení v podobě, v jaké by mělo být upraveno dle věcného záměru ČRS, výše uvedené požadavky na ústavní konformitu nenaplní. Jedná se o silně nevyvážené řízení, jehož struktura a základní mechanismy jednostranně zvýhodňují žalobce na úkor oprávněných zájmů žalovaného.

Charakteristické rysy směnečného rozkazního řízení lze v bodech představit takto:

- vytváří procesní prostředí, v jehož rámci má věřitel možnost získat při naplnění zdaleka ne extrémních požadavků (žalobci stačí tvrdit v žalobě skutečnosti, z nichž vyplývá, že mu uplatněný nárok svědčí

a osvědčit existenci uplatněného nároku originálem směnky) meritorní rozhodnutí v podobě směnečného platebního rozkazu, jímž je mu přiznán uplatněný směnečný nárok, aniž by v řízení byl slyšen žalovaný,

- upírá žalovanému možnost dosáhnout vynaložením odpovídajícího úsilí přiměřeně efektivní zpochybnění nároku přiznaného směnečným platebním rozkazem, s jehož využitím by řízení bylo navráceno do stavu, jež se příliš neliší od stavu, v němž se nacházelo před vydáním směnečného platebního rozkazu nebo stavu obdobného, a v jehož rámci budou procesní možnosti žalobce při uplatňování nároku a procesní možnosti žalovaného při zpochybnění nároku v rovnováze, jelikož směnečný platební rozkaz není v důsledku podání námitek proti tomuto rozhodnutí zrušen,
- po zpochybnění důvodnosti přiznání nároku, jenž žalovaný uskuteční podáním námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu, nenásleduje v řízení fáze, v jejímž průběhu by byl uplatněný směnečný nárok řádně projednán, což vzhledem k faktu, že nárok přiznaný směnečným platebním rozkazem není projednán ani v samotném rozkazním řízení, zdaleka ne výjimečně vyústí v takový výsledek řízení, v jehož rámci je směnečným platebním rozkazem pravomocně přiznán uplatněný směnečný nárok, přestože tento byl žalovaným procesně řádně zpochybněn, přestože nebyl řádně projednán a přestože jeho existence nebyla prokázána,
- je podřízeno příliš tvrdé a rigidní koncentraci, která žalovaného výrazně omezuje v možnosti vymezit obranu proti uplatněnému směnečnému nároku, aniž by takto intenzivní uplatnění koncentračního principu bylo způsobilo odstranit průtahy v řízení.

Jak jsem již uvedl výše, nemá podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu za následek zrušení tohoto meritorního rozhodnutí, což do řízení vnáší následující komplikace a prvky nerovnováhy:

- uplatněný nárok si i po podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu zachovává status nároku přiznaného rozhodnutím soudu, což znamená, že nedostatek kontradiktornosti rozkazní fáze řízení není balancován uvedením řízení do stavu před přiznáním nároku uskutečněným bez slyšení žalovaného,
- v první instanci jsou vydávána dvě meritorní rozhodnutí, když druhým z nich, tedy rozsudkem se rozhoduje o dalším osudu vydaného

a námitkami zpochybněného směnečného platebního rozkazu, což vede k tomu, že:

- se v řízení projednává pouze důvodnost přiznání nároku a nemožnou být zohledňovány novoty objevivší se v průběhu následného námitkového „řízení“,
- soud ve směnečném rozkazním řízení rozhoduje podle stavu aktuálního ke dni vydání směnečného platebního rozkazu, nikoli podle stavu aktuálního k datu vydání rozsudku, kterým se prvoinstanční řízení končí, což znamená, že soud ve směnečném rozkazním řízení rozhoduje podle neaktuálního skutkového stavu.

Ve směnečném rozkazním řízení se tedy kumuluje působení tří faktorů, které řízení činí výrazně nevyváženým, a to:

- řízení často končí pravomocným přiznáním uplatněného směnečného nároku, jehož existenci žalovaný učinil sporným, a který navzdory jeho zpochybnění nebyl v řízení projednán a jehož existence nebyla prokázána,
- nekontradiktornost průběhu jeho první fáze není následně kompenzována nezbytnými opatřeními, jež by žalovanému otevřela cestu k rovnému postavení v řízení a k rovnému využití procesních prostředků a zejména pak k řádnému projednání uplatněného nároku poté, co jej námitkami proti směnečnému platebnímu rozkazu zpochybní,
- striktní velmi tvrdé uplatnění koncentračního principu, které žalovanému výrazně ztěžuje možnost uplatnit v řízení důvodnou obranu (požadavky na vymezení námitek jsou vysoké a pro jejich uplatnění je žalovanému poskytnuta jen patnáctidenní námitková lhůta), aniž by naplnila jediný opodstatnitelný důvod jejího prosazování v řízení, jímž je odstranění průtahů, v důsledku čehož vykazuje znaky neodůvodněné šikany směnečného dlužníka.

3.2 Stručná úvaha de lege ferenda

Kvituji, že náš civilní proces poskytuje zvláštní procesní platformu pro uplatnění specifických směnečných nároků, a že věcný návrh ČŘS na specifické „směnečné rozkazní“ řízení pamatuje. Nová úprava této specifické procesní platformy vytvořené pro snazší a rychlejší uplatnění nesporných směnečných nároků by měla být vyvážená a prosta výše popsaných koncepčních problémů.

Procesně relevantní zpochybnění přiznaného nároku žalovaným by mělo vyústit ve zrušení směnečného platebního rozkazu, a to nejlépe usnesením soudu. Zrušením směnečného platebního rozkazu v důsledku podání námitek proti tomuto rozhodnutí by byla eliminována podstatná část problémových faktorů, které jsou stávající koncepcí směnečného rozkazního řízení vyvolány. V následném řízení, které by bylo vedeno po zrušení směnečného platebního rozkazu, by soud uplatněný nárok a vznesenou obranu projednal v mezích, jež by byly dány skutkovými tvrzeními předloženými žalobcem v žalobě a žalovaným v námitkách, případně dodatečně v intencích rozumně koncipované koncentrace.

Směnečné rozkazní řízení by mělo být koncentrováno, nikoli však v tak striktní podobě, jak je tomu dle ustanovení § 175 OSŘ. Za vhodné považují uplatnění koncentračního principu v následujícím režimu:

- žalovaný by v námitkové lhůtě musel vymezit podstatu obrany (musel by koncipovat podstatu obrany a prezentovat základní tvrzení určující povahu námítky s tím, že v další rozumné lhůtě, která by neprodlužovala efektivní přípravu jednání, která by však nekončila přehnaně dlouho před nařízeným námitkovým jednáním a která by žalobci umožnila před námitkovým jednáním včas reagovat, by tuto obranu konkretizoval a precizoval);
- procesně nezvládnuté námítky proti směnečnému platebnímu rozkazu (nesprávně formulované, nedostatečně skutkově vymezené, nedostatečně odůvodněné) by nebyly jako neprojednatelné bez dalšího odmítnuty, ale soud by žalovaného vyzval k odstranění vad s tím, že odmítnutí námitek by následovalo až poté, co by žalovaný jejich vady ve stanovené lhůtě neodstranil; možnost odstranit vady námitek by však žalovanému nevytvářela prostor pro vymezení nové, v námitkové lhůtě neuplatněné obrany.;
- v odůvodněných případech by bylo možné dodatečně doplnit i dosud neuplatněnou obranu; novou dosud neuplatněnou obranou by žalovaný mohl reagovat na:
  - a) změny v
    - tvrzeních žalobce,
    - rozhodných skutkových okolnostech (například v případě převodu směny po uplynutí námitkové lhůty);

- b) průběh řízení (zejména na skutkové okolnosti, které vyjdou najevo při dokazování),
- c) v jiných odůvodněných případech;
o přípustnosti možnosti uplatnit novou obranu by přitom rozhodoval soud.

Uplatnění koncentračního principu by bylo prolomeno rozumně stanovenými výjimkami, Koncentrace řízení by se nevztahovala na procesní námitky.

4 PROSTÉ ROZKAZNÍ ŘÍZENÍ

4.1 Obecný pohled na recepci právní úpravy prostého rozkazního řízení do ČRŠ

Věcný záměr ČRŠ plně přebírá stávající právní úpravu prostého rozkazního řízení, jak je tato obsažena v ustanoveních § 172 až 174 OSŘ.

Prosté rozkazní má řízení podobu zjednodušeného specifického procesu, v jehož rámci soud vychází z předpokladu, že uplatněný nárok je důvodný. Soud v prostém rozkazním řízení rozhoduje na základě tvrzení prezentovaných žalobcem. Rovněž v prostém rozkazním řízení je potlačena kontradiktornost řízení, neboť meritorií rozhodnutí soud vydá, aniž by žalovanému poskytl možnost se k uplatněnému nároku vyjádřit. V prostém rozkazním řízení se však plně prosazuje odpovídající balanční prvek, jenž vyvažuje fakt, že nárok byl přiznán bez slyšení žalovaného. Podáním odporu proti platebnímu rozkazu se uvedené rozhodnutí ruší. Tím je naplněn požadavek, aby měl žalovaný k dispozici prostředek procesní obrany, s jehož využitím snadno dosáhne navození stavu před vydáním platebního rozkazu.

Prosté rozkazní řízení tudíž není stížnou žádnou zásadní koncepční vadou. Přesto však existují dva aspekty, „staronové“ právní úpravy tohoto řízení, které by bylo možné modifikovat. Jedná se o následující prvky právního režimu uvedeného řízení:

- požadavek na odůvodněný odpor a
- posuzování důvodnosti uplatnění nároku na základě přezkoumání žalobních tvrzení.

4.2 Zrušení platebního rozkazu na základě odůvodněného odporu

Zatímco ve směnečném rozkazní řízení je výrazně zvýhodněn žalobce, když procesní požadavky na úspěšné vedení obrany proti uplatněnému směnečnému nároku lze hodnotit jako extrémní, právní úprava prostého rozkazního řízení je až příliš benevolentní k žalovanému. Jedním z kritérií, podle nichž se zkoumá funkčnost právní úpravy, je fakt, zda lze jejím využitím naplňovat zamýšlené cíle. Soudní praxe shledává možnost dosáhnout zrušení platebního rozkazu podáním neodůvodněného odporu za zdaleka ne optimálně konstruovanou podobu obrany žalovaného v prostém rozkazním řízení.

Okamžikem zrušení platebního rozkazu v důsledku podání odporu se proces projednání uplatněného nároku vrací do procesní situace předcházející jeho vydání. Z hlediska zachování rovnováhy v řízení nelze uvedený výsledek kritizovat. Z pohledu efektivity řízení však takto ukončené rozkazní řízení představuje v případě, že soud rozkazní řízení nevyužil k písemné přípravě jednání, několik promarněných měsíců. Má-li být prosté rozkazní řízení smysluplným prvkem řízení i v případě, že žalovaný podá odpor proti platebnímu rozkazu, mělo by nahradit písemně uskutečněnou přípravu jednání. Ve stávající (i v navržené podobě) představuje rozkazní řízení, jež vyústilo ve zrušení platebního rozkazu, zmařený čas.

Na uvedený téměř nulový výsledek rozkazního řízení reagují soudy využíváním kvalifikovaných výzev v prostém rozkazním řízení. Děje se tak ve dvou podobách. Soudy k platebnímu rozkazu buď připojují kvalifikovanou výzvu, nebo tento nástroj přípravy jednání přímo začleňují do platebního rozkazu jako jeden z jeho výroků. Jedná se o pragmatický přístup soudů k prostému rozkaznímu řízení, jehož smyslem je provést preventivně přípravu jednání, s nímž je třeba v řízení po podání odporu proti platebnímu rozkazu počítat. Přistoupí-li soud k přípravě jednání, jehož nařízení by po zpochybnění uplatněného nároku odporem mělo bezodkladně následovat, s předstihem (adresováním kvalifikované výzvy současně nebo v rámci platebního rozkazu, aniž by se zasláním kvalifikované výzvy žalovanému čekal až po zrušení platebního rozkazu), je požadavek vůči žalovanému vyjádřit se k nároku aktivován již okamžikem podání odporu. Uvedeným procesním postupem soud projednání věci urychlí minimálně o několik týdnů, zpravidla však ještě více.

Smyslem přípravy jednání je poskytnout soudci dostatek informací k předběžnému posouzení věci, zejména pak k vytvoření představy o rozsahu sporných skutečností a předpokládaném rozsahu dokazování.

Odpor proti platebnímu rozkazu by mohl a měl sloužit jako nástroj přípravy jednání. Je třeba mít na paměti, že aby si rozkazní řízení zachovalo status spravedlivého procesu, musí žalovanému umožnit poměrně snadné zpochybnění nároku přiznaného platebním rozkazem a k uvedení řízení do stavu před meritorním rozhodnutím učiněným bez slyšení žalovaného. Rovnováha rozkazního řízení je s ohledem na jeho atypický průběh spočívající v jeho nekontradiktorní podobě, již je třeba následně vyvážit odpovídající relativně snadnou dostupností obrany, poměrně křehká. V aktuálně navržené podobě je třeba prosté rozkazní řízení považovat za příliš akcentující ochranu žalovaného, která je realizována na úkor oprávněných procesních zájmů žalobce. Zpochybnění uplatněného nároku a anulování přiznání nároku platebním rozkazem by nemělo být procesně snazší než uplatnění nároku. Patří-li mezi podstatné náležitosti žaloby vedoucí k přiznání nároku platebním rozkazem vylíčení rozhodujících skutečností, je namíste, aby rovněž odpor proti platebnímu rozkazu musel obsahovat vymezení obrany v podobě skutkového popisu důvodů, na nichž žalovaný zpochybnění nároku přiznaného platebním rozkazem zakládá. Režim obrany žalovaného v prostém rozkazním řízení, jenž by za účinný (tedy způsobilý vést ke zrušení platebního rozkazu) považoval jen odůvodněný odpor, by nejen navodil rovnováhu v rozkazním řízení, ale byl by i vysoce pragmatický, neboť by umožňoval využít případnou obranu žalovaného proti nároku, jenž byl přiznán platebním rozkazem, k přípravě jednání.

4.3 Posuzování důvodnosti uplatnění nároku na základě přezkoumání žalobních tvrzení

Druhým z aspektů navržené podoby prostého rozkazního řízení, který považuji za vhodné přehodnotit, je požadavek, aby soud přezkoumával, zda uplatněný nárok vyplývá ze skutečností tvrzených žalobcem v řízení. Uvedený požadavek zbytečně zatěžuje soud, přitom však nijak nesnižuje pravděpodobnost, že v řízení bude přiznán neexistující nárok. Přezkoumávání faktu, zda z žalobních tvrzení vyplývá existence uplatněného nároku, totiž nemá

žádnou vypovídací hodnotu k posouzení důvodnosti uplatněného nároku. Jedinou okolností, která může být prověřena posouzením žalobních skutkových tvrzení, je posouzení schopnosti žalobce napsat žalobu.

Přesto však není požadavek na substanciaci nároku v návrhu na vydání platebního rozkazu samoučelný, sehrává totiž zásadní roli při vymezení předmětu řízení. Za vhodné tudíž považuji, aby v rámci úpravy rozkazního řízení, jež bude součástí ČŘS, musel návrh na vydání platebního rozkazu i nadále obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností, aby však soud z těchto žalobních tvrzení nemusel činit závěry ohledně důvodnosti uplatnění nároku. Žalobní skutková tvrzení by sloužila k vymezení předmětu řízení.

5 UPOMÍNACÍ ŘÍZENÍ

Tento příspěvek jsem nazval rozkazní a upomínací řízení ve věcném záměru ČŘS. Úprava upomínacího řízení však ve věcném záměru obsažena není. Předkládám stručnou úvahu na téma, zda by zařazení takového řízení do ČŘS bylo vhodné či nikoli.

Prosté rozkazní řízení upravuje uplatnění nesporných nároků bez ohledu na jejich výši. Vyjadřují přesvědčení, že vhodnější by byla strukturovaná regulace rozkazního řízení zakotvující rozdílnou úpravu pro uplatnění drobných nároků a pro uplatnění nároků rozsáhlejších.

S případnou diverzifikací rozkazních řízení uskutečněnou s cílem zjednodušit uplatnění bagatelních nároků a poskytnout žalovanému větší ochranu před zneužitím rozkazního řízení při uplatnění rozsáhlých nároků souvisí otázka požadavku na substanciaci žaloby a absence požadavku na skutkové odůvodnění odporu. Ve standardním rozkazním řízení je požadavek na vylíčení skutkového základu nároku nezbytný. Je tomu tak proto, že vylíčení rozhodných skutečností individualizuje uplatněný nárok a tím i předmět řízení.

Pro uplatnění drobných nároků by však mělo by být koncipováno nové, podstatně jednodušší „rozkazní“ řízení. V tomto jednodušším rozkazním řízení, by žalobce neměl povinnost vymezit uplatněný nárok vylíčením rozhodných skutečností, zrcadlově by pak nebylo třeba substanciovat ani odpor

proti platebnímu rozkazu. Individualizaci uplatněného nároku by žalobce uskutečnil pouhým uvedením právního titulu vzniku nároku.

Řízení koncipované výše popsaným způsobem a určené pro uplatnění drobných nároků by mělo některé shodné rysy s německým či švédským upomínacím řízením, mohlo by takto být i označováno.

6 ZÁVĚR

Konstrukci směnečného rozkazního řízení, jak je obsažena v § 175 OSŘ, nemohu s ohledem na výše uvedenou charakteristiku hodnotit jako zdařilou. Navržená nová právní úprava směnečného rozkazního řízení (plně vycházející z úpravy stávající) vykazuje hned několik nedostatků. Nejedná se přitom o nedostatky dílčí či nepříliš významné, jež by bylo možné snadno překonat racionálním výkladem, ale o nedostatky koncepčního rázu, které činí rozhodnutí recipovat do ČRS právní úpravu směnečného rozkazního řízení obsaženou v § 175 OSŘ nesprávným.

Hlavní kámen úrazu představuje fakt, že směnečný platební rozkaz není podáním námitek žalovaným zrušen; tím je v řízení navozena zásadní nerovnováha mezi postavením žalobce a žalovaného (v neprospěch žalovaného). Nezrušení směnečného platebního rozkazu v důsledku podání námitek proti tomuto rozhodnutí vytváří celou řadu negativních praktických komplikací (například znemožňuje, aby soud v řízení rozhodoval podle skutkového stavu aktuálního k ukončení prvoinstančního řízení, když zohledňuje skutkový stav existující v době přiznání nároku směnečným platebním rozkazem). Nepříjemný problém v konstrukci směnečného rozkazního řízení je skryt rovněž v předmětu následného námitkového řízení, neboť navržená právní úprava předpokládá, že v této fázi řízení bude projednána jen důvodnost obrany žalovaného; uplatněný nárok tak v řízení nemá být vůbec projednán, neboť před vydáním směnečného platebního rozkazu jej s ohledem na podstatu rozkazního řízení projednat nelze. Nepříjemný prvek navrženého směnečného rozkazního řízení představuje i příliš tvrdá, a přitom svou primární funkci neplnící koncentrace řízení, která žalovaného příliš omezuje v možnosti vymezit obranu proti nároku, jenž byl přiznán směnečným

platebním rozkazem, aniž by však působila jako korektní nástroj odstraňující průtahy v řízení.

Prosté rozkazní řízení není stíženo zásadními koncepčními nedostatky, přesto však je lze koncipovat efektivněji. Odpor proti platebnímu rozkazu by měl být stručně odůvodněn; právo žalovaného na spravedlivý proces by tímto požadavkem nebylo dotčeno, platební rozkaz a následný odpor by mohly sloužit jako nástroj přípravy následného řízení. V rozkazním řízení nemá smysl zatěžovat soud přezkoumáváním faktu, zda z žalobních tvrzení vyplývá existence uplatněného nároku, neboť uvedená činnost soudu není způsobilá ověřit, zda je nárok uplatňován důvodně, v důsledku čehož lze jen nesnadno hledat smysl tohoto požadavku.

Do systému rozkazního řízení by bylo vhodné začlenit zjednodušený proces v podobě řízení upomínacího, jež by byl určen ke zcela neformálnímu uplatnění drobných nároků. Upomínací řízení by se od rozkazního řízení odlišovalo zejména absencí povinnosti skutkově vymezit nárok a obranu proti němu.

Contact – e-mail

radim.chalupa.ak@gmail.com

Koncentrace řízení

Ingrid Kovářová Kochová

Okresní soud v Olomouci, ČR; Katolická
univerzita Jana Pavla II. Lublin, Polsko

Abstract in original language

Článek se zabývá koncentrací řízení, která má sloužit k urychlení civilního soudního řízení. Koncentrace řízení v českém právním řádu ve světle aktuální judikatury Nejvyššího soudu již neplní svou funkci, kterou v době přijetí právní úpravy plnit měla, ač jiné nástroje urychlení řízení neexistují. Proto se článek dále zabývá stručně analýzou věcného záměru civilního řádu soudního, který od koncentrace řízení upouští, a tím, zda nabízí jiné nástroje pro urychlení řízení. Posléze je analyzován sporný proces o soukromých nárocích podle kodexu kanonického práva a to, zda jej lze využít jako inspirační zdroj pro novou právní úpravu.

Keywords in original language

Koncentrace řízení; rychlost řízení; civilní proces; kanonické právo.

Abstract

The article deals with the concentration of proceedings, which is intended to accelerate civil judicial proceedings. In the light of the current practice of the Supreme Court, the concentration of proceedings in the Czech law order is no longer fulfilling its function that it had to fulfil at the time of adoption of the legal regulation, although other instruments of acceleration of the proceeding do not exist. Therefore, the article also deals with a brief analysis of the substantive intent of the Code of Civil Procedure, which abandons the concentration of the proceedings, and examines if it offers other instruments for accelerating proceedings. Further, the canonical ordinary contentious trial on the private good of the parties is analysed, and the usability of the Canon Law as an inspiration source for new legislation is examined.

Keywords

Concentration of Proceedings; Proceedings Promptitude; Civil Proceedings; Canon Law.

1 ÚVOD

Koncentrace řízení je aktuální vědou procesního práva chápána jako zásada civilního soudního řízení sporného.¹ Tedy každé civilní soudní řízení sporné by mělo být ovládáno touto zásadou. Jako zásada civilního soudního řízení sporného by měla být vodítkem pro interpretaci jednoduchého práva.² Pro právní zásady³ přitom platí, že je nelze ani v kolizi s jinou zásadou při aplikaci zcela pominout, ale je třeba při případné kolizi dvou či více principů postupovat tak, aby maximálního naplnění došly všechny kolidující principy. Při kolizi principu s pravidlem musí pravidlo principu ustoupit. Pouze v případě kolize pravidel je možno postupovat tak, aby aplikováno bylo pouze jedno z kolidujících pravidel.⁴

Koncentrace řízení je dále vědou procesního práva vnímána jako klíčový nástroj pro urychlení civilního soudního řízení sporného.⁵

2 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY KONCENTRACE ŘÍZENÍ V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU

Koncentrace řízení se stala součástí z. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) s účinností od 1. 1. 2001 novelizací provedenou z. č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Do civilního soudního řízení sporného byla zavedena jak koncentrace zákonná obsažená

¹ HAMUEÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010; SVOBODA, K., R. ŠINOVA, K. HAMUEÁKOVÁ a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 38 a s. 27.

² Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6. P-R. Praha: Diderot, 1999, s. 253.

³ DWORKIN, R. *Když se práva berou vážně*. Praha: Oikoymenh, 2001, s. 45–49; HART, H. L. A. *The Concept of Law*. 2. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 260.

⁴ DWORKIN, R. *Když se práva berou vážně*. Praha: Oikoymenh, 2001, s. 49–50; HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 145 a násl.

⁵ SVOBODA, K., R. ŠINOVA, K. HAMUEÁKOVÁ a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 27.

v ust. § 118b, o. s. ř. pro vybrané typy řízení,⁶ tak i koncentrace soudcovská v ust. § 118c, o. s. ř. pro všechna další řízení sporná. Koncentrace řízení dle § 118b, o. s. ř. nastávala skončením prvního konaného jednání ve věci. Do té doby museli účastníci řízení uvést všechny rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k prokázání těchto skutečností. K později uplatněným skutečnostem a důkazům soud nesměl přihlídnout. Výjimku z pravidla představovaly skutečnosti a důkazy, kterými měla být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, dále skutečnosti a důkazy, které vznikly po konaném prvním jednání, nebo skutečnosti a důkazy, které účastník nemohl bez své viny včas, tedy do skončení prvního konaného jednání, uvést. U řízení, ve kterých nastávala koncentrace řízení dle § 118b, o. s. ř. bylo vyloučeno v rámci přípravy jednání vydání kvalifikované výzvy dle § 114b, o. s. ř. s možným následkem uznání nároku v případě nevyjádření se k výzvě soudu a rozhodnutí dle § 153a, o. s. ř. Předvolání k prvnímu jednání bylo třeba doručit tak, aby každá strana sporu měla k přípravě nejméně 30 dnů (§ 115 odst. 2, o. s. ř.).

Soudcovská koncentrace dle § 118c, o. s. ř. mohla nastat na základě rozhodnutí soudu, poté, co návrh na koncentraci řízení podala jedna z procesních stran, pokud docházelo v řízení k průtahům kvůli nečinnosti druhé procesní strany, případně proto, že druhá procesní strana přes výzvy soudu nevyličila všechny rozhodné skutečnosti nebo neoznačila potřebné důkazy. Soud v takovém případě vydal usnesení o koncentraci řízení, ve kterém určil lhůtu k uvedení skutečností a důkazů ve věci pro obě strany sporu, přičemž lhůta nesměla být kratší než 15 dnů od doručení usnesení, které soud doručoval do vlastních rukou adresáta.

Strany sporu musely být poučeny o následku, který koncentrace řízení vyvolá, v případě dle § 118b, o. s. ř. v předvolání k jednání, v případě dle § 118c, o. s. ř. ve vydaném usnesení. Důvody pro koncentraci řízení dle § 118b, o. s. ř. byly

⁶ Jednalo se o věci: ochrany osobnosti podle občanského zákoníku, ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku, popřípadě ochrany práv třetích osob podle právních předpisů o hromadných informačních prostředcích, spory vyvolané konkursem a vyrovnáním, spory o základu věci ve sporech o ochranu hospodářské soutěže, spory o základu věci ve sporech o ochranu práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním, spory o základu věci ve sporech z porušení nebo ohrožení práva na obchodní tajemství a další případy stanovených zákonem.

spatřovány ve společenském zájmu na soustředěném řízení a urychleném rozhodnutí ve věci, v případě § 118c, o. s. ř. jako alternativa pro vedení řízení, ve kterém dochází k průtahům, protože jedna z procesních stran je v řízení nečinná, nereaguje na výzvy soudu a je účelné, aby ve sporu příslušnou aktivitu vyvinula, jako příklad je uvedena situace, kdy bez tvrzení dalších skutečností nebo označení důkazů touto stranou nelze ve věci ihned rozhodnout.⁷ Koncentrace řízení dle § 118b, o. s. ř. interpretační obtíže nevyvolávala, ustanovení § 118c, o. s. ř. nebylo často využíváno.

Změnu právní úpravy přinesl z.č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, který s účinností od 1. 7. 2009 zrušil bez náhrady ust. § 118c, o. s. ř. a zavedl koncentraci řízení pro všechna sporná řízení bez výjimky v § 118b, o. s. ř. Koncentrace řízení nastávala v případě, že soud svolal přípravné jednání dle § 114c, o. s. ř. skončením tohoto přípravného jednání, případně uplynutím lhůty stanovené u tohoto přípravného jednání pro splnění procesních povinností strany, přičemž tato lhůta mohla být stanovena jako nejvýše třicetidenní. Přitom předvolání k přípravnému jednání bylo třeba doručit do vlastních rukou, vyloučeno bylo jeho náhradní doručení, lhůta k přípravě k přípravnému jednání byla stanovena jako dvacetidenní. Vedle koncentrace řízení pak zákon spojoval s přípravným jednáním další následky. V případě nedostavení se žalobce to bylo zastavení řízení, v případě nedostavení se žalovaného v řízeních neuvedených v § 153b, o. s. ř. uznání nároku dle § 153a, o. s. ř.

Jestliže prvním jednáním ve věci nepředcházelo přípravné jednání dle § 114c, o. s. ř. (a to bylo vyloučeno konat v případě přípravy jednání postupem dle § 114b, o. s. ř.), nastávala koncentrace řízení zásadně skončením prvního jednání ve věci, respektive uplynutím lhůty ke splnění procesních povinností. Kvalifikovaná výzva dle § 114b, o. s. ř. nadále koncentraci řízení nevyklučovala. Výjimky z koncentrace řízení byly rozšířeny o skutečnosti a důkazy, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2, o. s. ř. Zákonodárce výslovně

⁷ Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku č. 257/01 PS volební období 1993–2002. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0> [cit. 10. 1. 2019].

uvedl, že na nastalou koncentraci řízení nemá vliv změna žaloby. Ve vztahu k nově nastoupivším účastníkům do řízení dle § 92, o. s. ř. účinky koncentrace řízení nastávaly skončením prvního jednání, které bylo nařízeno a také konáno po rozhodnutí dle § 92, o. s. ř., přičemž pouze tato skupina účastníků řízení měla být o nastávající koncentraci řízení poučena. Zákon nadále výslovně neukládal poučovat o koncentraci řízení v předvolání k prvnímu jednání ve věci. Lze jen spekulovat o tom, zda zákonodárce předpokládal, že bude hojně využíván postup přípravy jednání dle § 114c, o. s. ř., pak by koncentrace řízení dle § 118b odst. 1, o. s. ř. v souvislosti se skončením prvního jednání ve věci nenastávala. Zbývá dodat, že zákon stanovil standardní lhůtu k přípravě k prvnímu jednání 10 dnů (§ 115, o. s. ř.) a neřešil to, zda může nastat koncentrace řízení při rozhodnutí bez jednání dle § 115a, o. s. ř., a tedy v případě rozhodnutí dle § 115a, o. s. ř. koncentrace řízení nenastávala (pokud dříve nenastala v důsledku přípravného jednání). Zákonodárce odůvodnil změnu právní úpravy tak, že koncentrace řízení dle § 118c, o. s. ř. se neosvědčila, zavedena byla pouze koncentrace řízení na základě ustanovení zákona s tím, že novou zákonnou úpravou má být zajištěna aktivita stran sporu a má být minimalizováno odročování jednání z důvodu nových tvrzení a důkazů mimo zákonem připuštěné případy.⁸ Zvolené radikální řešení výrazně omezilo soud v individualizaci procesního postupu pro konkrétní projednávanou věc, a proto bylo podrobena odborné kritice.⁹

Přidaná výjimka § 118a odst. 2, o. s. ř. upřela pozornost i na další části § 118a, o. s. ř. upravující poučovací povinnost soudu v průběhu jednání, kterou soudy nadále měly plnit i v rámci přípravného jednání dle § 114c, o. s. ř. Jako nežádoucí se jevila skutečnost, že zbývající ustanovení § 118a, o. s. ř. nejsou uvedeny jako výjimky z koncentrace, a to s ohledem na úpravu odvolacího řízení, konkrétně § 205a pís. d), o. s. ř.¹⁰ Přitom poučovací povinnost § 118a, o. s. ř. se stala součástí právní úpravy již z. č. 30/2000 Sb. a z. č. 7/2009 Sb. nebyla změněna.

⁸ Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 748/0 PS volební období 2006–2010. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0> [cit. 10. 1. 2019].

⁹ MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 1, s. 8 a násled.

¹⁰ DRÁPAL, L., J. BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád I. II*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 836–847.

Následně z. č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony s účinností od 1. 1. 2013 došlo k rozšíření výjimky z koncentrace řízení tak, že nadále jde o skutečnosti a důkazy, které některá z procesních stran uvedla po poučení dle § 118a odst. 1–3, o. s. ř. Důvodová zpráva však neuvádí, z jakých konkrétních důvodů k této změně zákonodárce přistoupil.¹¹ V této podobě existuje právní úprava koncentrace řízení doposud.

3 AKTUÁLNÍ STAV PRÁVNÍ ÚPRAVY KONCENTRACE ŘÍZENÍ

Zákonná úprava koncentrace řízení však je aktuálně do značné míry ovlivněna výkladovými závěry Nejvyššího soudu. V souvislosti se změnou soukromoprávních předpisů bylo dne 4. 9. 2013 přijato rozhodnutí velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 4646/2010 publikované pod č. 98/2013 SbNS., které svou vahou změnilo dosavadní přístup obecných soudů k výkladu právní úpravy § 118b, o. s. ř. pro případy, kdy koncentrace řízení nastává skončením prvního konaného jednání ve věci. Aby vůbec koncentrace řízení nastala, musí být účastníci řízení o této skutečnosti poučeni v předvolání k jednání a u konaného jednání, tedy dvakrát. Důvodem tohoto výkladu je sjednocení postupu při koncentraci řízení dle § 114c, o. s. ř. a § 118b odst. 2, o. s. ř. Aby vůbec nastala koncentrace řízení musí první proběhlé jednání proběhnout tak, že při něm dojde k zahájení jednání, přednesu žaloby, přednesu vyjádření k žalobě, soud sdělí průběh a výsledky přípravy jednání, jakož i to, co je doposud mezi stranami sporné a jaké důkazy budou provedeny. Ustanovení § 118 odst. 1 věta třetí, o. s. ř. hovoří o poučovací povinnosti soudu, tou je třeba rozumět i poučovací povinnost dle § 118a, o. s. ř. Stranám sporu je poté zapovězeno uvádět pouze ta tvrzení a označovat ty důkazy ohledně kterých mají podle hmotného práva povinnost tvrzení a ohledně kterých mají povinnost důkazní, tedy v rozsahu svých procesních břemen, ledaže je možno je zahrnout do některé z výjimek koncentrace řízení. Naopak stranám sporu je i po nastalé koncentraci řízení povoleno a) popírat správnost tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí

¹¹ Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 686 PS volební období 2010–2013. . Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/iskt.sqw?O=6&CT=686&CT1=0> [cit. 10. 1. 2019].

o věci samé, b) vyjadřovat k důkazům označeným druhou stranou sporu, c) vyjadřovat svůj žalobní požadavek nebo stanovisko k němu, d) uplatňovat své procesní námitky, e) shrnovat své návrhy učiněné za řízení, f) vyjadřovat se k dokazování, g) vyjadřovat se ke skutkové a právní stránce, h) sdělovat svůj názor, jak má být věc soudem rozhodnuta.

Z uvedených přípustných možností projevu strany sporu je zjevné, že uvedené pod b) a f) lze zahrnout pod výjimku z koncentrace spočívající ve zpochybnění věrohodnosti důkazů, uvedené pod c), e), g) a h) je svou podstatou pouze komentování průběhu řízení, resp. v závěrečné fázi řízení všechny tyto okolnosti strana sporu může uvádět ve svém závěrečném návrhu ve věci dle § 119a odst. 2, o. s. ř. Zbývající možnosti uvedené pod písmeny a) a d) však otázky ve vztahu k tomu, zda nejde o další výjimky z koncentrace řízení, aktuálně vyvolávají.

Nejvyšší soud nadále setrvává důsledně na svém závěru, že je zapotřebí dodržet pravidlo dvojího poučení o koncentraci řízení s následujícími důsledky. V rozhodnutích sp. zn. 33 Cdo 2026/2012 ze dne 29. 10. 2013, sp. zn. 29 Cdo 303/2015 ze dne 23. 4. 2015, sp. zn. 26 Cdo 608/2015 ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2114/2017 ze dne 20. 6. 2017, sp. zn. 29 Cdo 2795/2017 ze dne 25. 7. 2017 argumentuje tím, že v případě absence dvojího poučení u koncentrace u prvního jednání dle § 118b odst. 1, o. s. ř. je třeba zamezit neodůvodněným rozdílům ve výkonu poučovací povinnosti u koncentrace řízení, aby účastníci řízení bez pochybností věděli o tom, že koncentrace řízení nastane a kdy k tomu dojde, a proto při absenci dvojího poučení mohou strany sporu uvádět veškeré skutečnosti a důkazy bez omezení v průběhu celého řízení před soudem prvního stupně a při případné absenci poučení dle § 119a odst. 1, o. s. ř. až do skončení řízení odvolacího.

Nejvyšší soud nadále setrvává na závěru, že u prvního jednání ve věci, pokud nepředcházelo přípravné jednání, aby nastala koncentrace řízení soud splnil i poučovací povinnost dle § 118a, o. s. ř.; odkázat lze na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 11264/2018 ze dne 25. 7. 2018. Poučovací povinnost soudu dle § 118a, o. s. ř. představuje výjimku z koncentrace řízení. Pokud strana sporu není poučena dle § 118a, o. s. ř. buď vůbec a nebo jen částečně, pak může, resp. musí být soudem poučena kdykoli dále v průběhu řízení před soudem prvního stupně, případně v řízení před soudem

odvolacím s ohledem na znění § 205a pís. d), o. s. ř., když tomu nebrání ani soudem prvního stupně poskytnuté poučení dle § 119a odst. 1, o. s. ř., nebrání tomu ani § 213, o. s. ř. Strana sporu musí být poučena i v dalším řízení před soudem prvního stupně pokud rozhodnutí soudu prvního stupně bylo zrušeno dle § 219a, o. s. ř.

Pro poučovací povinnost dle § 118a odst. 1, o. s. ř. platí, že soud poučuje o potřebě doplnění skutkových tvrzení, která doposud nejsou uvedena. Adresátem poučení je procesní strana nesoucí břemeno tvrzení o dané skutečnosti. Poučení má být konkrétní, má obsahovat lhůtu pro doplnění tvrzení a poučení o procesně nepříznivém následku, kterým je procesní neúspěch dotčené procesní strany. Poučovací povinnost dle § 118a odst. 2, o. s. ř. soud plní, pokud dospívá k odlišnému právnímu posouzení skutkového děje než dotčená procesní strana, proto vyzývá tuto stranu k doplnění tvrzení, činí tak proto, aby rozhodnutí soudu pro procesní stranu nebylo překvapivé, aby procesní straně byl poskytnut prostor pro vyličení rozhodných skutečností podle právního názoru soudu. Adresátem poučení je procesní strana nesoucí břemeno tvrzení o dané skutečnosti. Poučení má být konkrétní, má obsahovat lhůtu pro doplnění tvrzení a poučení o procesně nepříznivém následku, kterým je procesní neúspěch dotčené procesní strany. Poučovací povinnost dle § 118a odst. 3, o. s. ř. soud plní v případě, kdy strana sporu nesoucí břemeno důkazní neoznačuje důkazy, i toto poučení má být konkrétní má obsahovat lhůtu pro doplnění tvrzení a poučení o procesně nepříznivém následku, kterým je procesní neúspěch dotčené procesní strany.

V rozsahu, v jakém bylo poskytnuto poučení dle § 118a odst. 1–3, o. s. ř. jedné z procesních stran je dána výjimka z koncentrace pro obě strany sporu. Ze znění § 118b odst. 1, o. s. ř. je zřejmé, že výjimku z koncentrace zakládá jak poučení reálně stranám poskytnuté, včetně poučení poskytnutého chybně, tak i neposkytnuté poučení, neboť poučovací povinnost soudu je objektivní povahy. Chybně nepoučená strana může skutečnosti a důkazy uvádět nejen v řízení odvolacím s poukazem na § 205a pís. d), o. s. ř., ale mohou tak činit procesní strany obě. V případě chybného nepoučení mohou tyto skutečnosti uvádět obě procesní strany již i v řízení před soudem prvního stupně a soud je povinen k takovým tvrzením a důkazům přihlédnout. Soud proto může, protože musí, splnit poučovací povinnost dle § 118a, o. s. ř. kdykoli v průběhu řízení.

I za situace, kdy soud řádně u prvního jednání ve věci splní řádně poučovací povinnost dle § 118a, o. s. ř., tedy poučí nositele procesních břemen o tom, že mají splnit své procesní povinnosti, což jediné jim zajistí unesení procesních břemen a vítězství ve sporu,¹² bude dále konfrontován se závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4646/2010 ze dne 4. 9. 2013 uvedenými výše jako a) a d).

Popírání správnosti tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé může být prosté, spočívající v prosté negaci tvrzení protistrany, nebo může jít o sofistikovanou procesní obranu proti tvrzením protistrany, které zcela ve výsledku mění skutkový základ daného sporu.¹³ Za situace, kdy by i tato skupina tvrzení představovala výjimku z koncentrace, pak by bylo na místě v případech, že by povinnost tvrzení byla plněna ohledně rozhodných skutečností neúplně, plnit poučovací povinnost dle § 118a odst. 1, případně i odst. 2, o. s. ř. Zvláště však není v citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu uvedena možnost k takovým tvrzením označovat důkazy, tedy plnit povinnost důkazní, která může být, a také často je, s kvalifikovaným popíráním spojena. S plněním povinnosti důkazní po nastalé koncentraci rozhodnutí Nejvyššího soudu nepočítá.¹⁴ Tvrzení, která zůstala v řízení neprokázaná, nemohou přinést straně sporu procesní úspěch. Na tuto skutečnost upozorňují i Králík s Vašíčkem.¹⁵ Řešení daného problému nelze hledat *ad hoc*, ale právě s ohledem na předvídatelnost

¹² Formulace této věty zcela důvodně může vyvolávat pochybnosti o její logické stavbě, vždyť vítězem sporu může být jen jedna z procesních stran: žalobce v případě vyhovění žalobě, žalovaný v případě zamítnutí žaloby. Případně je částečně žalobě vyhověno a částečně žaloba zamítnuta, to ovšem přichází v úvahu v případech, kdy je předmětem více nároků se samostatným skutkovým základem. Poučovací povinnost však soud musí plnit vůči oběma stranám sporu v rozsahu, v jakém nesou příslušná procesní břemena a současně beze zbytku neplní své povinnosti tvrzení a důkazní.

¹³ Záměrně je použit obecný termín procesní strana, protože žalovaný takto může popírat žalobní tvrzení žalobce a žalobce takto může popírat tvrzení žalovaného vážící se k námítce započtení, vzájemnému návrhu, námítce promlčení (nejen námítky průběhu plynutí času a rozhodných skutečností, ale i rozpor s dobrými mravy).

¹⁴ Za předpokladu, že v rozhodnutí Nejvyššího soudu se neodrazil v procesualistice již překonaný závěr o tom, že je vyloučeno povahou věc prokazovat tzv. negativní tvrzení, jelikož dokázat lze jen to, co existuje a nikoliv to, co neexistuje, ze kterého by pak plynulo to, že v uvedeném rozhodnutí by nebylo potřebné zvláště uvádět to, že není uvedena jako další přípustná procesní aktivita strany po koncentraci řízení označování důkazů v souvislosti s popíráním tvrzení protistrany.

¹⁵ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 559–560.

soudního rozhodnutí a realizaci práva na spravedlivý proces by odpověď na tuto otázku pro strany sporu měla existovat před zahájením civilního soudního řízení, aby strany sporu byly schopny zvolit vlastní procesní strategii pro vedení sporu. Ve prospěch výjimky z koncentrace danou záležitost vyhodnotil Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 6008/2016 ze dne 31. 8. 2017, kde uvádí jako důvody pro připuštění výjimky z koncentrace takový postup, který není v rozporu se smyslem koncentrace řízení, tedy zefektivnění průběhu dokazování tím, že se poskytuje určitý časový prostor, v němž může účastník uplatnit svá tvrzení a navrhnout k nim důkazy. Tím, že se k důkazním návrhem nepřihlíží, se má čelit zejména procesní nezodpovědnosti účastníka, či dokonce vědomému nebo úmyslnému využívání důkazních prostředků v pozdějších fázích řízení a tím i komplikacím a průtahům.

Problematické je z pohledu koncentrace řízení i uplatňovat procesních námitek.

Strana sporu může v řízení uplatnit námitku promlčení. Pro námitku promlčení platilo, že skutková tvrzení a případné označení důkazů k promlčení bylo zapotřebí uplatnit do okamžiku, kdy nastala v řízení účinky koncentrace řízení, prohlášení o tom, že se vznáší námitka promlčení, bylo možno učinit i po tomto okamžiku. Nejvyšší soud tyto závěry přijal v rozhodnutích sp. zn. 29 Odo 100/2006 ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1835/2010 ze dne 31. 8. 2011 pro právní úpravu účinnou do 30. 6. 2009 a setrvá na nich zřejmě i nadále, jak lze dovodit z rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 4182/2016 ze dne 28. 8. 2018, protože námitka promlčení je námitkou, u které právně významné skutečnosti nastávají před zahájením řízení,¹⁶ i přes výše uvedené závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4646/2010 ze dne 4. 9. 2013.

Strana sporu může uplatnit v řízení námitku započtení dle § 97, o. s. ř., případně i vzájemný návrh dle § 98, o. s. ř. Obtíže zřejmě nebudou činit situace, kdy se vzájemným návrhem bude žalovaná strana sporu domáhat po žalující straně druhově odlišného plnění. Takové případy jsou ale zřídkavé. Častější jsou případy, kdy námitka započtení, nebo vzájemný návrh jsou propojeny se započtením, nyní dle § 1982–1991 z. č. 89/2012 Sb., občanského

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016.

zákoníku (dále jen „o.z.“). Na úskalí námitky započtení upozornil již Dvořák.¹⁷ Pro koncentraci řízení dovozuje, že námitka započtení, aby byla včasná, musí být učiněna tak, aby kompenzační projev, zánik pohledávky i namítané protipohledávky nastaly před koncentrací řízení s tím, že později k nim přihlédnout nelze, ledaže by bylo možné uvedené podřadit pod některou z výjimek z koncentrace. Problém pak podle Dvořáka představuje situace, kdy soud nebude k uplatněné námitce přihlížet a současně v novém soudním řízení zahájeném tím, kdo námitku započtení uplatnil, se druhá strana bude bránit tím, že takto nově žalovaná pohledávka zanikla právě hmotněprávním jednáním – započtením.

Nutné je ovšem uvést i to, že na rozdíl od námitky promlčení, kterou lze uplatnit pouze v civilním soudním řízení (§ 610 odst. 1 o.z.), lze učinit kompenzační projev ve smyslu § 1982 o.z. bez vazby na námitku započtení, nebo vzájemný návrh dle § 98, o. s. ř., resp. § 97, o. s. ř. v rámci jakéhokoli probíhajícího civilního soudního řízení. Dokonce lze v civilním soudním řízení sporném namítnout započtení i pohledávkou, která již je předmětem jiného soudního řízení postupem dle § 98, o. s. ř., jak uzavřel Nejvyšší soud již v rozhodnutí sp.zn. 2 Cdon 1506/96 ze dne 2. 6. 1998, neboť k procesní obraně dle § 98, o. s. ř. se neváže překážka litispedence dle § 83, o. s. ř. Samozřejmě lze pohledávku, která by jinak byla uplatněna námitkou dle § 98, o. s. ř. uplatnit v samostatném civilním soudním řízení.

Nejvyšší soud však v již uvedeném rozhodnutí sp.zn. 32 Cdo 4182/2016 ze dne 28. 8. 2018 dospěl k závěru, že při posouzení, zda právní úkon žalovaného směřující k započtení vzájemné pohledávky učiněný poté, co nastaly účinky koncentrace řízení podle § 118b odst. 1, o. s. ř., vyvolal zamýšlené právní účinky, tj. zánik žalobou uplatněné pohledávky, může soud přihlédnout k tvrzení o existenci započtené vzájemné pohledávky, která měla vzniknout a stát se splatnou před koncentrací řízení, a k označeným důkazům bez zřetele na to, že žalovaný neuvedl údaj o své vzájemné pohledávce a neoznačil důkazy k jejímu prokázání před koncentrací. Nejvyšší soud uzavřel, že námitka započtení je procesní námitkou, nikoli projevem směřujícím k plnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní. Půjde jak o kompenzační námitku, kterou se ten, kdo ji vznáší, dovolává započtení dle § 1982 a násl.

¹⁷ DVOŘÁK, B. Námitka započtení. *Právní rozhledy*, 2012, č. 8, s. 267.

o.z. již učiněného mimo civilní soudní řízení, tak i o kompenzační námitku, kdy započtení dle § 1982 a násl. o.z. je obsaženo v procesním úkonu, jelikož právní jednání ve smyslu soukromoprávním je institutem hmotného práva, jehož uplatnění zákon nekonzcentruje do určitého stádia řízení. Účelem koncentrace řízení není omezovat účastníka řízení v tom, aby činil právní úkony pouze do okamžiku, kdy nastanou účinky koncentrace řízení, ale pouze v tom, aby do doby, než nastanou účinky koncentrace, soudu oznámil (tvrdil), že určitý právní úkon učinil. V případě, že by z důvodu koncentrace soud nemohl dovodit, že námitka započtení je důvodná, pak by přisoudil pohledávku, která však již zanikla započtením, tedy pohledávku neexistující. V navazujícím vykonávacím řízení by se již ten, který kompenzační úkon učinil, nemohl bránit tím, že došlo k zániku vymáhané pohledávky započtením s ohledem na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1570/2003 ze dne 16. 12. 2004.¹⁸

Ze znění § 118b, o. s. ř. případy výše označené jako ad a/ a ad d/ neplynou a je otázkou, zda rozhodnutím obecného soudu může být právní norma veřejného práva vyložena tak, že výkladem bude nejen text, ale i smysl a účel zákona změněn. Ústavním soudem doposud tyto otázky řešeny nebyly. Jde přitom o otázky zásadní, protože Nejvyšší soud již v rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 4209/2009 ze dne 30. 8. 2011 dospěl k závěru, že „*Porušení pravidel zákonné koncentrace řízení ve prospěch některého z účastníků řízení je nesprávným postupem, který v účastníku řízení, jenž si je vědom omezení kladených jeho povinností tvrzení a důkazní povinnosti a tato omezení respektuje, vzbuzuje nežádoucí úsudek o tom, že dodržovat procesní pravidla se nevyplácí, a snižuje respekt k právu jako takovému. Takový postup porušuje princip stejného (rovného) zacházení s účastníky řízení, oslabuje předvídatelnost soudního rozhodování a zejména v rozhodovací praxi odvolacích soudů jej nelze tolerovat.*“¹⁹

V případě, kdy soud v odůvodnění rozhodnutí nevyloží, proč vychází i z důkazů, které provedl v rozporu s § 118b odst. 1, o. s. ř. jde dle závěru rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 988/2008 ze dne 30. 4. 2009 o rozsudek nepřezkoumatelný, který z tohoto důvodu nadřízený soud zruší. Nepřezkoumatelná jsou i rozhodnutí v případech tzv. opomenutých důkazů,

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 1482/2016.

¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 29 Cdo 4209/2009.

mezi které je možné zařadit i takové důkazy, ke kterým soud nepřihlédl, protože je považoval za označené po koncentraci řízení. Odkázat lze v tomto směru na závěry rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. III.ÚS 1437/07 ze dne 9. 1. 2008, či rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 233/2017 ze dne 27. 2. 2018 z doby nedávné, přičemž sjednat nápravu v případě tzv. opomenutých důkazů soudem prvního stupně, může soud odvolací, jak se podává z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2180/2008 ze dne 25. 11. 2009.

Na základě popsaného stavu právní úpravy koncentrace řízení se nabízí otázka, zda strany sporu a soud jsou schopny v rámci konkrétního civilního soudního řízení určit, kdy a ohledně kterých tvrzení a důkazů nastává koncentrace řízení. Mimo uvedený rámec jsou ponechány nežádoucí případy, kdy procesní subjekty svévolně vyloučí účinky koncentrace řízení v co nejširším rozsahu, případně zcela. V případě soudu se aktuálně nabízí absence dvojího poučení o koncentraci řízení, postačující je absence poučení dle § 118b odst. 1, o. s. ř. při skončení prvního jednání ve věci. V případě procesní strany je to záměrné kusé uvedení skutkových tvrzení tak, aby se procesní straně dostalo co nejširšího poučení dle § 118a odst. 1, 2, o. s. ř. a omezené uvedení důkazních prostředků, aby se procesní straně dostalo co nejširšího poučení dle § 118a odst. 3, o. s. ř.; v obou případech v míře, která již není důvodem pro postup dle § 43, o. s. ř. Může se druhá procesní strana, případně i obě procesní strany pokud tím, kdo porušuje zákonné pravidlo o koncentraci je soud, účinně již v nalézacím řízení bránit porušení pravidel o koncentraci řízení, nebo má vyčkat do pravomocného vyřízení věci a obrátit se s ústavní stížností na Ústavní soud? Je za daného stavu věci možné prokazatelně přičítat soudu porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, nebo porušení rovnosti stran dle čl. 37 odst. 3 Listiny nedodržením zákonných ustanovení o koncentraci řízení? Nepochybně by tomu tak za určitých okolností být mohlo, jak naznačují rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 385/15 ze dne 8. 12. 2015 a sp. zn. IV. ÚS 2378/18 ze dne 9. 10. 2018.

Uvažuje zákonodárce o změně stávající právní úpravy? Aktuálně není projednáván žádný sněmovní tisk, který by se problematikou koncentrace řízení zabýval.

4 PŘÍSTUP KE KONCENTRACI ŘÍZENÍ VE VĚCNÉM ZÁMĚRU CIVILNÍHO ŘÁDU SOUDNÍHO

V rámci rekonfiguračních prací byl zveřejněn věcný záměr civilního řádu soudního, který by měl nahradit stávající úpravu, o. s. ř.²⁰ Z povahy věci neobsahuje věcný záměr podrobně rozpracovanou úpravu jednotlivých procesních institutů. Věcný záměr hodnotí dosavadní podobu koncentrace řízení jako neživotnou, bránící úplnému a spravedlivému projednání věci, a proto od koncentrace řízení hodlá upustit. Napříště soud může toliko u ústního jednání rozhodnout, že nebude přihlížet k tvrzením a důkazům, které strana označí po probrání věci soudem s účastníky řízení po skutkové a právní stránce v rámci postupu dle bodu 156, a jestliže je z hrubé nedbalosti neuvedla již dříve a jestliže by se jejich připsušením rozhodnutí věci značně zdrželo (bod 150)

Je tedy otázkou, zda a jak hodlá věcný záměr zajistit to, aby civilní soudní řízení bylo i v našich národních podmínkách rychlé a aby soud měl reálnou možnost věc projednat a rozhodnout v přiměřených lhůtách a bez průtahů. Bude vsutku velmi významné, jak konkrétně budou v podobě právního předpisu zformulovány požadavky na strany sporu uvedené v bodu 147 a 148, které ukládají každé procesní straně, aby uvedla svá skutková tvrzení úplně, určitě a pravdivě, aby nabídla důkazní prostředky ke svým tvrzením, aby se určitě vyjádřila ke skutkovým přednesům a důkazním prostředkům protistrany, přičemž toto je povinná procesní strana učinit včas. A zda budou zvoleny i jiné procesní sankce v případě nesplnění těchto klíčových povinností strany sporu než jsou sankce finanční: separace nákladů řízení v bodu 91, pořádkový trest dle bodu 64 a 151, které nemusí být vůbec dostatečné v případě sporů, ve kterých bude projednávána věc pro strany mimořádně významná, trest za svévoli dle bodu 64., nebo odškodnění za svévolné vedení řízení dle bodu 263.

Soud má být povinen k materiálnímu vedení sporu dle bodu 156. Poučovací povinnost dle § 118a, o. s. ř. má být nahrazena vysvětlovací, dotazovací a poučovací povinností soudu, důraz je kladen na pravdivé zjištění věci. Z věcného záměru se výslovně nepodává, zda soud bude moci rozhodnout

²⁰ Věcný záměr civilního řádu soudního. Dostupné z: <https://crs.justice.cz/> [cit. 10. 1. 2019].

o žalobě tak, že učiní závěr o neunesení procesních břemen při absenci adekvátní reakce na tento postup soudu, autoři věcného záměru však toto vnímají jako samozřejmé.²¹ V řízení odvolacím má být nadále zachován princip neúplné apelace dle bodu 311 se zákazem uvádění nových skutkových tvrzení o věci a označování důkazních prostředků. Oproti, o. s. ř. věcný záměr počítá s povinným přípravným rokem dle bodů 125–129, u kterého má soud se stranami věc probat včetně toho, že ji probere se stranami po skutkové a právní stránce. V řízení v prvním stupni má tedy primárně jít o zjištění skutkového děje, o který mezi stranami jde. Z povahy věci má být řízení sporné nadále ovládáno zásadou projednací.

Nesporným přínosem věcného záměru je důraz kladený na pravdivost skutkových přednesů stran sporu, který ve stávajícím, o. s. ř. absentuje. Jestliže strany mají mít široký prostor pro uplatnění svých tvrzení a důkazních návrhů, pak je správné po nich žádat, aby byly pravdivé, resp. nebyly vědomě nepravdivé. Lze očekávat, že v našich národních poměrech to zřejmě bude hojně diskutované téma. Pojem „*pravda*“ se vyskytuje pouze ve dvou ustanoveních, o. s. ř., a to v § 126, o. s. ř. a § 131, o. s. ř. Přičemž druhé z těchto ustanovení vyvolalo interpretační obtíže, pokud jde o hodnocení důkazu výsledkem účastníka řízení dle § 132, o. s. ř., které vyvolalo potřebu zásahu Ústavního soudu.²² Nop dospívá k závěru, že v řízení sporném nemá být formulována zásada pravdy, že právo na spravedlivý proces v sobě neimplikuje nutnost dosažení pravdy, že pojem pravda nemá jednoznačný obsah.²³

²¹ LAVICKÝ, P., A. WINTEROVÁ, E. DOBROVOLNÁ, B. DVORÁK a Z. PULKRÁBEK. Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1–2, s. 11–21, s. 14.

²² V rozhodnutí ze dne 23. 1. 2008, sp. zn. I. ÚS 2568/07, musel Ústavní soud autoritativně rozhodnout takto: „*Z žádného ustanovení občanského soudního řádu neplyne, že by – v rámci hodnocení důkazů – poznatky výsledkem účastníků získané musely vždy nutně (a priori) být pro soud méně spolehlivé, méně významné, nevěrohodné apod. (než poznatky dovozené z jiného důkazního prostředku). Výsledek účastníka je dle ust. § 125, o. s. ř. jedním z řady v úvodu přicházejících důkazních prostředků a musí být hodnocen jako důkaz každý jiný ad hoc s tím, že event. závěr o té které míře spolehlivosti, významnosti, věrohodnosti apod. z něj získaných poznatků je až součástí jeho hodnocení ve smyslu ust. § 132, o. s. ř. [soud pak musí vždy uvést, jakými úvahami se při hodnocení důkazu svědeckou výpovědí řídil (ust. § 157 odst. 2, o. s. ř.)]; nelze z logiky věci hodnotit a priori důkaz, který soud ještě neprovedl.*“

²³ NOP, M. Proč nejde a nemá jít ve sporném civilním řízení primárně o nalezení pravdy. In: MACKOVÁ, A., J. JELÍNEK, L. BOHUSLAV, J. TRYZNA a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekonstrukci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všehrad, 2016, s. 131–136.

K diskusi bude také vlastní formulace požadavku pravdivosti, který by měl být spíše formulován jako zákaz uvádění vědomě nepravdivých tvrzení a předkládání vědomě nepravdivých důkazů s ohledem na čl. 2 odst. 3 Listiny.²⁴

Věcný záměr civilního řádu soudního se snaží zavést do českého právního řádu standardní procesní předpis, který tím, že opouští koncentraci řízení, odstraňuje i aktuální výkladové obtíže plynoucí z institutu koncentrace řízení. Je ale otázkou, zda civilní soudní řízení vedené podle věcného záměru bude dostatečně efektivním nástrojem pro ochranu práv a právem chráněným zájmům.

5 KONCENTRACE ŘÍZENÍ V ŘÍZENÍ SPORNÉM PODLE KODEXU KANONICKÉHO PRÁVA

Sporné řízení podle Codex Juris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus. AAS 75 (1983) pars II s. 1–317, 25. 1. 1983, Kodexu kanonického práva (dále jen „k. p. k.“) je upraveno v Knize VII. Soudní a mimosoudní řízení. V řízení sporném se projednávají věci, o kterých to stanoví kán. 1400 a násl. k. p. k., tedy i spory mezi stranami, které mají soukromoprávní charakter. Proces je svou povahou primárně písemný, strukturovaný do jednotlivých procesních částí, či fází, které jsou jasně rozhraničeny, tedy všem je od počátku vedení řízení zřejmé, v jaké fázi se dotčené řízení nachází. V návaznosti na to strany sporu a soud činí své procesní úkony. Pro řízení podle k. p. k. je charakteristické, že více než předchozí úprava klade důraz na hledání pravdy,²⁵ procesní normy se vyznačují vyšší mírou elasticity a umožňují tedy soudy postupovat podle potřeb konkrétního řízení, důraz je kladen na rychlost řízení.²⁶

Řízení je ovládáno zásadou dispoziční, předpokladem vedení řízení je podání žaloby dle kán. 1501a násl. k. p. k., stejně tak je zcela věcí druhé procesní strany, jaký postup procesní obrany zvolí, zda uplatní proti žalobě vzájemný

²⁴ Odkázat lze na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 644/18.

²⁵ DZIĘGA, A. Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej w procesie kanonicznym. In: DZIĘGA, A., M. GRESZATA a P. TELUSIEWICZ. *Kościelne prawo procesowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia Tom IV*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2007, s. 169 a násl.

²⁶ ERLEBACH, G., A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI a R. SZTYCHMILER. *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego Tom V Księga VII. Procesy*. Poznań: Pallottinum, 2007, s. 125.

návrh, nebo námitky, či dozná žalobní tvrzení. Hlavní zásadou tohoto typu procesu je zásada kanonické slušnosti.²⁷

Poté, co je žaloba doručena soudu, zkoumá soud to, zda jsou splněny některé z podmínek řízení a zabývá se vadami žaloby. Soud rozhoduje o přijetí, respektive nepřijetí žaloby dle kán. 1505 k. p. k. Soud musí vydat rozhodnutí o tom, že žalobu přijímá, nebo ji odmítá. Pokud nerozhodne o přijetí žaloby v určité lhůtě, k. p. k. za splnění zákonných podmínek upravuje přijetí žaloby z moci samého práva v kán. 1506. Následující fáze řízení zahrnuje doručení žaloby druhé straně a reakci žalované strany na podanou žalobu (kán. 1507 k. p. k.). Po zahájení stavu sporu, tj. po doručení žaloby a výzvy k vyjádření je žalovaná strana povinna odpovědět některým ze způsobů, který se dle procesního práva a povahy věci nabízí (kán. 1476 k. p. k.).²⁸ V této fázi řízení žalovaná strana volí formu procesní obrany, uplatňuje procesní námitky, případně vzájemný návrh, strany plní povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Následující fáze řízení končí ustavením předmětu sporu. Strany formulují svá tvrzení a ujasňují, co je mezi nimi sporné, to vše za asistence soudu, který je v tomto stranám nápomocen, ale současně není oprávněn nahrazovat aktivitu procesních stran, pokud jde o vlastní vedení, nikoli řízení, sporu (kán. 1513 k. p. k.).

Teprve poté, co je ustaven předmět sporu tak, že je o tom vydáno soudní rozhodnutí, které je doručeno stranám sporu, následuje další fáze, a to fáze dokazování (kán. 1526 k.p.k). V této fázi jsou provedeny důkazy sloužící k objasnění skutkového stavu. Strany mají právo být přítomny u výsledků osob a klást vyslychaným otázky, mají právo být přítomny u ohledání věci, či místního šetření. Listinné důkazy předkládají strany. Do spisu je možno nahlížet. Soud zásadně není oprávněn provádět důkazy z vlastní iniciativy, výjimku představují případy, kdy soud dospěje k závěru, že je třeba takový důkaz provést a obě procesní strany s provedením takového důkazu souhlasí, nebo v případě, že by bez provedení takového důkazu hrozilo, že rozsudek

²⁷ Odkázat lze na článek: AUGUŠCIK, M. Miejsce i rola szluszności w prawie kanonicznym. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 2014, roč. 23, č. 2.

²⁸ GRESZATA, M. *Kanoniczne procesy małżeńskie*, Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2007, s. 149; GRESZATA-TELUSIEWICZ, M. Pelnomocnicy procesowi i adwokaci: aktywność stron w procesie; etapy postępowania sądowego oraz relacje prawne powstające podczas procesu (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część VI). *Człowiek-Rodina-Pravo*, 2013, č. 7(16), s. 20.

bude hrubě nespravedlivý ze zákonem stanovených důvodů, tedy v případě, že rozsudek by se zakládal na nepravdivých důkazech, případně později objevená listina nepochybně prokazuje nové skutečnosti vyžadující opačné rozhodnutí o předmětu sporu, či v případě, že by rozsudek byl vynesena na základě podvodu jedné z procesních stran. Dále platí, že stranou mohou být v rámci dokazování se souhlasem soudu předloženy listinné důkazy, které nemohly být předloženy bez zavinění procesní strany, která jej hodlá předložit (kán. 1600 k. p. k. upravující možnosti doplnění dokazování po jeho ukončení) a také soud může v případě zanedbání stran důkaz provést, pokud to soud považuje za nutné k zabránění vážně nespravedlivému rozsudku již v průběhu dokazování (kán. 1452 k. p. k.).

Po ukončení dokazování následuje další fáze spočívající ve formulaci závěrečných návrhů, které se zasílají k dalšímu vzájemnému vyjádření (kán. 1601 k. p. k.). Poté soud ve věci rozhodne (kán. 1607 k. p. k.). Písemné vyhotovení rozhodnutí se doručuje stranám sporu.

Ač je proces charakterizován jako písemný, dochází k interakci mezi soudem a stranami a k objasnění některých komplikovanějších otázek, zejména za účelem ustavení předmětu sporu,²⁹ případně aby stranám byly poskytnuty informace o řízení,³⁰ je možno svolat jednání se stranami.

Kanonický proces nezná koncentraci řízení v podobě ekvivalentní § 118b, o. s. ř. Avšak jasné rozdělení řízení do jednotlivých fází vede strany sporu k tomu, aby plnily své procesní povinnosti v té které fázi. Svá veškerá tvrzení a argumentaci jsou strany povinny uplatnit právě pouze do doby ustavení předmětu sporu, což znamená konkrétní formulaci sporných skutkových otázek, na které lze odpovědět „ano“, nebo „ne“.³¹ To vyžaduje vysokou míru připravenosti. Žalovaná strana, která se nevyjádřila v předcházející fázi řízení, může být dokonce za splnění zákonných podmínek prohlášena za nepřítomnou ve sporu a řízení tak nadále probíhá bez její přítomnosti. Žalovaná strana navíc může svůj vzájemný návrh, nebo námítky uplatnit nejdéle do 30 dnů od litiskontestace, poté již nikoli. Samozřejmě nic nebrání

29 ŠŤASTNÍK, Š. Výjimky ze zásady písemnosti v kanonickém manželském procesu. *Revue církevního práva*, 2008, č. 40 2/08, s. 137.

30 ERLEBACH, G., A. DZIEGA, J. KRUKOWSKI a R. SZTYCHMILER. *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego Tom V Księga VII. Procesy*. Poznań: Pallottinum, 2007, s. 264.

31 *Ibid.*, s. 153.

žalované straně uplatnit svůj návrh samostatnou žalobou. Tato právní úprava není v rozporu se zásadou hledání pravdy, tj. objektivní pravdy v procesu.³²

Změnit ustavený předmět sporu je možné, ale reálně k tomu dochází ve zcela výjimečných případech. Právě důkladná příprava na vedení řízení umožňuje konkretizaci sporných otázek. Samozřejmě může dojít k tomu, že právě v této fázi řízení to, co je mezi stranami sporné, je objasněno a strany tak věc vyřídí svou dohodou, případně soudním doznáním, nebo si uvědomí, že podstata sporu se nachází ve skutečnosti jiné, kterou pak tedy učiní předmětem sporu. To umožňuje vyšší efektivitu soudního řízení. Nesporným přínosem je také to, že do ustavení předmětu sporu není prováděno v řízení před soudem žádné dokazování, tedy nevznikají další náklady soudního řízení.

Litiskontestace (*litis contestatio*), čili ustavení předmětu sporu samozřejmě není institutem primárně kanonickoprávním. Kanonické právo však doposud důsledně provádí recepci procesu podle římského práva. Litiskontestace je vnímána jako natolik podstatný prvek kanonického procesu, že je považována za jednu z jeho zásad.³³

Novinkou zavedenou do kanonického práva k. p. k. je zavedení ústního procesu pro sporná řízení (kán. 1656–1670 k. p. k.), což rozhodně neznamená to, že by celé řízení bylo vedeno pouze ve verbální podobě. U tohoto řízení je důraz kladen na rychlost řízení, což klade vyšší nároky nejen na soud ale samozřejmě i na strany sporu a na kvalitu jejich procesních podání, jakož i právní argumentace. Proto také je možné konat ústní proces sporný, pokud s tím obě procesní strany souhlasí. Rozdělení řízení do fází je zachováno, avšak tyto fáze na sebe úžeji navazují.

Oproti řádnému spornému procesu se po žalobci vyžaduje, aby již v podané žalobě označil důkazy a spolu se žalobou tyto důkazy i předložil. Následně poté, co soud dospěje k závěru, že žaloba je bez vad a není dán nedostatek podmínek řízení o ní, vyzve žalovanou stranu k vyjádření. K této výzvě soudu i žalovaná strana musí ve stanovené lhůtě předložit své písemné

³² DZIEGA, A. Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej w procesie kanonicznym. In: DZIEGA, A., M. GRESZATA a P. TELUSIÉWICZ. *Kościelne prawo porzessowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia Tom IV*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2007, s. 186–187.

³³ GRESZATA, M. *Iudicium cum principis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2008, s. 328 a násl.

stanovisko, uvést všechny námitky a předložit důkazy. Následně je žalující strana vyzvána k vyjádření se k námitkám. Poté soud na základě vyjádření stran stanoví předmět sporu a svolá ústní jednání, společně s předvoláním doručuje stranám i rozhodnutí o stanovení předmětu sporu. Ústní jednání se musí konat do 30 dnů od tohoto předvolání, přičemž strany mají právo se ke stanovenému předmětu sporu vyjádřit tak, aby soud měl jejich stanovisko k dispozici alespoň tři dny před konáním ústního jednání.

U ústního jednání se soud nejprve znovu zabývá námitkami nepřislušnosti soudu a je možné uplatnit námitky a vzájemnou žalobu, teprve poté je prováděno dokazování, soud opět nesmí vnášet sám nové důkazy do sporu mezi stranami vyjma důkazů dle kán. 1600 k. p. k. v případě, že by v rámci dokazování proveden důkaz svědeckou výpovědí. Dokazování se samozřejmě provádí do doby, než jsou vyčerpány důkazní prostředky, které mají být provedeny, tedy může být svoláno několik soudních jednání. Po skončení dokazování strany formulují své závěrečné návrhy, a v zásadě hned poté má soud přistoupit k vyhlášení rozhodnutí, za účelem vyhlášení rozhodnutí může být vyhlášení rozhodnutí odročeno o nejvýše 5 dnů, po vyhlášení rozhodnutí soud vypracuje písemné vyhotovení rozhodnutí ve lhůtě 15 dnů a odešle se stranám. Pro tento typ řízení jsou typické, že rozhoduje jeden soudce, přímý kontakt soudce se stranami u jednání a koncentrace.³⁴

Úprava kanonického procesu jasně dokazuje, že lze účinně vést soudní řízení sporné i bez tzv. zákonné koncentrace řízení, neboť k urychlení řízení využívá k. p. k. jiné mechanismy než je koncentrace řízení v podobě dle § 118b, o. s. ř.

6 PRVKY ŘÍZENÍ, KTERÉ URYCHLUJÍ ŘÍZENÍ SPORNÉ PODLE KODEXU KANONICKÉHO PRÁVA

Rychlost sporného řízení o soukromém nároku stran je zajištěna následujícími procesními instituty.

Rychlost řízení zajišťuje již výše uvedené rozdělení řízení do předem stanovených fází. Strany sporu od počátku vědí přinejmenším z textu zákonné

³⁴ GRESZATA-TELUSIEWICZ, M. Skuteczność dowodzenia w kanonicznym procesie pisemnym i ustnym-podobieństwa i różnice. In: KRZYWKOWSKA, J. a R. SZTYCHMILER (ed.). *Dowodzenie w procesach kościelnych*. Olsztyn, 2014, s. 33–43, s. 41 a 43.

úpravy, že toto rozdělení existuje. Každá fáze řízení v konkrétně probíhajícím řízení je jasně vymezena vydáním procesního rozhodnutí soudou, ve kterém se tato skutečnost ve vztahu ke stranám sporu konstatuje. Rozdělení řízení do fází umožňuje stranám sporu i soudou soustředit se na to, co je pro tu kterou fázi sporu podstatné a hájit ve sporu, možná i proto, důsledněji svá práva. Samozřejmě ve výjimečných případech je možný přechod mezi jednotlivými fázemi. Vyloučen je však přechod do fáze před přijetím žaloby (resp. žaloba není odmítnuta pro vady, jak je uvedeno výše), žaloba je přijata buď rozhodnutím soudou, nebo z moci samého práva.

V následující fázi zjišťování stanovisek stran se počítá pouze s replikou a duplikou. Tedy z povahy věci se tvrzení stran koncentrují do žaloby, repliky a dupliky. V rámci těchto procesních úkonů také strany označují důkazy k prokázání tvrzení, resp., aby unesly svá důkazní břemena (pokud jej nesou obě procesní strany). Žalovaná strana uplatňuje své námitky.

Námitky mohou být ryze procesní povahy; typicky jde o námitky existence skutečností, které mohou vést k neplatnosti rozsudku, ty lze uplatňovat v průběhu celého řízení, jde například o námitku nepřislušnosti soudou a soudce. Procesní námitky ukončení sporu lze uplatnit v průběhu celého řízení, avšak pokud tak strana učiní po zjištění předmětu sporu, hradí náklady soudního řízení, které pozdním uplatněním námitky vznikly. Zásadně je třeba všechny námitky uplatnit do zjištění předmětu sporu (kán. 1458–1462). Vzájemné žaloby lze uplatnit pouze do 30 dnů od zjištění předmětu sporu. Nikoli každý vzájemný návrh žalované strany je vzájemnou žalobou v tomto smyslu slova. K. p. k. vyžaduje, aby vedle souvislosti osobní spočívající v totožných stranách sporu, existovala i souvislost věcná s podanou žalobou v podobě souvislosti sporné věci i žalobního důvodu.³⁵

Důvody pro takový postup spočívají v tom, že žalovaný se svou vzájemnou žalobou domáhá soudního rozhodnutí o svém nároku mimo pořadí napadlých věcí (jak bude vysvětleno níže). Přípuštěním projednávání nesouvisějícího nároku by se značně rozšířil rozsah sporných, a proto dokazovaných skutečností, tedy o žalobcově žalobě by bylo rozhodnuto později. To vše za situace, kdy žalované straně nic nebránilo a ani nebrání, aby v případě,

³⁵ ERLEBACH, G., A. DZIEGA, J. KRUKOWSKI a R. SZTYCHMILER. *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego Tom V Księga VII. Procesy*. Poznań: Pallottinum, 2007, s. 117.

že si je svým nárokem jista, se obrátila na soud řádnou žalobou se všemi procesními důsledky z toho pro ni plynoucími včetně nákladů řízení hrazených soudem (ekvivalentní soudnímu poplatku), které jinak platí samozřejmě žalující strana.

Ustavený předmět sporu může být změněn jen výjimečně z důležitého důvodu, na žádost některé procesní strany poté, co je zjištěno stanovisko druhé procesní strany (kán. 1514 k. p. k.), vždy nově vydaným rozhodnutím. Je vyloučeno, aby ustavený předmět sporu změnil soud z vlastní iniciativy. Ustavený předmět sporu lze změnit nejpozději do doby, než soud o věci v prvním stupni rozhoduje. Jde o další z projevů zásady dispoziční, tedy toho, že klíčovými subjekty řízení jsou procesní strany.

Fáze dokazování již byla popsána výše. Po jejím skončení je možné znovu provádět důkazy, pouze pokud je tato fáze znovu otevřena. K tomu může dojít v případě, kdy soud již ve fázi rozhodování dospěje k závěru, že nena- byl tzv. morální jistoty,³⁶ tedy vnitřního subjektivního přesvědčení o průběhu ve sporu projednávaného skutkového děje dle kán. 1608 k. p. k.

Po ukončení dokazování strany prezentují svá stanoviska, kdy hodnotí průběh dokazování a formulují své závěrečné návrhy, které předkládají soud. Strana má právo závěrečný návrh podat, nikoli však povinnost.

Navazující fáze rozhodování a vyhotovení soudního rozhodnutí z povahy věci jsou fázemi, kdy po jejich ukončení návrat zpět od předchozích fází řízení možný není. Jakmile soud ve věci rozhodne, je svým rozhodnutím vázán a je povinen vydané rozhodnutí odůvodnit a stranám doručit.

Jestliže dochází k návratu do předchozí fáze, pak se do dotčené fáze vrací celé řízení, nelze paralelně vést řízení ve více fázích současně, například rozhodovat o ustavení předmětu sporu a současně provádět dokazování. Je to logické, u takto provedeného dokazování by nebylo zřejmé, zda vůbec slouží k prokázání sporných skutečností. Pro již provedené dokazování platí, že je provedeno řádně, a proto není zapotřebí je znovu opakovat, poté, co spor znovu vstoupí do fáze dokazování. Samozřejmě pokud není třeba například svědka vyslechnout ještě k dalším sporným skutečnostem.

³⁶ ROZKRUT, T. Pewność moralna niezmiennym uwarunkowaniem pozytywnego wyrokowania. In: LESZCZYŃSKI, G. (red.). *Procesy i procedury: nowe wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2015, s. 59–62.

Kanonický proces lze tedy charakterizovat tak, že má zřejmý prekluzivní charakter. Pokud strana neučiní konkrétní procesní úkon v dané fázi, ztrácí možnost učinit tento procesní úkon později. Právní úprava však nebrání nalezení procesní pravdy a spravedlivému rozhodnutí ve věci. Hlavním úkolem soudce v procesu je hledání a nalezení spravedlnosti a nastolení pokoje v sporech narušeních vztazích stran, jakož i obnovení pokoje v celém společenství.³⁷

Významným institutem, který s rozdělením procesu do jednotlivých fází je omezení uvádění nových žalobních tvrzení po ustavení předmětu sporu. To vytváří tlak na žalující stranu, aby již její první procesní podání obsahovalo podrobné uvedení sporného skutkového děje a žalobních tvrzení. U žaloby je důraz kladen právě na souvislé, podrobné uvedení skutkového děje. Jestliže strana některé skutečnosti vědomě nehodlá uvést, pak musí počítat s tím, že posléze po ustavení předmětu sporu již takovou možnost nemá a riskuje tak vědomě procesní neúspěch. Odpovědnost za výsledek sporu o žalobě, kterou sama podala, logicky musí v první řadě nést sama žalující strana. Jde o další projev a důsledek dispoziční zásady ve sporném řízení. Totéž platí samozřejmě z důvodu rovnosti procesních stran i pro stranu žalovanou, pokud jde o volbu způsobu procesní obrany, vznášení námitek a uplatnění vzájemných návrhů.

V případě řízení, kdy je vydáváno rozhodnutí deklaratorní povahy, je v řízení projednáván již proběhlý skutkový děj, neexistuje žádný rozumný důvod pro to, aby se rozhodnutí o sporné skutečnosti mající původ v době minulé oddalovalo, neblahé důsledky toho by se totiž mohly projevit ve fázi dokazování, zejména v důsledku plynutí času a standardního procesu zapomínání, kterému podléhají všechny osoby, které mají být v řízení vyslyšány. Odpovědnost za materiální výsledek sporu nesou primárně procesní strany, nikoli soud.

Soud je povinen vést řízení v souladu s procesními normami, seznámit se důkladně s důkazním materiálem, aby mohl dospět k rozhodnutí ve věci a dále je jeho povinností spor rozhodnout podle práva, v souladu s právem.

Významným prvkem urychlujícím řízení je i samo umožnění přijetí žaloby z moci práva. Následkem přijetí žaloby z moci samého práva je to, že i žaloba

³⁷ KANTOR, R. Zásada sprawiedliwości w posłudzie sędziego kościelnego. *Studia Socialia Cracoviensia*, 2012, č. 2.4, s. 68–69, s. 64.

vadná (ekvivalentně § 43 odst. 1, o. s. ř.) je poté z pohledu dalšího řízení považována za žalobu řádnou umožňující, aby proběhly další fáze řízení. V žádné další fázi řízení již nemůže být žaloba jako vadná odmítnuta (není tedy možné ani to, aby soud druhého stupně rozhodnutí soudu prvního stupně z toho důvodu zrušil a uložil soudu prvního stupně odstraňovat vady žaloby).

Dalším významným procesním institutem jsou procesní lhůty. Výše v textu již byly některé z nich uvedeny. Naprosto zásadní je však zakotvení zákonného požadavku na délku řízení v jednom stupni. Soud prvního stupně musí o věcech rozhodnout co nejdříve, má usilovat o to, aby řízení netrvalo déle než 1 rok, v případě druhé instance pak déle než 6 měsíců (kán. 1453 k. p. k.). S tím úzce souvisí i požadavek, aby věci byly projednávány v pořadí, v jakém byly soudu předloženy za podmínek uvedených v kán. 1458 k. p. k.

Další procesní lhůty jsou stanoveny buď slovním vyjádřením např. „*co nejdříve*“, nebo konkrétním časovým údajem v počtu dnů, či měsíců. Dále se uvádějí lhůty, které doposud nebyly uvedeny. Strana je oprávněna vznést námitky proti ustavení předmětu sporu ve lhůtě 10 dnů od doručení rozhodnutí o ustavení předmětu sporu (kán. 1513 k. p. k.). Neučiní-li strany procesní úkon po dobu 6 měsíců, tj. i přes marné výzvy soudu, řízení končí (kán. 1520 k. p. k.). Jestliže lhůta pro provedení procesního úkonu není stanovena zákonem, je povinen ji stanovit soud (kán. 1466 k. p. k.) Co nejdříve je soud povinen učinit ten který procesní úkon (kán. 1453 k. p. k.), toto pravidlo platí jako lhůta obecná,³⁸ zvláště je tato lhůta uvedena pro vydání rozhodnutí o námitce nepřislušnosti soudu (kán. 1459 k. p. k.), o přijetí žaloby (kán. 1505, § 1 k. p. k.), o ustanovení opatrovníka (kán. 1519 k. p. k.). Pokud soud nerozhodne o přijetí žaloby do 1 měsíce, následně k podnětu žalující strany, pokud nebylo rozhodnuto v uvedené lhůtě a soud ani poté nerozhodne, je žaloba přijata uplynutím lhůty 10 dnů od podání podnětu (kán. 1506 k. p. k.), poté je pak stanovena lhůta pro vyzvání žalované strany v délce 20 dnů od přijetí žaloby (kán. 1507 k. p. k.). Soud má povinnost vydat rozsudek do 1 měsíce od rozhodnutí věci (kán. 1610 k. p. k.). Je totiž právem každého křesťana jako subjektu kanonického práva žádat, aby soudní řízení

³⁸ ERLEBACH, G., A. DZIEGA, J. KRUKOWSKI a R. SZTYCHMILER. *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego Tom V Księga VII. Procesy*. Poznań: Pallottinum, 2007, s. 154.

proběhlo rychle v souladu s procesními normami, aby interpretace a aplikace práva byla prováděna jednotně.³⁹

Jedním ze základních práv každého věřícího je domáhat se svých práv a hájit svá práva u soudu dle kán. 221 k. p. k. v rámci řízení se všemi atributy spravedlivého procesu, jehož základem je rovnost stran.⁴⁰ Základním požadavkem k. p. k. je, aby ke sporům vůbec nedocházelo (kán. 1446 k. p. k.). Právní norma stanoví jasný apel, který je určen jak soudu tak i každému věřícímu, aby preferoval smírné vyřízení konkrétního problému, který může být základem budoucího soudního sporu. Takto působí jak na budoucího žalobce tak i na budoucího žalovaného.

Budoucí žalobce žalobu podává v případech, kdy se nemůže domoci svého práva mimosoudní cestou, případně je-li skutečně v pozici, že vnímá své právní postavení jako nejisté. Budoucí žalovaný je právě pro tento apel motivován k předejití vzniku sporu, případně k soudnímu doznání, tedy k pravdivému vyjádření, uznání toho, že pochybil, že dluží a pod. Tento apel vychází přímo z evangelijního požadavku vyjádřeného v Mt 18,15-16.⁴¹ Strany sporu jsou povinny uvádět ve svých tvrzeních pravdu, podle pravdy mají povinnost vypovídat všechny vyslychané osoby. Nesplnění tohoto požadavku není zvláště sankcionováno pořadem práva v rámci ustanovení o procesním právu k. p. k. Popsané jednání, tedy jak nedůvodné bránění někomu jinému ve výkonu subjektivních práv, tak i vědomé uvádění nepravdivých tvrzení je v rozporu s obecnou povinností věřícího dle kán. 210–211 k. p. k. Porušení této povinnosti má své konsekvence v rovině morální.

Veškeré instituty kanonického práva však musí být vykládány v souladu s nejvyšším požadavkem kanonického práva určujícím jeho smysl formulovaným v kán. 1752 k. p. k., to platí beze zbytku i pro proces sporný o soukromých nárocích stran. Platí, totiž, že chybí-li smysl objektivního práva,

³⁹ KRZYWDA, J. Prawo wiernych do szybko i sprawnie działających trybunałów kościelnych. *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 2001, č. 24.

⁴⁰ LESZCZYŃSKI, G. Prawo wiernego do sprawiedliwego porcesu. *Prawo Kanoniczne*, 2012, č. 4.55, s. 160.

⁴¹ „Když tvůj bratr zhřeší, jdi a pokárej ho mezi čtyřma očima; dá-li si říci, získal jsi svého bratra. Nedá-li si říci, přiber k sobě ještě jednoho nebo dva, aby, ústy dvou nebo tří svědků byla potvrzena každá výpověď.“ Uvedený apel samozřejmě nepůsobí pouze v rovině právní, ale především v rovině morální, kdy například úmyslné nezaplacení dluhu, způsobení škody, či zadržování cizí věci je morálně špatným jednáním, které se projeví i v dalším individuálním, nikoli kolektivním životě dané osoby v rámci církve.

je třeba ho hledat. Jinak je soudce vydán na pospas úvahám, které se nárokují teologický, či pastorační charakter, ale nakonec se vystavuje riziku libovůle.⁴²

7 SROVNÁNÍ OBOU PRÁVNÍCH ÚPRAV A ÚVAHY DE LEGE FERENDA PRO ČESKÉ PROCESNÍ PRÁVO

Z prezentovaného stavu právní úpravy § 118b, o. s. ř. a jeho výkladu podaného Nejvyšším soudem plyne, že koncentrace řízení neplní svoji původně předpokládanou funkci, totiž nevede k tomu, aby strany sporu byly nuceny povinnost tvrzení a povinnost důkazní plnit dominantně do určitého momentu řízení. Příčin zřejmě může být více. Na prvním místě je to však rozmělnění právní úpravy třetí novelizací koncentrace řízení a interpretací tohoto institutu v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4646/2010 ze dne 4. 9. 2013, kterou jsou soudy vázány. Moment, ke kterému má ke koncentraci řízení v řízení dojít, nelze v civilním soudním řízení ve skutkově, případně i právně komplikovanějších sporech identifikovat. To je v rozporu s právem na spravedlivý proces.

Z uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu je dále zjevný jasný požadavek na hledání materiální pravdy v civilním soudním řízení sporném, ač podle obecné charakteristiky tohoto typu řízení prezentovaného současnou českou vědou procesního práva, má být v rovině skutkové výsledkem dokazování zjištěný skutkový stav.⁴³ Není však objektivně možné založit rozhodnutí soudu na nepravdivě zjištěném skutkovém stavu. Takové rozhodnutí by bylo v rozporu s obecnou spravedlností.

Z uvedených dvou dílčích závěrů se podává existence jasné tenze mezi požadavky na právo procesní a právo hmotné. Přitom obojí by mělo směřovat ke stejnému cíli totiž právě k nastolení obecné spravedlnosti. Za tohoto stavu je správný závěr tvůrců věcného záměru civilního řádu soudního, že koncentrace řízení ve stávající podobě je neživotná a je na místě ji opustit. Aktuální podoba civilního soudního řízení opět směřuje ke stavu před zavedením koncentrace řízení do, o. s. ř., kdy skutečný průběh konkrétního

⁴² BENEDIKT XVI. Proslov k Tribunálu Římské roty ze dne 21. 1. 2012. *Acta Apostolicae Sedis*, 2012, roč. 104, č. 2, s. 103–107.

⁴³ SVOBODA, K., R. ŠÍNOVÁ, K. HAMUPEÁKOVÁ a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 36.

civilního soudního řízení bylo možno předem pouze tušit, někdy i s větším nebo menším úspěchem odhadnout.

Na druhé straně nelze vzhledem k tomu, že civilní soudní řízení sporné musí vyhovět obecným požadavkům na spravedlivý proces, připustit, aby docházelo k nedůvodným průtahům v řízení způsobeným soudem, nebo stranami. Je zapotřebí, aby byly v plnosti zachovány i další zásady tomuto druhu procesu vlastní, totiž zásada dispoziční a zásada projednací. Jako spravedlivý proces lze charakterizovat jen takový proces, při němž jsou dodržovány procesní zásady.⁴⁴ Vedle procesních zásad jsou to i jasná procesní pravidla, která dávají straně sporu i soudu návod na to, jak v řízení postupovat, již před zahájením řízení, aby poté zahájené soudní řízení nebylo nepředvídatelné, nerozumné a bez autority.⁴⁵

V návrhu věcného záměru civilního řádu soudního z povahy věci nejsou uvedena konkrétní ustanovení, ze kterých teprve je možné činit závěry o kvalitě navrhované právní úpravy. Tvůrci věcného záměru se inspirovali rakouským a německým civilním procesem. Přenos těchto procesních norem do českého právního prostředí je jistě možný, oba procesní předpisy jsou kvalitní a v případě rakouské právní úpravy jde právní úpravu, která historicky na území našeho státu platila. Je však na místě se ptát, zda procesní normy tohoto typu mohou s úspěchem odolat každodennímu praktickému testu odolnosti v českých jednacích síních, když testujícími budou nejen obecné soudy, ale i procesní strany. Jak už bylo výše uvedeno, nelze rezignovat na jednotlivé atributy práva na spravedlivý proces, a proto ani na obecný požadavek projednání věci v přiměřené lhůtě.

V tomto článku byl předestřen obsah právní úpravy obsažený v k. p. k., který není v českém právním prostředí příliš znám. Proč vlastně byla tato právní úprava ke komparaci zvolena? Prvním důvodem je skutečnost, že kanonické právo je poměrně věrné recepci římského práva. Římské právo stále můžeme vnímat jako základ pro novodobé právní systémy. Druhým důvodem je skutečnost, že kanonické právo je druhým nejrozšířenějším právním systémem současnosti, když počet adresátů jeho právních norem je na Zemi druhý

⁴⁴ MACUR, J. Civilní proces a právo na soudní ochranu. *Právní rozhledy*, 1996, č. 2.

⁴⁵ GRANT, J. A. The Ideals of the Rule of Law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2017, č. 37(2), s. 390.

největší.⁴⁶ Oproti ostatním systémům práva však musí kanonické právo vykazovat jednu zásadní vlastnost. Kanonické právo je interpretováno aplikováno osobami pocházejícími z rozličných právních kultur po celém světě, a proto je formulováno tak, aby bylo i z tohoto důvodu dostatečně srozumitelné.

Procesní právo k. p. k. neobsahuje ekvivalentní ustanovení § 118b, o. s. ř., avšak na koncentraci řízení nerezignuje, jak bylo výše prokázáno. Celé řízení probíhá tak, že je logicky rozděleno do jednotlivých jasně oddělených fází, kterým je vlastní prekluze práva učinit konkrétní procesní úkon. V rozdělení řízení na fáze nelze spatřovat překážku rychlosti řízení. Pro průběh řízení stanoví konkrétní lhůty pro některé procesně významné úkony soudu i pro celé řízení. Převážná většina procesních úkonů procesních stran je vázána lhůtou zákonnou, nebo soudcovskou. Požadavek pravdivosti tak úzce svázaný se zjišťováním pravdivého skutkového stavu věci je zajištěn normami procesními i mimoprávními, ač bez konkrétní právní sankce. Tyto tři elementy pak mohou zajistit základní procesní rámec pro soudní řízení. Významné zrychlení celého řízení pak představuje i sporný proces ústní použitelný pro jednodušší právní věci, avšak vždy se souhlasem obou procesních stran. Z obsahu věcného záměru civilního soudního řádu se podává, že spor má být materiálně veden soudem. Proti tomu nelze vyslovit žádnou námitku. Nicméně je třeba posílit pozici soudu v rámci civilního soudního řízení tak, aby mohl čelit průtahům působeným stranami, které tím sledují oddálení vydání pro sebe nepříznivého rozhodnutí. Takové průtahy samozřejmě nespočívají jen v pouhé nečinnosti, ale rovněž v přehnané procesní aktivitě, jakož i v pozdním činění přednesů, uplatňováním klíčových námitek po skončení dokazování. Stejně tak by i strany sporu měly mít nástroj umožňující čelit průtahům ze strany soudu. Proto jako nejvýše vhodné se jeví zavedení lhůt pro konkrétní procesní úkony stran i soudu. Věcný záměr civilního řádu soudního při popisu průběhu řízení počítá s tím, že řízení bude postupovat určitým zákonem předpokládaným průběhem. Přesto by bylo vhodné některé fáze v rámci tohoto postupu zdůraznit tak, aby nemohlo dojít k nežádoucímu rozmělnění řízení před soudem prvního

⁴⁶ Podle statistické ročenky *Annuarium Statisticum Ecclesiae* bylo ke dni 13. 6. 2018 ve světě přibližně 1 299 000 000 katolických věřících. Citováno z: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/06/13/0440/00957.html> [cit. 10. 1. 2019]. Nejpočetnější skupinou osob podřízenou jednomu právnímu řádu jsou občané Čínské lidové republiky.

stupně. Žádoucí by to bylo zejména u povinně konaného přípravného roku a vázání uplatnění skutkových tvrzení a důkazů, případně i vzájemných návrhů a námitek právě ke skončení přípravného roku, případně uplynutí určité lhůty. Z obecně formulovaného bodu 50 věcného záměru bližší podobu procesní úpravy dovodit nelze. Pro účely další diskuse o věcném záměru by bylo vhodné již nyní věcný záměr v tomto směru konkretizovat. Koncepce přípravného roku přitom nezastře, že má svůj původ právě v litiskontestaci.

Nejtěžší úkol však bude čekat na autory textu právního předpisu při formulaci sankcí v případě porušení povinnosti strany uvádět své přednesy úplně a pravdivě. Pokud by úmyslné, případně i hrubě nedbalé porušení této povinnosti nebylo stíženo žádnou odpovídající sankcí, například v závěru o prokázání takové skutečnosti v neprospěch toho, kdo ji uvádí, pak by mohlo zůstat v případě požadavku pravdivosti pouze u prosté proklamace.

I v rámci civilního soudního řízení je třeba vždy vycházet z toho, že „*iusiustitia dilata est iustitia denegata*“, která je rovněž jednou ze zásad kanonického práva.⁴⁷

8 ZÁVĚR

Koncentrace řízení byla do českého právního řádu zavedena v r. 2001. Právní úprava byla postupně změna do stávající podoby § 118b, o. s. ř. Výklad tohoto ustanovení podaný Nejvyšším soudem stanoví postupně další podmínky pro to, aby koncentrace řízení nastala, a uvádí další případy, kdy je možno uvádět v řízení nové skutečnosti a důkazy poté, co případně koncentrace řízení nastala. Koncentrace řízení přitom je jediným prostředkem sloužícím k urychlení civilního soudního řízení sporného. Věcný záměr nového civilního soudního řádu soudního deklaruje, že opouští koncentraci řízení jako neživotný procesní institut. Věcný záměr počítá s prekluzí úkonů účastníků řízení. Z obsahu věcného záměru nelze konkrétní podobu této prekluze zjistit. Věcný záměr vychází ideově z právní úpravy německé a rakouské. Ke komparaci současného i zamýšleného stavu českého civilního procesu byla zvolena úprava sporného řízení o soukromém nároku dle k. p. k., která rovněž koncentraci řízení v podobě ekvivalentní § 118b, o. s. ř. neobsahuje, ale přesto disponuje nástroji k urychlení řízení. Těmito prvky

⁴⁷ ERLEBACH, G., A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI a R. SZTYCHMILER. *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego Tom V Księga VII. Procesy*. Poznań: Pallottinum, 2007, s. 78.

jsou: rozdělení řízení do jednotlivých fází, s tím související možnost uvádět skutková tvrzení a označovat důkazy zásadně do skončení litiskontestace, resp. nejdéle do 30 dnů poté a stanovení lhůt pro jednotlivé procesní úkony procesních stran i soudu, jakož i požadavek na maximální délku řízení v jednom stupni. Všechny tyto nástroje urychlení řízení přitom nejsou v kolizi s požadavkem na hledání a nalezení spravedlivého rozhodnutí věci založené na zjištění skutečného průběhu sporného skutkového děje, tedy objektivní pravdy o věci.

Literature

- AUGUŚCIK, M. Miejsce i rola szluszności w prawie kanonicznym. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 2014, roč. 23, č. 2. ISSN 1231-1634.
- BENEDIKT XVI. Proslov k Tribunálu Římské roty ze dne 21. 1. 2012. *Acta Apostolicae Sedis*, 2012, roč. 104, č. 2, s. 103–107.
- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih.* Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost. 1996. ISBN 80-85210-11-5.
- DAVID, L. Co má (též) vliv na dobu trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, č. 9. ISBN 1210-6410.
- DRÁPAL L., J. BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád I. II.* Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.
- DVOŘÁK, B. Námitka započtení. *Právní rozhledy*, 2012, č. 8. ISBN 1210-6410.
- DWORKIN, R. *Když se práva berou vážně.* Praha: Oikoymenth, 2001. ISBN 80-7298-022-X.
- DZIEĞA, A. Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej w procesie kanonicznym. In: DZIEĞA, A., M. GRESZATA a P. TELUSIEWICZ. *Kościelne prawo porcesowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia Tom IV.* Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2007, s. 169–188. ISBN 978-83-7300-791-8.
- ERLEBACH, G., A. DZIEĞA, J. KRUKOWSKI a R. SZTYCHMILER. *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego Tom V Księga VII. Procesy.* Poznań: Pallottinum, 2007. ISBN 978-83-7014-571-2.
- GRANT, J. A. The Ideals of the Rule of Law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2017, č. 37(2). ISSN 0143-6503.

- GRESZATA, M. *Iudicium cum principis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2008. ISBN 978-83257-0018-8.
- GRESZATA, M. *Kanoniczne procesy małżeńskie*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2007. ISBN 978-83-7300-919-6.
- GRESZATA-TELUSIEWICZ, M. *Pełnomocnicy procesowi i adwokaci: aktywność stron w procesie; etapy postępowania sądowego oraz relacje prawne powstające podczas procesu (Z rozważań nad kanonicznym procesem zryczytajnym – część VI)*. Człowiek-Rodzina-Prawo, 2013, č. 7(16). ISSN 2299-0283.
- GRESZATA-TELUSIEWICZ, M. Skuteczność dowodzenia w kanonicznym procesie pisemnym i ustnym-podobieństwa i różnice. In: KRZYWKOWSKA, J. a R. SZTYCHMILER (red.). *Dowodzenie w procesach kościelnych*. Olsztyn, 2014, s. 33–43. ISBN 978-83-62383-45-0.
- HART, H. L. A. *The Concept of Law*. 2. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1994. ISBN 978-019-8761228.
- HAMUĚÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-51-6.
- HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-96-2.
- KANTOR, R. Zásada справедливости в послужие сędзиего коścielnego. *Studia Socialia Cracoviensia*, 2012, č. 2.4. ISSN 2080-6604.
- Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny*. Latinsko-české vydání s věčným rejstříkem. Praha: Zvon. České katolické nakladatelství, 1994. ISBN 80-7113-082-6.
- KRZYWDA, J. Prawo wiernych do szybko i sprawnie działających trybunałów kościelnych. *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 2001, č. 24. ISSN 1731-1438.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LAVICKÝ, P., A. WINTEROVÁ, E. DOBROVOLNÁ, B. DVOŘÁK a Z. PULKRÁBEK. Věčný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1–2. ISSN 1210-6348.
- LESZCZYŃSKI, G. Prawo wiernego do sprawiedliwego porcesu. *Prawo Kanoniczne*, 2012, roč. 55, č. 4. ISSN 0551-911x.

MACUR, J. Civilní proces a právo na soudní ochranu. *Právní rozhledy*, 1996, č. 2. ISBN 1210-6410.

MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 1. ISSN 1210-6348.

MACUR, J. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2002, č. 3. ISBN 1210-6410.

NOP, M. Proč nejde a nemá jít ve sporném civilním řízení primárně o nalezení pravdy. In: MACKOVÁ, A., J. JELÍNEK, L. BOHUSLAV, J. TRYZNA a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekonstrukci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 2016, s. 131–136. ISBN 978-80-85305-51-7.

ROZKRUT, T. Pewność moralna niezmiennym uwarunkowaniem pozytywnego wyrokowania. In: LESZCZYŃSKI, G. (ed.). *Procesy i procedury: nowe wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2015, s. 49–66. ISBN 978-83-65224-79-8.

SVOBODA, K., R. ŠÍNOVÁ, K. HAMULÁKOVÁ a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-740-279-3.

ŠŤASTNÍK, Š. Výjimky ze zásady písemnosti v kanonickém manželském procesu. *Revue církevního práva*, 2008, č. 40(2/08). ISSN 1211-1635.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6. P-R. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-8-2.

Annuario Statisticum Ecclesiae. Dostupné z: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/06/13/0440/00957.html> [cit. 10. 1. 2019].

Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku č. 257/01. *PS volební období 1993–2002*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0> [cit. 10. 1. 2019].

Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 748/0. *PS volební období 2006–2010*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0> [cit. 10. 1. 2019].

Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 686. *PS volební období 2010–2013*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=686&CT1=0> [cit. 10. 1. 2019].

Věcný záměr civilního řádu soudního. Dostupné z: <https://crs.justice.cz/> [cit. 10. 1. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu. Dostupné z: <http://www.n soud.cz/> [cit. 10. 1. 2019]:

- ze dne 2. 6. 1998, sp. zn. 2 Cdon 1506/96,
- ze dne 16. 12. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1570/2003,
- ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 29 Odo 100/2006,
- ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. 29 Odo 988/2008,
- ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2180/2008,
- ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 29 Cdo 4209/2009,
- ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1835/2010,
- ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4646/2010,
- ze dne 29. 10. 2013, sp. zn. 33 Cdo 2026/2012,
- ze dne 23. 4. 2015, sp. zn. 29 Cdo 303/2015,
- ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. 26 Cdo 608/2015,
- ze dne 20. 6. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2114/2017,
- ze dne 25. 7. 2017, sp. zn. 29 Cdo 2795/2017,
- ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 25 Cdo 6008/2016,
- ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 11264/2018,
- ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016.

Rozhodnutí Ústavního soudu. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx> [cit. 10. 1. 2019].

- ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. III. ÚS 61/94,
- ze dne 9. 1. 2008, sp. zn. III. ÚS 1437/07,
- ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15,
- ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. IV. ÚS 233/2017,
- ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. IV. ÚS 2378/18.

Právní předpisy

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus. AAS 75 (1983) pars II s. 1-317, 25. 1. 1983, usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Contact – e-mail

ingrid.kovarova.kochova@gmail.com

Materiální vedení řízení v kontextu práva na spravedlivý proces

Filip Mazel

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok pojednáva o problematice materiálneho vedení civilního řízení coby aktivního postupu soudu, který se uskutečňuje zejména v procesu zjišťování skutkového stavu, a o vztahu této soudcovské aktivity a práva na spravedlivý proces, především pak zásady rovnosti stran a předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Otázka materiálního vedení civilního řízení nabyla na významu zejména v souvislosti se zveřejněním věcného záměru nového civilního řádu soudního, který v porovnání se současnou právní úpravou počítá s výrazným rozšířením materiálního vedení sporu coby důležitého projevu sociální koncepce civilního procesu.

Keywords in original language

Materiální vedení řízení; právo na spravedlivý proces; zásada předvídatelnosti rozhodnutí; zásada nestrannosti soudu; zásada rovnosti stran; věcný záměr civilního řádu soudního.

Abstract

The paper deals with the problem of material conduct of the civil proceedings as an active approach of the court which takes place especially in the process of finding of the facts, and with the relationship between this court's activity and the right to a fair trial, especially the principle of equality of the parties and the principle of predictability of decision. The question of the material conduct of the civil proceedings has become increasingly relevant particularly in connection with the release of the draft of the new Civil Procedure Code, which, compare to the present legislation, counts with the significant extension of the material conduct of the case as an important expression of the social conception of the civil procedure.

Keywords

Material Conduct of the Civil Proceedings; Right to a Fair Trial; Principle of Predictability of Decision; Principle of Impartiality of the Court; Principle of Equality of the Parties; Draft of the New Civil Procedure Code.

1 ÚVOD

Materiální vedení řízení je dnes zejména v německy hovořících zemích považováno za již etablovanou součást civilního procesu. Podle mnohých názorů se dokonce jedná o jeho Magnu Chartu¹. Materiální vedení řízení má za cíl vyčerpávající zjištění skutkového stavu věci, který co nejvíce odpovídá realitě², aby soudní rozhodnutí mohlo odpovídat pokud možno skutečným hmotněprávním vztahům mezi účastníky.

Na materiální vedení řízení je tedy nutno nazírat jako na komplexní činnost soudu, která má mnoho forem a podob (zejména se děje prostřednictvím poučování, upozorňování, dotazování a objasňování³ a probrání věci s účastníky). Úzce pak souvisí i s chováním účastníků a ostatních subjektů civilního procesu, když nutně ovlivňuje realizaci jejich procesních povinností a břemen a vůbec průběh celého řízení, ve kterém soud disponuje rozsáhlejšími pravomocemi směrem k účastníkům, než na jaké jsme z posledního vývoje českého civilního procesu zvyklí; v každém případě však základem celého řízení zůstává iniciativa stran, které jsou pány sporného procesu.

Je nutné konstatovat, že v současné české právní úpravě nelze o ucelenější úpravě materiálního vedení řízení hovořit, když občanský soudní řád pouze útržkovitě upravuje některé specifické procesní postupy soudu, a to pouze za splnění poměrně úzce vymezených podmínek (typicky podle § 118a, o. s. ř. nebo § 43 odst. 1, o. s. ř.).

¹ BAUMBACH, Adolf. § 139. Materielle Prozessleitung. In: BAUMBACH, Adolf a kol. *Zivilprozessordnung; mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74., völlig neubearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2016, s. 751; SARBACH, Martin. *Die richterliche Aufklärungs- und Fragepflicht im schweizerischen Zivilprozessrecht*. Bern: Stämpfli, 2003, s. 55; LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich/St. Gallen: Dike, 2013, s. 9. Podle Baumbacha se jedná o jeden z nejdůležitějších a také nejobtížnějších institutů civilního procesu.

² Srov. SCHUMACHER, Hubertus. *Richterliche Anleitungspflichten*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, s. 4.

³ Srov. např. LIENHARD, 2013, op. cit., s. 7–8.

Otázka materiálního vedení řízení nabyla na aktuálnosti zveřejněním věcného záměru ČŘS, ve kterém se po vzoru vyspělých právních systémů německy mluvících zemí počítá s komplexním zakotvením tohoto způsobu vedení sporného řízení, tak aby tvořil nedílnou součást celého procesu (zejména jde o bod 156 a násl.).

Tématem tohoto příspěvku však není rozbor všech forem a podob materiálního vedení řízení (kterých je mnoho v různých fázích řízení), nýbrž pojednání o vztahu materiálního vedení řízení a práva na spravedlivý proces (resp. jeho vybraných komponentů, které mohou být touto soudní aktivitou dotčeny). Cíle materiálního vedení řízení totiž neleží pouze v oblasti zjišťování (pravdivého) skutkového stavu, nýbrž má, vedle dosažení rozhodnutí odpovídajícího skutečným hmotněprávním poměrům mezi účastníky, být jeho prostřednictvím zajišťována rovněž předvídatelnost takového soudního rozhodnutí coby jeden z aspektů práva na spravedlivý proces⁴. Současně však nelze opominout, že přehnanou soudní aktivitou může dojít i k narušení práva na spravedlivý proces, a to tím, že soud vybočí z mantinelů nestranného přístupu k oběma stranám a dojde buď k narušení principu rovnosti stran (resp. nestrannosti soudu), nebo k vyvolání zdání, že soud straní některému z účastníků⁵. Zkoumáno bude, zda materiální vedení řízení, tak jak s ním počítá věcný záměr ČŘS, poskytuje dostatečné záruky zachování práva stran na dotčené aspekty práva na spravedlivý proces.

2 PŘEDVÍDATELNOST ROZHODNUTÍ

2.1 Obecně k zásadě předvídatelnosti rozhodnutí

Jak již bylo výše uvedeno, je jedním z primárních cílů materiálního vedení řízení, vedle pravdivého a úplného zjištění skutkového stavu věci, též zajišťování předvídatelnosti soudních rozhodnutí, resp. požadavku na vyloučení

⁴ RASSI, Jürgen C. T. § 182 und 182a. In: FASCHING, Hans W. a Andreas KONECNY. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/3. Teilband.* 3., völlig neu bearbeitete Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 568; LIENHARD, 2013, op. cit., s. 425.

⁵ LAVICKÝ, Petr a Alena MACKOVÁ. § 5. Poučovací povinnost. In: DAVID, L., F. IŠTVÁNEK, N. JAVURKOVÁ, M. KASÍKOVÁ, P. LAVICKÝ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl.* Praha: Wolters Kluver, a. s., 2009, s. 11.

tzv. překvapivých rozhodnutí. V obecné rovině se tak má dít zvýšenou mírou komunikace mezi soudem a účastníky, která se týká i jiných než ryze formálních otázek týkajících se řízení a je nutné ji přizpůsobit konkrétním okolnostem daného případu.

Zásada předvídatelnosti rozhodnutí a zákaz překvapivých rozhodnutí je dnes již považován za jeden z tradičních aspektů práva na spravedlivý proces dovozený judikaturou⁶, a to jak v tuzemsku (čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod)⁷, tak i v německy mluvících zemích (čl. 103 odst. 1 GG – právo na právní slyšení)⁸. V nejobecnějším smyslu je podle Ústavního soudu překvapivým takové rozhodnutí, jež nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu předvídat⁹. V souvislosti s tuzemskou judikaturou je nutno konstatovat, že tato se věnuje převážně situacím, kdy pro účastníky je překvapivým rozhodnutí odvolacího soudu, který se odchýlí od právního posouzení soudu prvního stupně a věc posoudí podle jiné hmotněprávní normy. V tomto smyslu se podle Ústavního soudu překvapivým rozumí rozhodnutí odvolacího soudu, jehož přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat. Jde tedy o rozhodnutí, jež, z pohledu předcházejícího řízení nepředvídatelným způsobem posuzuje rozhodovanou věc¹⁰. Podle jiného rozhodnutí Ústavního soudu musí být soudní rozhodnutí výsledkem předvídatelného postupu soudu, kdy účastníci nemohou být s ohledem na dosavadní průběh řízení překvapeni rozhodnutím soudu¹¹.

V nejnovější judikatuře se Ústavní soud vyjádřil též k překvapivosti skutkových okolností, na základě kterých soud rozhodl; judikuje, že součástí práva na spravedlivý proces je požadavek, „*aby veškerá konečná rozhodnutí soudů ve věci samé byla přijímána při respektování práva na kontradiktorní řízení; každá ze stran*

⁶ POSPÍŠIL, Ivo. Čl. 36. Právo na spravedlivý proces. In: WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 728.

⁷ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2002, sp. zn. I. ÚS 336/99; náleží Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2003, sp. zn. II. ÚS 523/02; LAVICKÝ, Petr. § 5. Poučovací povinnost. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 25 a násl.

⁸ Rozhodnutí německého Ústavního soudu ze dne 19. 5. 1992, sp. zn. 1 BvR 986/91; rozhodnutí německého Ústavního soudu ze dne 29. 5. 1991, sp. zn. 1 BvR 1383/90.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04.

¹⁰ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 743/16.

¹¹ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2013, sp. zn. II. ÚS 4809/12.

*musí zásadně mít možnost nejen předložit důkazy a argumenty, které považuje za nutné, aby její požadavky uspěly, ale také možnost seznámit se všemi důkazy a vznést k nim připomínky za účelem ovlivnit rozhodnutí soudu. Z principu kontradiktornosti vyplývá, že rozhodnutí soudu nemůže být založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskusi.*¹² Z posledně citované věty lze usuzovat, že překvapivost soudního rozhodnutí může být založena i tím, že soud dostatečně strany neupozorní na skutkový aspekt případu, který považuje pro rozhodnutí za podstatný.

Problematicke předvídatelnosti rozhodnutí a překvapivých rozhodnutí se dlouhodobě věnuje soudní praxe v německy mluvících zemích. V souvislosti s materiálním vedením řízení však hovoří spíše o překvapivém právním náhledu na věc (*überraschende Rechtsansicht*, popř. *überraschende Rechtsauffassung*). V Rakousku je již dlouho zavedenou praxí, že soud nesmí strany překvapit právním názorem, který strany nezohlednily a na který je soud neupozornil¹³. Podle novější judikatury však za překvapivý lze považovat nejen takový právní náhled na věc, kterým až do konce řízení v prvním stupni žádá ze stran neargumentovala a neměla proto ani příležitost zaujmout k němu stanovisko, nýbrž i právní náhled, který byl sice v průběhu řízení jednou ze stran zmíněn, avšak protistrana jej zjevně přehlédla nebo považovala za nerozhodný a v důsledku toho se k němu nevyjádřila¹⁴. Německé soudy zase judikují, že o nepřijatelné překvapivé rozhodnutí jde tehdy, kdy soud skutkový stav nebo jiné přednesy hodnotí jinak, než by svědomitý a zkušený účastník mohl s ohledem na předchozí průběh řízení očekávat¹⁵, nebo tehdy, kdy soud založí své rozhodnutí na pohledu, který dosud s účastníky po skutkové ani právní stránce neprobral, a se kterým by po vyhodnocení dosavadního průběhu řízení nemohl počítat ani svědomitý účastník¹⁶.

2.2 Předvídatelnost rozhodnutí a materiální vedení řízení

Z předchozího výkladu vyplývá, že v německy mluvících zemích lze oproti českému prostředí pozorovat důraz i na předvídatelnost rozhodnutí soudu

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16.

¹³ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 1969, sp. zn. 2 Ob 216/68.

¹⁴ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. 10 Ob 105/05x.

¹⁵ Rozhodnutí německého Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2017, sp. zn. 2 BvR 3068/14.

¹⁶ Rozhodnutí německého Vrchního zemského soudu v Hammu ze dne 7. 6. 2011, sp. zn. I-28 U 173/10.

prvého stupně. Tato judikatura tak lépe vystihuje roli materiálního vedení řízení, prostřednictvím kterého mají být překvapivá rozhodnutí eliminována a jehož těžiště leží zejména v řízení před soudem prvního stupně. Je sice nesporné, že ani právní náhled odvolacího soudu nesmí být pro účastníka překvapivý (např. pokud odvolací soud věc nově posuzuje v neprospěch účastníka, který byl úspěšný v prvostupňovém řízení, nebo pokud hodlá napadené rozhodnutí potvrdit, avšak z jiného právního důvodu), základ předvídatelného rozhodnutí se však realizuje již při skutkových přednesech stran a předkládání důkazních návrhů, ke kterému dochází zejména na začátku nalézacího řízení před soudem prvního stupně. Je-li tedy podstatou předvídatelného rozhodnutí, že strany si jsou vědomy toho, pod hypotézu které hmotněprávní normy bude jejich spor podřazen (a prokázání jejich znaků bude proto jádrem řízení), a že mají možnost vznášet v kontextu této normy svá skutková tvrzení, předkládat důkazy a to samé činit i k přednesům protistrany, je nezbytné, aby soud účastníky o případném jiném právním náhledu na věc, který by byl od právního náhledu účastníků odlišný, informoval již na začátku řízení. Pokud by je upozornil kupř. až na konci řízení před vynesením rozhodnutí, hrozilo by, že účastník na základě této nové informace začne tvrdit nové skutkové okolnosti a nabízet nové důkazy k jejich prokázání, čímž by mohla být narušena nejenom plynulost řízení, ale i výsledky jeho dosavadního průběhu.

Vedle odlišného právního hodnocení věci je na tomto místě třeba zmínit i problematiku odlišného nazírání na skutkové okolnosti případu. Jak již bylo shora uvedeno, český Ústavní soud judikoval (byť se zdaleka nejedná o ustálenou judikaturu), že v rámci požadavku na předvídatelnost a kontradiktornost sporného civilního řízení soud musí strany upozornit i na skutkovou okolnost, kterou, na rozdíl od účastníků, pokládá pro rozhodnutí za zásadní. Nutno dodat, že se jedná o v českých poměrech dosud poměrně ojedinělý názor. Vyjdeme-li ze znění rakouského ZPO, má podle § 182a soud povinnost strany upozornit pouze na potencionálně překvapivý právní náhled na věc; stejný názor zastává i Rassi¹⁷. Podle § 139 odst. 2 soud musí strany upozornit na hledisko (Gesichtspunkt), který strany zjevně přehlédly nebo nepovažovaly za rozhodné, chce-li na něm založit své rozhodnutí. Podle

¹⁷ RASSI, 2015, op. cit., s. 567.

Wagnera pak toto hledisko může být nejen právní, nýbrž i skutkové. Stejný názor zastává Baumbach, podle kterého je za „hledisko“ nutné považovat nejen právní předpis, smluvní ustanovení apod., nýbrž i skutkový průběh, událost či okolnost¹⁸.

2.3 Podoby materiálního vedení řízení ve vztahu k zásadě předvídatelnosti

Jak již bylo shora uvedeno, jedním z cílů materiálního vedení řízení je eliminovat výskyt překvapivých rozhodnutí a zajistit, že rozhodnutí vydávaná soudy budou pro účastníky předvídatelná. Tento požadavek je poměrně jednoznačně vyjádřen i v právních úpravách rakouského a německého civilního procesu, kde má materiální vedení řízení značnou tradici, které odpovídá i propracovanost soudní judikatury. Naproti tomu, v českém civilním procesu je materiální vedení řízení, lze-li o něm vůbec takto hovořit, upraveno pouze útržkovitě a jde spíše o výsledek snah o řešení jednotlivých problematických procesních situací než o komplexně míněnou činnost soudu, která by prostupovala celým řízením.

Hovoříme-li o zásadě předvídatelného rozhodnutí, je v českém prostředí na prvním místě nutno připomenout ustanovení § 6, o. s. ř., podle kterého soud v řízení postupuje *předvídatelně* a v součinnosti s účastníky tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Citované ustanovení je však spíše obecnou proklamací, která však vzhledem ke své neurčitosti a vágnosti nemůže být považována za základ materiálního vedení řízení v pravém slova smyslu. Konkrétněji se předvídatelnosti rozhodnutí věnuje ustanovení § 118a odst. 2, o. s. ř., podle kterého má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností; přitom má soud postupovat obdobně podle odst. 1 tohoto ustanovení. Tento postup je v české úpravě prakticky jediným ustanovením, které poskytuje soudci relativně konkrétní návod, jak se vyhnout tomu, aby jeho odlišný právní náhled na věc vyústil v pro účastníky překvapivé rozhodnutí. Hlavním smyslem tohoto postupu je podle Davida to, aby

¹⁸ BAUMBACH, 2016, op. cit., s. 757.

účastníci mohli na tuto informaci od soudu reagovat novými skutkovými tvrzeními a důkazními návrhy¹⁹.

V Rakousku a Německu je požadavek předvídatelného rozhodnutí spojován ponejvíce s povinností soudu probrat s účastníky jejich skutkové a právní přednesy (§ 182a rakouského ZPO), resp. s povinností probrat s účastníky věc (spor) po skutkové a právní stránce (§ 139 odst. 1 německého ZPO). Podle § 139 odst. 4 německého ZPO tak má soud učinit co nejdříve a záznam o tom je nutno zaprotokolovat ve spisu. Podle rakouské ustálené judikatury však materiální vedení řízení podle § 182 rakouského ZPO *nejde tak daleko, že by soudce musel dávat najevo, kterým důkazním prostředkům uvěří a kterým nikoliv, a aby v této souvislosti upozorňoval na nutnost učinění dalších důkazních návrhů*²⁰.

V německy mluvících zemích (§ 182a věta druhá rakouského ZPO a § 139 odst. 2 německého ZPO) je rovněž upravena upozorňovací povinnost soudu za situace, kdy se soud chystá své rozhodnutí založit na hledisku (právním a v Německu i skutkovém – viz předchozí podkapitola), kterou strany (či jedna z nich) zjevně přehlédly nebo nepovažovaly za rozhodné; soud musí na tuto situaci strany upozornit, věc s nimi probrat a dát jim možnost k vyjádření. Vedle požadavku na předvídatelnost rozhodnutí tak lze v takovém postupu spatřovat i požadavek na kontradiktornost sporného civilního řízení.

Nutno podotknout, že v českém prostředí postup soudu podle § 118a odst. 2, o. s. ř. výrazně komplikuje skutečnost, že podle § 5, o. s. ř. soudy poskytují účastníkům poučení pouze o jejich procesních právech a povinnostech. Existence tohoto ustanovení (které je starší než ustanovení § 118a, o. s. ř.) má pak podle některých názorů za následek, že soud nesmí stranám při postupu podle § 118a odst. 2, o. s. ř. sdělit, podle jaké hmotněprávní normy hodlá ve sporu rozhodnout, a měl by se omezit pouze na poučení o tom, jakých rozhodných skutečnostech by se měly účastníkovy další přednesy

¹⁹ DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 OSŘ. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 630.

²⁰ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1990, sp. zn. 105/90. In: LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 65.

týkat²¹. Tento názor v kontextu materiálního vedení řízení, tak jak je pojmáno ve vyspělejších právních systémech²², nemůže obstát, neboť je v rozporu se samotnou jeho podstatou, která spočívá v otevřené komunikaci soudu a stran. Neobstojí přitom ani argument, že by se jednalo o poučení o hmotném právu či že by došlo k porušení zásady rovnosti účastníků, jak tvrdí zastánci takového pojetí.

Z tohoto pohledu se nejvíce jeví jako vhodné lpění na termínu *poučení* (viz marginální rubriku § 118a, o. s. ř. uváděnou ve většině komentářů), které by mohlo naznačovat, že soud poučením dává některé ze stran výhodu oproti druhé (o zásadě rovnosti stran a nestrannosti soudu viz další kapitoly). Vhodnější je označovat činnost soudu jako probrání věci se stranami, neboť při tomto probrání soud vyjví stranám svůj předběžný právní náhled na věc (může se případně v průběhu řízení změnit), aniž by tím ale předjímal výsledky dokazování skutečností rozhodných pro naplnění hypotézy jím aplikované hmotněprávní normy.

Z právě uvedených důvodů lze kvitovat, jakým způsobem k materiálnímu vedení řízení přistupuje věcný záměr ČRS, podle jehož bodu 157. soud, je-li to potřebné, probeře se stranami věc po skutkové i právní stránce. Cílem tohoto probrání je sice v konečném důsledku umožnění pravdivého zjištění skutkového základu věci (bod 156.), předvídatelnost právního posouzení věci a možnost pravdivého zjištění skutkového základu věci je však nutno vidět jako dvě spojené nádoby, neboť bez toho, aby strany s určitostí věděly, jaká právní norma bude aplikována, mohou pouze těžko vnést do řízení všechny rozhodné skutečnosti a označit k nim potřebné důkazy. Za nedostatek je však naopak nutné považovat absenci upozornovací povinnosti za situace, kdy soud hodlá své rozhodnutí založit na okolnosti (i skutkové – viz výše uvedený náleží Ústavního soudu), kterou strany nepovažovaly

²¹ DRÁPAL, Ljubomír. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 5 – mimořádná příloha, s. 19. Obdobně též VRCHA, Pavel. K otázce příznání peněžitého plnění z jiného právního důvodu (např. z bezdůvodného obohacení), než který byl žalobou (skrze tvrzené skutečnosti) uplatněn (např. z uzavřené smlouvy). *Bulletin advokacie*, 2004, roč. 35, č. 2, s. 22.

²² Srov. např. RASSI, 2015, op. cit., s. 570, podle kterého prosté upozornění zpravidla nepostačí, neboť z něho neplyne, do jaké míry a v jakém ohledu strana určitý aspekt přehlédla.

pro rozhodnutí za podstatnou. Lze totiž očekávat, že mnoho pro rozhodnutí podstatných okolností nevyjde najevo hned na začátku řízení, nýbrž až v průběhu během dokazování, a bude třeba, aby soud, pokud je na rozdíl od stran považuje za rozhodné, na tuto skutečnost strany náležitě upozornil.

3 PŘEDVÍDATELNOST V OPRAVNÝCH ŘÍZENÍCH

Jak již bylo uvedeno, v českém civilním procesu je pozornost věnována především otázce předvídatelnosti rozhodnutí zejm. odvolacího soudu. Bylo dokonce judikováno, že postup, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně, přičemž k závěru o věcné správnosti výroku (§ 219, o. s. ř.) dospěje na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž účastníky neseznámí a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, je odepřením práva na právní slyšení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny²³. V jiném rozhodnutí Ústavní soud uvádí, že možnost odvolacího soudu potvrdit jen ve výroku správné rozhodnutí, tj. v situaci, kdy odvolací soud založí své rozhodnutí na zcela jiném právním posouzení věci, jej nezbujuje povinnosti seznámit s takovým právním názorem účastníka řízení formou poučení podle § 213b ve spojení s § 118a, o. s. ř.²⁴ Upozornění na odlišný právní náhled soudu tedy musí v českém civilním procesu přijít i za situace, kdy odvolací soud hodlá napadené rozhodnutí ve výroku potvrdit, avšak z jiného právního důvodu. Tuto judikaturu lze s ohledem na výše uvedené kvitovat, neboť pouze tak mohou účastníci vnést do řízení skutečnosti a důkazy k okolnostem, které jsou pro aplikovanou normu rozhodné.

V již citovaném nedávném nálezu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16, se Ústavní soud zabýval i otázkou předvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu, když dospěl k závěru, že hodnotil-li Nejvyšší soud skutkový stav zjištěný soudy nižších stupňů odlišně, aniž by o tom účastníky informoval a dal jim možnost skutkově a právně argumentovat, porušil tím právo účastníků na spravedlivý proces²⁵. Dovolací soud konkrétně pochybil v tom, že aniž by otázku existence a míry spoluzavinění poškozené sám učinil předmětem kontradiktorní diskuze stran, dospěl ohledně prokázání protiprávního

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 777/07.

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06.

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16.

jednání poškozené k opačnému závěru než soud nalézací a soud odvolací. Toto rozhodnutí je důležité z toho hlediska, že vztahuje povinnost materiálního vedení řízení i na Nejvyšší soud, který v uvedeném případě měl účastníky se svým právním názorem ohledně míry spoluzavinění seznámit a dát jim možnost skutkově a právně argumentovat.

3.1 Dílčí shrnutí

Lze shrnout, že materiální vedení řízení se významným způsobem podílí na zabezpečování práva na předvídatelné rozhodnutí, když různými formami brání vydávání pro účastníky překvapivých rozhodnutí. Lze proto uvítat, že věcný záměr ČŘS s materiálním vedením řízení počítá, a to především v řízení před nalézacím soudem. Námitky však lze mít v tom směru, že na rozdíl od úpravy rakouské a německé není výslovně zakotveno, že soud smí své rozhodnutí založit na okolnosti (právní a ideálně i skutkové), kterou strany zjevně přehlédly nebo nepovažovaly za rozhodnou, pouze pokud je na to upozorní a dá jim možnost k vyjádření.

4 ROVNOST STRAN A NESTRANNOST SOUDU, SPRAVEDLIVÉ VNÍMÁNÍ VEDENÍ ŘÍZENÍ ÚČASTNÍKY

Výše bylo popsáno, že při materiálním vedení řízení soud vystupuje ze své pozice pasivního pozorovatele a různými podobami aktivněji zasahuje do zjišťování skutkového stavu. Při této činnosti nevychází pouze ze skutkových tvrzení a důkazních návrhů, které mu účastníci bez dalšího při plnění svých procesních povinností a břemen předloží, nýbrž sám ve zvýšení míře na strany působí tak, aby výsledkem daného soudního řízení byl naplněn účel civilního procesu, kterým je ochrana skutečných soukromých práv a oprávněných zájmů. Hurni v kontextu švýcarské úpravy dokonce uvádí, že správný výkon materiálního vedení řízení znamená příkázané poskytování pomoci soudu stranám²⁶. Při nesprávně uchopeném materiálním vedení řízení však může dojít k tomu, že soud svojí přehnanou aktivitou vybočí z mantinelů nestranného přístupu k oběma stranám a dojde buď k narušení

²⁶ HURNI, Christoph. Art. 56. Gerichtliche Fragepflicht. In: HAUSHEER, Heinz a Hans Peter WALTER (eds.). *Kommentar zum schweizerischen Privatrecht: Schweizerische Zivilprozessordnung. Band I. Artikel 1-149 ZPO*. Bern: Stämpfli, 2012, s. 530.

zásady rovnosti stran a soudcovské nestrannosti, nebo alespoň k navození dojmu zaujatosti soudu vůči jedné ze stran. Jedná se o největší riziko, které při materiálním vedení řízení hrozí, a o jeden z důvodů, proč bývá materiální vedení řízení v českém civilním procesu některými názory odmítáno (k tomu viz výklad výše).

V českém prostředí je excesivní poučení jedné ze stran tradičně spojováno s porušením zásady rovnosti stran vyplývající z čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny a § 18 odst. 1, o. s. ř. Podle jednoho z prvních rozhodnutí Ústavního soudu, které se této otázce věnuje, „*z ustanovení § 5 občanského soudního řádu lze vyvodit, že soud je povinen poučit účastníky o jejich procesních právech a povinnostech. Podle názoru Ústavního soudu je toto ustanovení nutno vyložit tak, že soud je povinen účastníky poučit, jaká práva jim přiznávají a jaké povinnosti jim ukládají procesněprávní předpisy, jak je nutno procesní úkony provést, popřípadě jak je třeba odstranit vady procesních úkonů již učiněných, aby vyvolaly zamýšlené procesní účinky. Do poučovací povinnosti tedy nepatří návod, co by účastník měl nebo mohl v daném případě dělat, aby dosáhl žádaného účinku. Pokud by v rámci poučovací povinnosti soud poučoval účastníky o tom, kdo je či není pasivně legitimován, nešlo by o pouhé poučení o procesních právech a povinnostech, ale o zásah soudu, kterým by vedl účastníky k tomu, co mají v daném případě dělat, aby dosáhli žádaného právního účinku. Navíc takto chápanou poučovací povinností by soud mohl výrazně porušit zásadu rovnosti účastníků soudního řízení.*“²⁷ Nutno dodat, že toto rozhodnutí je hojně citované i v dnešní době²⁸ a závěry v něm uvedené je proto možno považovat za ustálenou judikaturu. Podle dalšího rozhodnutí Ústavního soudu „*poučovací povinnost dle § 118a, o. s. ř. není možno chápat jako informování stran sporu o všech možných a nezbytných předpokladech směřujících k úspěchu v řízení. Takový postup by byl v rozporu se zásadou kontradiktornosti řízení a principem rovnosti účastníků.*“²⁹

V německy mluvících zemích se naproti tomu v případě nesprávně realizovaného materiálního vedení řízení hovoří ponejvíce o porušení zásady

²⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 1998, sp. zn. III. ÚS 480/97.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 3. 2017, sp. zn. IV. ÚS 682/16; náleží Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. II. ÚS 1219/14; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 22 Cdo 795/2012; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1854/2012.

²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2009, sp. zn. II. ÚS 1473/09.

nestrannosti soudu (*unparteiisches Gericht*)³⁰, a zejména požadavku na to, aby soud svým postupem nevzbuzoval ani zdání zaujatosti (*Anschein der Parteilichkeit*)³¹.

K této otázce lze uvést, že rozlišování mezi zásadou rovnosti stran a nestranností soudu má v kontextu materiálního vedení řízení spíše než praktický pouze teoretický význam. Ve výsledku jde totiž o totéž, tedy o zamezení tomu, aby soud svou přehnanou aktivitou zvýhodňoval jednu ze stran na úkor druhé. Pokud soud straní (byť neúmyslně) jedné ze stran, dostávají se strany logicky do vzájemné nerovnosti, kdy jedna z nich je na úkor druhé zvýhodňována. I Ústavní soud v jednom ze svých rozhodnutí uvádí, že „*podmínky a hranice poučovací povinnosti soudu jsou ústavně dány (vymezeny) především příkazem nestrannosti soudů a dále zásadou rovnosti účastníků v řízení*“³².

Vedle faktického navození nerovnosti mezi stranami je důležitý i druhý aspekt zmiňovaný zejména v rakouské a německé literatuře, tedy že soudce svou aktivitou nesmí vzbuzovat ani zdání zaujatosti³³. Otázkou subjektivního vnímání soudcovy nestrannosti účastníkem řízení se zabýval i Evropský soud pro lidská práva, který ji označuje za objektivní nestrannost. Dospěl k závěru, že „*při rozhodování, zda v daném případě existuje legitimní důvod k obavě, že konkrétní soudce není nestranný, je subjektivní vnímání účastníka řízení sice důležité, ale nikoli rozhodující; co rozhoduje, je, zda obava může být považována za objektivně ospravedlněnou*“³⁴.

S tímto zvýšeným standardem lze jistě souhlasit, neboť mnohdy nemusí k vychýlení rovného postavení mezi stranami vůbec dojít, avšak vzhledem k chování soudce může být důvěra stran ve spravedlivé rozhodnutí v jejich věci narušena. V kontextu českého civilního procesu Lavický a Macková k této problematice správně uvádějí, že hranice mezi přípustným a nepřípustným poučením podle § 5, o. s. ř. nespočívá na striktním rozlišováním práv procesních a hmotných (viz výše), ale na kritériu nestrannosti soudu,

³⁰ RASSI, 2015, op. cit., s. 554.

³¹ SCHUMACHER, 2000, op. cit., s. 34.

³² Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.

³³ Srov. BAUMBACH, 2016, op. cit., s. 753; SCHUMACHER, 2000, op. cit., s. 34.

³⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 6. 1992 ve věci *Thorgeir Thorgeirson proti Islandu*, stížnost č. 13778/88, § 51; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 10. 1982, stížnost č. 8692/79, § 31.

který svým postupem nesmí v účastnících řízení vyvolat zdání, že straní některému z nich³⁵. V německém civilním procesu pak můžeme spatřovat zesílení požadavku na to, aby soudce nevzbuzoval svým jednáním zdání zaujatosti, když podle § 42 německého ZPO může být soudce z projednávání věci vyloučen také z důvodu pochybností o jeho nestrannosti; tyto mohou vyvstat tehdy, je-li tu důvod ospravedlňující nedůvěru v nestrannost soudce. Zásadní pak je, že tyto obavy mohou být, na rozdíl od českého civilního procesu (§ 14 odst. 4, o. s. ř.), vyvolány postupem soudu v řízení³⁶. Pokud však soud plnil své procesní povinnosti a v mezích zákona řízení materiální vedl, nemůže tento jeho postup zakládat důvod pro jeho vyloučení podle § 42 ZPO Něm³⁷. Podle Sarbacha pak v praxi dochází pouze velmi vzácně k tomu, že z důvodu tohoto překročení je soudce vyloučen kvůli podjatosti, když při rozhodování o vyloučení soudce je třeba dbát zvýšené zdrženlivosti³⁸.

O případ podjatosti se pak podle Hurniho jedná v obecné rovině zejména tehdy, když soudce zasáhne do rozhodovací svobody jedné ze stran, když tuto nutí zvolit určitou procesní strategii³⁹. V konkrétním případě pak může jít o situaci, kdy soudce upozorní žalobce na to, že nárok je možné vymáhat i vůči třetí osobě, která dosud není stranou řízení, a vyzve ho, aby žalobu v potřebném rozsahu rozšířil i vůči této osobě⁴⁰. V praxi jsou pak podle Hurniho obecně problematická poučení a upozornění učiněná vůči jedné ze stran tehdy, není-li protistrana při jednání přítomna a není-li postup soudu podrobně zaprotokolován.⁴¹

Se závěry o restriktivním přístupu při vyloučení soudce pro způsob, jakým řízení materiálně vede, nelze než souhlasit, neboť v opačném případě by byla aktivita soudce paralyzována obavou o to, aby se jeho postup nejevil jedné

³⁵ LAVICKÝ, MACKOVÁ, 2009, op. cit., s. 11.

³⁶ LAVICKÝ, MACKOVÁ, 2009, op. cit., s. 11.

³⁷ Rozhodnutí německého Vrchního zemského soudu v Brandenburgu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 1 W 31/12; v tomto případě soud opakovaně žalovaného upozornil, že jeho skutkové přednesy nejsou dostatečně substancované; z tohoto důvodu žalobce dovozoval soudcovu podjatost.

³⁸ SARBACH, 2003, op. cit., s. 125.

³⁹ HURNI, 2012, op. cit., s. 530; obdobně též SARBACH, 2003, op. cit., s. 126.

⁴⁰ Rozhodnutí německého Vrchního zemského soudu v Brandenburgu ze dne 6. 2. 2009, sp. zn. 1 W 21/08.

⁴¹ HURNI, 2012, op. cit., s. 126.

ze stran příliš vstřícný vůči protistraně⁴². Nutno však podotknout, že věcný záměr ČŘS úpravu vyloučení soudce vůbec neobsahuje, a ani tudíž nemůže nabízet procesní postup pro situace, kdy soud způsobem, kterým řízení materiálně vede, vyvolá u jedné ze stran důvodné obavy o jeho nestrannost. Lze proto uvažovat o tom, že má-li se český civilní proces inspirovat úpravami, ve kterých se materiální vedení řízení běžně praktikuje, bylo by vhodné upravit i tuto problematiku. Hrozba vyloučení soudce pro excesivní materiální vedení řízení by pak sloužila jako jeden z prostředků ochrany práva na spravedlivý proces; současně by však bylo třeba nastavit parametry takového postupu tak, aby nebyl v praxi nadužíván a zneužíván.

5 ZÁVĚR

Lze obecně konstatovat, že při materiálním vedení řízení má soudce široké pole působnosti, ve kterém působí na strany a napomáhá tak realizovat cíl civilního procesu⁴³ a ochranu práva na předvídatelné soudní rozhodnutí, to vše za situace, kdy primární zodpovědnost za vnesení potřebných skutečností a důkazů tíží strany řízení v rámci jejich procesních povinností a břemen.

V kontextu práva na spravedlivý proces lze považovat za pozitivní, že věcný záměr ČŘS více zdůrazňuje zásadu předvídatelnosti již od samého zahájení civilního sporného řízení.

Ve věcném záměru ČŘS však na druhou stranu absentuje výslovná úprava upozornění na stranami opomenutou okolnost, na které soud hodlá své rozhodnutí založit. Pokud jde o zásadu nestrannosti soudu, absentuje ve věcném záměru ČŘS úprava postupu, kterým by mohlo dojít k vyloučení soudce, jenž způsobem, jakým řízení vedl, vzbudil důvodnou pochybnost o jeho nestrannosti.

Vzhledem k tomu, že zákonná úprava (a to ani v zemích s vyspělou úpravou civilního procesu) nedává a nemůže dát soudci přesný návod, jak postupovat v každé jednotlivé procesní situaci, vyžaduje správné a vůči oběma stranám spravedlivé materiální vedení řízení velkou míru zkušenosti a citu soudce⁴⁴.

⁴² Obdobně též SARBACH, 2003, op. cit., s. 126.

⁴³ BAUMBACH, 2016, op. cit., s. 753.

⁴⁴ Srov. BAUMBACH, 2016, op. cit., s. 752.

Úkolem rozhodovací praxe vrcholných soudů a právní vědy je potom podrobně analyzovat jednotlivé procesní situace, ve kterých se materiální vedení řízení uplatní, a dát jasná (avšak stále dostatečně obecná) vodítka, jak by měl soud postupovat (z problematických situací lze zmínit např. upozornění na nutnou změnu žaloby, upozornění na obrácení důkazního břemena, upozornění na nutnost substancování skutkových přednesů apod.). V českém prostředí je přitom možné se inspirovat propracovanou zahraniční judikaturou a právní vědou.

Literature

Odborná česká a zahraniční literatura

- BAUMBACH, Adolf. § 139. Materielle Prozessleitung. In: BAUMBACH, Adolf a kol. *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74., völlig neubearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2016, s. 750–773. ISBN 978-3-406-67600-0.
- DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 OSŘ. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 625–634. ISSN 1211-0825.
- DRÁPAL, Ljubomír. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 5 – mimořádná příloha, s. 1–32. ISSN 1210-6410.
- HURNI, Christoph. Art. 56. Gerichtliche Fragepflicht. In: HAUSHEER, Heinz a Hans Peter WALTER (eds.). *Kommentar zum schweizerischen Privatrecht: Schweizerische Zivilprozessordnung. Band I. Artikel 1–149 ZPO*. Bern: Stämpfli, 2012, s. 515–532. ISBN 978-3-7272-3363-0.
- LAVICKÝ, Petr. § 5. Poučovací povinnost. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 12–24. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 37–70. ISBN 978-80-210-7601-3.
- LAVICKÝ, Petr; MACKOVÁ, Alena. § 5. Poučovací povinnost. In: DAVID, Ludvík, František IŠTVÁNEK, Naděžda JAVŮRKOVÁ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 10–26. ISBN 978-80-7357-460-4.

- LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich/St. Gallen: Dike, 2013, 462 s. ISBN 978-3-03751-484-9.
- POSPÍŠIL, Ivo. Čl. 36. Právo na spravedlivý proces. In: WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 725–770. ISBN 978-80-7357-750-6.
- RASSI, Jürgen C. T. § 182 und 182a. In: FASCHING, Hans W.; KONECNY, Andreas. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/3. Teilband. 3., völlig neu bearbeitete Auflage*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 550–589. ISBN 978-3-214-15763-0.
- SARBACH, Martin. *Die richterliche Aufklärungs- und Fragepflicht im schweizerischen Zivilprozessrecht*. Bern: Stämpfli, 2003, 257 s. ISBN 3-7272-0408-7.
- SCHUMACHER, Hubertus. *Richterliche Anleitungspflichten*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, 86 s. ISBN 3-214-06243-3.
- VRCHA, Pavel. K otázce přiznání peněžitého plnění z jiného právního důvodu (např. z bezdůvodného obohacení), než který byl žalobou (skrze tvrzené skutečnosti) uplatněn (např. z uzavřené smlouvy). *Bulletin advokacie*, 2004, roč. 36, č. 2, s. 16–24. ISSN 1210-6348.

Česká judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 3. 2017, sp. zn. IV. ÚS 682/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 743/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. II. ÚS 1219/14.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 22 Cdo 795/2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1854/2012.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2013, sp. zn. II. ÚS 4809/12.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2009, sp. zn. II. ÚS 1473/09.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 777/07.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2003, sp. zn. II. ÚS 523/02.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2002, sp. zn. I. ÚS 336/99.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 1998, sp. zn. III. ÚS 480/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.

Zahraniční judikatura

Rozhodnutí německého Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2017, sp. zn. 2 BvR 3068/14.

Rozhodnutí německého Vrchního zemského soudu v Brandenburgu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 1 W 31/12.

Rozhodnutí německého Vrchního zemského soudu v Hammu ze dne 7. 6. 2011, sp. zn. I-28 U 173/10.

Rozhodnutí německého Vrchního zemského soudu v Brandenburgu ze dne 6. 2. 2009, sp. zn. 1 W 21/08.

Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. 10 Ob 105/05x.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 6. 1992 ve věci Thorgeir Thorgeirson proti Islandu, stížnost č. 13778/88.

Rozhodnutí německého Ústavního soudu ze dne 19. 5. 1992, sp. zn. 1 BvR 986/91.

Rozhodnutí německého Ústavního soudu ze dne 29. 5. 1991, sp. zn. 1 BvR 1383/90.

Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1990, sp. zn. 105/90.
In: LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Moderní civilní proces. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 65.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 10. 1982, stížnost č. 8692/79.

Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 1969, sp. zn. 2 Ob 216/68.

Dny práva / Days of Law 2018.

Contact – e-mail

filip.mazek@gmail.com

Reforma civilního procesu v Anglii: základní východiska a zásady reformy – možná inspirace pro nový český kodex civilního práva procesního¹

Tomáš Střeleček

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Reformy britského civilního soudního systému z přelomu tisíciletí jsou v příspěvku analyzovány, a to s ohledem na připravovaný nový civilní řád soudní v České republice. Z Woolfovy a Jacksonovy reformy jsou vybrány myšlenky, které mohou ovlivnit našeho zákonodárce v přípravě moderního kodexu. Důraz je kladen na reformy civilního soudnictví v širším kontextu socioekonomických a technologických změn.

Keywords in original language

Civilní proces; reformy civilního soudnictví; Woolfova reforma; Jacksonova reforma; online court; nový civilní řád soudní v České republice.

Abstract

Reforms of British civil justice system from the turn of the millennia are analysed with respect to the civil procedure code that is being prepared in the Czech Republic. Ideas from Woolf and Jackson reforms are selected in order to present them to the legislator who can use them in the making of the new code. The emphasis is placed on the wider socio-economical and technological context of the reforms of civil judiciary.

Keywords

Civil Procedure; Reforms of Civil Justice System; Woolf Reform; Jackson Reform; Online Court; New Civil Procedure Code in the Czech Republic.

---

¹ Článek byl vypracován v rámci institucionálního programu Univerzity Karlovy Progres Q03 Soukromé právo a výzvy dneška.

1 ÚVOD

Předmětem příspěvku je britská reforma civilního soudnictví, přesněji reforma *Lorda Woolfa* a završená *Sirem Jacksonem* v Anglii a Walesu. Jsou analyzována východiska této reformy, klíčové body reformy, kritika této reformy i inspirační hodnota uvedené reformy pro jiné i naši budoucí rekonstrukci.

Nejprve je třeba vyjádřit přesvědčení, že každá reforma civilního soudnictví ve světě má mimo informační hodnotu a především hodnotu komparační, hodnotu jako takovou. Podněty i z *common law* jsou přínosné, neboť, ač panují zásadní koncepční rozdíly v právních systémech, kupř. co do povahy některých soudního rozhodnutí jako precedentů, o institucionální struktuře soudnictví ani nemluvě, reformy jakéhokoli právního řádu jsou především reakcí na změny socioekonomické a technologické reality. V tomto smyslu je tak i britská reforma univerzálním podnětem k zamyšlení o současné společnosti a jak tuto realitu regulovat v případech civilních soudních sporů a jejich rozhodování.

Ostatní problémy, tedy ty, které nemění paradigma,² jsou v zásadě změnami parametrickými, změnou dílčích myšlenek, nikoli celého étosu.³ Je třeba připomenout, ač si jsem vědom toho, že některé problémy, na které reforma reaguje, jsou vnitřní problémy systému a dané tradicí, některé zásadní myšlenky mají trvalou platnost, protože česká, stejně jako britská společnost, řeší stejné či obdobné problémy moderní či postmoderní doby. Myšlenka, že bychom se v dnešní době sobě nepodobali či dokonce mezi našimi společnostmi existují nepřekonatelné rozdíly či příkopy, je daleko více problematická než myšlenka, že máme více společného než rozdílného, vztaženo relativně k jiným státům a (politickým) národům. Hodí se uvedené reformy

² Zde je vhodné připomenout především myšlenky *Thomase Kubna* o revolucích ve vědě, domnívám se, že jsou přenositelné i na vědu právní, byť ta má specifickou funkci a povahu (viz KUHN, Thomas. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikoymenh, 1997, 206 s. ISBN 80-86005-54-2).

³ Sám *Lord Woolf* svoji reformu považoval za změnu takového étosu anglického a velšského civilního soudnictví (viz WOOLF, Harry. *Access to Justice: Interim Report*. London: Her Majesty's Stationery Office, Department for Constitutional Affairs, 1995; dále zkráceně jako *Access to Justice: Interim Report* a WOOLF, Harry. *Access to Justice: Final Report*. London: Her Majesty's Stationery Office, Department for Constitutional Affairs, 1996. Dále zkráceně jako *Access to Justice: Final Report*). Rovněž *Senior Master Robert Turner* považuje *Woolfovu* reformu za změnu celého přístupu, změnu étosu (kterou vidí v *aktivním* soudci) (viz TURNER, Robert. *Active: The Word that Changed the Civil Courts*. In DWYER, Déidre. *The Civil Procedure Rules Ten Years On*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 524 s. ISBN 9780199576883).

připomenout v době 20. výročí přijetí Woolfovy reformy a 5. výročí zavedení Jacksonovy, v době, kdy se v České republice o jednom nikoli nevýznamném rekodifikačním pokusu diskutuje.

Budu se držet následující osnovy, která má přiblížit, Woolfovu a Jacksonovu reformu jako takovou, vztaženou k tradici civilního procesu v Anglii a též k aktuálnímu návrhu rekodifikace, rovněž se pokusím vybrat z Woolfovy a Jacksonovy reformy některé další inspirační podněty pro českou realitu.

Budu se zabývat uvedenými otázkami takto:

- a) Jaké jsou základní prvky Woolfovy (a Jacksonovy) reformy
- b) Co nadále přetrvalo, i po reformách, jako neměnné znaky anglického (a velšského) civilního procesu
- c) Kritika reformy
- d) Obraz Woolfovy a Jacksonovy reformy v návrhu věcného záměru civilního řádu soudního a možné inspirace

Již na tomto místě je vhodné úvod završit konstatováním, že se vývoj britského civilního procesu uvedenými reformami nevyčerpává. V současnosti se připravuje nová reforma, která však ještě nebyla provedena, a tak ji nyní ponecháváme stranou, která se zaměřuje především na otázku technologií. Jde o reformu nazývanou „online court“ pod vedením *Lorda Burnetta* za přispění především *Richarda Susskinda*.⁴

2 ZÁKLADNÍ PRVKY WOOLFOVY (A JACKSONOVY) REFORMY

2.1 Woolfova reforma

Tato reforma byla přijata v roce 1998 jako Civil Procedure Rules (zkratka CPR) s účinností od 26. 4. 1999. Byl to *Lord Chancellor* (v té době jím byl *Lord Mackay*), kdo pověřil *Lorda Woolfa* s následujícími účely, ke kterým má reforma směřovat, byly to:

1. zlepšení přístupu ke spravedlnosti (access to justice) a snížení nákladnosti sporů,

⁴ Viz projev *Lorda Burnetta* u příležitosti prvního International Forum on Online Courts (BURNETT, Ian. *Lord Burnett of Maldon, Lord Chief Justice of England and Wales. First International Forum on Online Courts. The Cutting Edge of Digital Reform*. Londýn: Lord Chief Justice of England and Wales, 2018. Dostupné na: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/12/speech-lcj-online-court.pdf>).

2. omezení komplexity pravidel,
3. modernizovat terminologii,
4. omezit rozdíl mezi předpisy a jejich aplikací (praxí).⁵

Výsledkem reformy je unifikovaný soudní řád, a to pro soudy hrabství (*County Courts*) a vysoký soud (*High Court*) na základě *Lordem Woolfem* vypracovaných mezitímní a konečné zprávy (*Interim Report* a *Final Report*).

Hlavní principy CPR systému jsou následující:

1. proporcionalita,
2. procesní rovnost,
3. aktivní zapojení soudu při postupu ve věci (*case management*),
4. snižování dokumentárního disclosure (*documentary disclosure*),
5. posílení tzv. *summary proceedings*,
6. více využívat pořádkové pokuty,
7. kontrola odvolání,
8. posílení smírů,
9. posílení ADR, zejména mediace.⁶

Nyní se zastavíme jen u některých, pro české realie nejzajímavějších uvedených hlavních principů systému CPR. Prvním z nich je *case management*, který je v Anglii chápán jako „identifikace a prioritizace“⁷ procesní látky, ale i širší ekonomické souvislosti příkladu vzhledem k dalším případům alokovaným soudu a soudci. I pro *case management* nadále existují limity v podobě zejména poměrně vysoké autonomie procesních stran, ta se manifestuje např. v institutu znalce strany. Nově však reforma zavedla institut společného znalce stran. V českém prostředí známe pojem materiálního řízení sporu, avšak je třeba uvést, že *case management* je pojmem širším, s více aspekty ekonomie

⁵ Přejímáme zde doslova (jde o překlad) těchto účelů (aims) ze strany 7 práce, která je výborně sumarizuje, a to z ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018. ISBN 978-3-319-74832-0.

⁶ Přejímáme zde doslova (jde o překlad) těchto principů CPR systému ze strany 8 práce, která je výborně sumarizuje, a to z ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018. ISBN 978-3-319-74832-0.

⁷ ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018, s. 8. ISBN 978-3-319-74832-0.

procesu a soudnictví než právě materiální řízení sporu.⁸ Dříve se totiž uplatnilo u soudce, jako původní étos anglického civilního procesu, že soudce je *tabula rasa*, a proto nechte případ dopředu, posadí se, vyslechne strany a vynese rozsudek.

Dalším mimořádně zajímavým prvkem CPR systému je zavedení svolení k odvolání. Nově rozhoduje o přípustnosti odvolání na návrh soud odvolací. Dalším prvkem je posílení smírů. Částí 36 CPR se zavádí negativní následek pro toho, kdo neakceptuje návrh na uzavření smíru jednou ze stran a rozsudek je potom pro tuto neakceptující stranu nepříznivější než uvedený návrh. Negativní následek je ve zvýšení úhrady nákladů o ty, které zbytečně neakceptaci návrhu na smír vznikly.

2.2 Jacksonova reforma

Reforma *Lorda Jacksona* vychází z jeho zprávy z roku 2010, zavedena pak byla roku 2013, a je vlastně dokončením snah *Lorda Woolfa* především s ohledem na proporcionalitu. Velkým úspěchem bylo doplnění *Overriding Objective* o novou část v CPR (neboli doplnění vůdčí zásady). Tato zásada zní:⁹ *These Rules are a new procedural code with the overriding objective of enabling the court to deal with cases justly and at proportionate cost.* Již Woolfovo znění obsahovalo, že soudy mají projednávat a rozhodovat případy spravedlivě, byl to však *Sir Jackson*, který doplnil do této zásady, že takové projednávání a rozhodování má probíhat za přiměřených nákladů. Důvodem bylo, že Woolfova reforma neznamenala snížení nákladů.¹⁰ Podle CPR v sobě přiměřené náklady zahrnují ohled na rovnoprávné postavení stran, cíl úspory nákladů a přiměřené naložení s konkrétní věcí. Dále jsou vypočtena jednotlivá měřítká přiměřenosti těchto nákladů, kde přiměřenost je třeba vnímat vzhledem k:

1. výši sporné částky,
2. důležitosti věci,
3. komplexitě věci,
4. finanční pozici strany,

⁸ Viz kupř. STŘELEČEK, Tomáš. Case management a materiální řízení sporu. In: DVOŘÁK, Jan a Alena MACKOVÁ. *Pocta Aleně Winterové ke 80. narozeninám*. Praha: Všehrad, 2018, s. 411–418. ISBN 978-80-85305-53-1.

⁹ CPR 1.1.

¹⁰ Viz ANDREWS, Neil. *Andrews on Civil Processes*. 2. vyd. Cambridge: Intersentia, 2018.

5. cílům rychlosti a hospodárnosti,
6. přiměřenému využívání zdrojů soudu (vzít v úvahu i jiné projednávané kauzy),
7. uplatnění při vlastní aplikaci právních norem i při výkonu rozhodnutí.

Pokud bychom se měli podívat ještě dále na jednotlivé instituty Jacksonovy reformy, lze vybrat *QOCS*, *Cost Budgets* a formu přístupu k odvolacímu soudu.¹¹ Pokud jde o *QOCS* (*Qualified One Way Costs Shifting*), ty se uplatňují při náhradě nemajetkové újmy. Pokud není uplatněný nárok na náhradu nemajetkové újmy nečestný (*fundamentally dishonest*), nejde-li vlastně o případ zneužití procesu (*abusus*), je to pouze žalovaný, kdo je pod hrozbou náhrady nákladů protistrany. *Cost budgets* (neboli nákladové rozpočty) se uplatní u sporů s hodnotou přesahující 10 milionů britský liber. V takovém případě je strana povinna předložit rozpočet nákladů. Poslední zmíněná významná změna spočívá v tom, že při odvolání je třeba svolení odvolacího soudu (již Woolfova reforma zavedla, že je třeba svolení od odvolacího soudu). Rozdíl v Jacksonově reformě však spočívá v tom, že je třeba žádat písemným podáním, nikoli ústním, které bylo pravidlem a stalo se nešvarem.

3 NEMĚNNÉ CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY ANGLICKÉHO CIVILNÍHO PROCESU

I přes uvedené reformy, které přinesly změny civilního procesu v Anglii a Walesu, jeho některé jeho charakteristické znaky přetrvaly.¹² Jde o 1) rozdělení právnické profese, 2) náhrada nákladů protistrany, 3) žalobce jako *dominus litis*, 4) ústup ústních jednání. Nadále v systému civilního soudnictví se institucionálně oddělují profese *barristera* a *solicitora*, první vystupující především jako zástupce strany před soudem, druhý především poskytující právní služby a poradenství. Rovněž platí pravidlo o *cost shifting*, totiž o náhradě nákladů řízení protistrany, avšak byly zavedeny některé výjimky

¹¹ Vycházíme dále z ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018, s. 10. ISBN 978-3-319-74832-0; a z přednášky *Sira Jacksona* na Clare's College, Cambridge v březnu 2018 (JACKSON, Rupert. *Was it All Worth it?* Cambridge: Clare's College, 5. března 2018. Přednáška).

¹² Vycházíme zde ze čtyř vymezených znaků, tak jak je vymezil Neil Andrews (ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018, s. 12. ISBN 978-3-319-74832-0).

(viz kupř. zmíněné *QOCS*). Neil Andrews¹³ dále uvádí, že je to stále, i přes zavedený *case management*, žalobce, kdo disponuje řízením i jeho předmětem, že i nadále jsou to strany, které kontrolují dokazování (přes dílčí modifikace jako např. zmíněný společný znalec stran). Podle jím uvedeného rozhodnutí odvolacího soudu (*Court of Appeal*) ve věci *Southwark London Borough Council* z roku 2006 je kvazi-vyšetřovací role soudu zcela v rozporu s kontradiktorní a projednáací (*adversarial*) povahou sporného procesu.¹⁴ Platí tak stále, že britský, resp. anglický (a velšský) civilní proces je *adversarial* a nikoli *inquisitorial*.¹⁵ Dále se zmiňuje, že v civilním procesu anglickém se ustupuje od „velkého ústního jednání“.¹⁶ Tím se myslí, že ne všechna podání probíhají ústně až na jednání, a rovněž, že proces nenechává zajít až tak daleko, aby proběhlo jednání a vynesení rozsudku, což je považováno za nejdražší. Upřednostňuje se tak smír nebo zpětvzetí žaloby (*discontinuance*), nebo příp. rozhodování bez jednání.

4 KRITIKA REFORM

Pokud jde o kritické reakce na uvedené zkoumané reformy, přidržíme se autorit anglického práva, a to *Lorda Neubergera*¹⁷, *Senior Mastera Roberta Turnera*¹⁸, *profesora Adriana Zuckermana*¹⁹ a *profesora Johna Anthonyho Jolowicze*,²⁰

¹³ ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018, s. 12. ISBN 978-3-319-74832-0.

¹⁴ Jde o překlad z *Ibid.*, s. 12. Je otázkou, jak nejlépe přeložit do češtiny slovo *adversarial*, autor se přiklání k tomu, že jde o povahu sporného procesu, v české právní terminologii vyjádřenou nejlépe pojmem projednáací (spolu s pojmem kontradiktorní, příp. dokonce jen sporný).

¹⁵ Podrobněji o tomto rozlišování povahy anglického civilního procesu hovoří *John Anthony Jolowicz* (viz DINGLE, Lesley. „The Cambridge Way“: Conversations with Emeritus Professor John Anthony „Tony“ Jolowicz for the Squire Law Library Eminent Scholars Archive. In: *Legal Information Management*, Cambridge: University of Cambridge, 2011, č. 4, s. 251–259).

¹⁶ ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018, s. 12. ISBN 978-3-319-74832-0.

¹⁷ Reakce na reformu je uvedena v ANDREWS, Neil. *Andrews on Civil Processes*. 2. vyd. Cambridge: Intersentia, 2018, s. 26.

¹⁸ Uvedeno v *Ibid.*, s. 23.

¹⁹ ZUCKERMAN, Adrian. Lord Woolf's Access to Justice: Plus ça change... In: *Modern Law Review*, London: Wiley, 1996, roč. 59, č. 6. ISSN 1468-2230.

²⁰ JOLOWICZ, John Anthony. The reform of civil procedure: isolationism or harmonisation? In: *Amicus Curiae*, London: Society for Advanced Legal Studies, 2000, č. 29. ISSN 2048481X.

a vybereme některé nejzajímavější jejich reakce. Podle *Lorda Neubergera*, bývalého *Master of Rolls*, reformy skutečně znamenaly změnu nepřátelské, sporovací (adversarial) kultury, na kulturu spolupráce (*cooperation*). Co však považuje za neúspěch jsou náklady, ty nadále rostou. S tím je rovněž spojeno, že *case management* je pouze papírový.

Senior Master Robert Turner považuje za jednoznačné pozitiva reformem, že soudce je aktivní a uplatňuje svoji diskreci, rovněž kladně hodnotí institut společného znalce stran (*joint expert*), dále posílení mediace v civilním sporu. Co však považuje za chyby reformem je nedostatečná reakce na změny v IT²¹ a přenesení Ministerstvem financí veškerých ekonomických nákladů na strany a s tím spojený nárůst nákladů civilního procesu. Hlavním skandálem (*major scandal*) podle *Roberta Turnera* je skutečnost, že reformy nereflakují vykonávací řízení. Další chybou reformy je podle něho, že se obsesivně zabývala změnou procesní terminologie.

Adrian Zuckerman především poukazuje na náklady, že kupř. v Německu je řízení levnější kvůli paušálním nákladům (*fixed costs*). V takovém případě, podle něho, nemají advokáti jako zástupci stran důvod věc protahovat atp. Podle *Johna Anthonyho Jolowicze* je každá reforma současně i příležitostí pro větší změnu, a to příležitostí pro unifikaci (nebo snad alespoň harmonizaci či aproximaci), příležitostí využít výsledků některých mezinárodních projektů jako např. *Transnational Principles of Civil Procedure*.

5 OBRAZ WOOLFOVY A JACKSONOVY REFORMY V NÁVRHU REKODIFIKACE

Zamýšlíme-li se nad návrhem věcného záměru civilního řádu soudního²², nemůže nám neuniknout, že některé prvky britské reformy se zobrazují i v navrhovaném věcném záměru civilního řádu soudního. Rovněž některé

²¹ Můžeme říci, s ohledem na řečené o *online courtu*, že na hlavní technologickou reformu, která využije potenciál nejmodernějších technologií, se teprve čeká, resp. jak bylo řečeno, se tato připravuje. Ani Woolfova, ani Jacksonova reforma, jak byly stručně představeny, takovou reformu založenou na technologiích nepřipravily, je otázkou, měli-li již k dispozici technologie, které by v dostatečné míře umožnily, aby šlo o změnu kvalitativní.

²² Viz zvláštní internetové stránky Ministerstva spravedlnosti ČR k návrhu věcného záměru civilního řádu soudního: crs.justice.cz. V podrobnostech viz WINTEROVÁ, A., E. DOBROVOLNÁ, B. DVOŘÁK, Z. PULKRÁBEK a P. LAVICKÝ. Věcný záměr civilního řádu soudního. In *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2017, č. 23–24.

prvky reformy britské, které nenacházíme ve věcném záměru civilního řádu soudního, by mohly sloužit jako inspirační zdroj.

Je zřejmé, že *case management*, byť je definován širěji, má svůj obraz v materiálním vedení sporu. Je třeba se vyjádřit skepticky o tom, kdo se kde inspiroval, když materiální vedení sporu je starým středoevropským procesním postupem vymezeným již *Franzēm Kleinem*. Společný bod návrhu věcného záměru c.ř.s. a britských reforem je nutnost obdržet svolení k odvolání. Na rozdíl od CPR je v návrhu věcného záměru c.ř.s. třeba dostat takové svolení od soudu prvního stupně.²³ Dále pořádkové pokuty za zneužívání procesu se v obou procesních pravidlech objevují. V návrhu věcného záměru c.ř.s. jde o trest za svévoli, kupř. se tato sankce uplatní u svévolného dovolání,²⁴ nebo svévolného vedení řízení,²⁵ nebo u předběžného opatření.²⁶

Naopak některé prvky provedených britských reforem, příp. jejich kritik, a chystaných reforem by mohly sloužit jako inspirační zdroj pro českého zákonodárce budoucího kodexu civilního procesu. Jde o myšlenky koncepční i myšlenky jednotlivé, držící se jednotlivých procesních institutů.

Pokud jde o inspiraci jednotlivými významnými instituty, je možné vybrat posilování smírů hrozbou zostření nákladů, jak bylo uvedeno shora. Jde vlastně o rozšíření stávajícího principu zaviněných nákladů²⁷ a opuštění principu, že u smíru není náhrada nákladů možná.²⁸ Druhým konkrétním návrhem rozšiřujícím návrh věcného záměru c.ř.s. je společný znalec stran jako kompromisní řešení, neboť návrh věcného záměru c.ř.s. opouští znalce stran.²⁹ Třetím jednotlivým inspiračním bodem je posílení, obdobně jako funguje *Overriding Objective*, ekonomické analýzy (*cost-benefit analysis*) na soudech, aby byly náklady (i pozornost soudce) alokovány přiměřeně i vzhledem k jiným kauzám na takovém soudě.

Dále může vyjít i z kritiky provedené *Robertem Turnerem* a připomenout, že by nebylo vhodné principy budoucí reformy v České republice nevztáhnout

²³ Viz bod 306 návrhu věcného záměru c.ř.s.

²⁴ Viz bod 347 návrhu věcného záměru c.ř.s.

²⁵ Viz bod 263 návrhu věcného záměru c.ř.s.

²⁶ Viz bod 428 návrhu věcného záměru c.ř.s.

²⁷ Rovněž v návrhu věcného záměru c.ř.s. pod bodem 87.

²⁸ Je též tento princip obsažen v návrhu pod bodem 88.

²⁹ Viz bod 227 návrhu věcného záměru c.ř.s.

i na vykonávací řízení, nemělo by se na to zapomenout, aby nejen nalézací, ale i vykonávací řízení bylo moderní. V neposlední řadě je potom zásadní otázkou reforma připravovaná, reforma směřující do oblasti technologické, po změně paradigmatu, úpravě nákladů je tato reforma rovněž klíčová a má přiblížit civilní proces společnosti. Každá česká reforma civilního procesu by i takovou reformu měla do sebe inkorporovat.

6 ZÁVĚR

Reformy Woolfovy a Jacksonovy se zapsaly zlatým písmem do kroniky anglického (a velšského) civilního procesu, protože reagovaly na nedostatky civilního procesu a ty odstraňovaly (nepřátelská, sporovací kultura – *adversarial culture*, a samá ústní jednání a s tím spojené příliš vysoké náklady). Tyto reformy v lecčem jsou příklonem k některým kontinentálním prvkům a podobám civilního procesu, at' už v podobě materiálního vedení sporu (obsaženého v *case managementu*), ale dávající civilnímu procesu vlastní, další obsah (jako kupř. *case management* a uplatňování *Overriding Objective*), nebo ve „zpozitivnění“ civilního práva procesního přijetím *Civil Procedure Rules* (CPR). Je vhodné se zamýšlet nad uvedenými nedávnými britskými reformami v době, kdy v České republice očekáváme nový kodex civilního procesu, který mohou britské reformy inspirovat. Neměli bychom však zapomínat, že i v Anglii reformy pokračují a i my bychom měli reagovat na technologické změny svými reformami.

Literature

ANDREWS, Neil. *Andrews on Civil Processes*. 2. vyd. Cambridge: Intersentia, 2018.

ANDREWS, Neil. *The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. 2. vyd. Cham: Springer, 2018. ISBN 978-3-319-74832-0.

BURNETT, Ian. *Lord Burnett of Maldon, Lord Chief Justice of England and Wales. First International Forum on Online Courts. The Cutting Edge of Digital Reform*. Londýn: Lord Chief Justice of England and Wales, 2018. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/12/speech-lcj-online-court.pdf>

- DINGLE, Lesley. „The Cambridge Way“: Conversations with Emeritus Professor John Anthony „Tony“ Jolowicz for the Squire Law Library Eminent Scholars Archive. In: *Legal Information Management*, Cambridge: University of Cambridge, 2011, č. 4, s. 251–259.
- JACKSON, Rupert. *Was it All Worth it?* Cambridge: Clare's College, 5. března 2018. Přednáška.
- JOLOWICZ, John Anthony. The reform of civil procedure: isolationism or harmonisation? In: *Amicus Curiae*, London: Society for Advanced Legal Studies, 2000, č. 29. ISSN 2048481X.
- KUHN, Thomas. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikoymenh, 1997, 206 s. ISBN 80-86005-54-2.
- STŘELEČEK, Tomáš. Case management a materiální řízení sporu. In: DVOŘÁK, Jan a Alena MACKOVÁ. *Pocta Aleně Winterové ke 80. narozeninám*. Praha: Všehrd, 2018, s. 411–418. ISBN 978-80-85305-53-1.
- TURNER, Robert. *Actively: The Word that Changed the Civil Courts*. In: DWYER, Déidre. *The Civil Procedure Rules Ten Years On*. Oxford: Oxford University Press, 2009, 524 s. ISBN 9780199576883.
- WINTEROVÁ, A., E. DOBROVOLNÁ, B. DVOŘÁK, Z. PULKRÁBEK a P. LAVICKÝ. Věcný záměr civilního řádu soudního. In: *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2017, č. 23–24.
- WOOLF, Harry. *Access to Justice: Interim Report*. London: Her Majesty's Stationery Office, Department for Constitutional Affairs, 1995.
- WOOLF, Harry. *Access to Justice: Final Report*. London: Her Majesty's Stationery Office, Department for Constitutional Affairs, 1996.
- ZUCKERMAN, Adrian. *Lord Woolf's Access to Justice: Plus ça change...* In: *Modern Law Review*, London: Wiley, 1996, roč. 59, č. 6. ISSN 1468-2230.

Rozhodnutí

Court of Appeal, Spojené království, Southwark London Borough Council, 2006.

Contact – email

strectek@prf.cuni.cz

Platobný rozkaz

Katarína Szendreiiová

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

V dôsledku novelizácie slovenského civilného procesu, vrátane úpravy skrátených konaní dochádza nielen k redukcii typov skrátených konaní zrušením viacerých inštitútov (napr. zmenkový a šekový platobný rozkaz) ale aj k obsahovej úprave týchto inštitútov ako napr. zavedenie inštitútu vecného odôvodnenia odporu, t. j. splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti. Témou príspevku bude regulácia platobného rozkazu v zmysle novej slovenskej legislatívy.

Keywords in original language

Skrátené konania; platobný rozkaz; vecne odôvodnený odpor.

Abstract

As a result of the recodification of the Slovak civil procedure, including the modification of summary proceedings, there is not only a reduction in the types of summary proceeding by cancellation of several institutes (eg bills of exchange and check payment orders) but also the content of these institutions, the establishment of an in-depth justification for the opposition, i. e. fulfilling the obligation of assertion and evidentiary duty. The topic of the article will be the regulation of the payment order in the sense of the new Slovak legislation.

Keywords

Summary Proceedings; Order for Payment; Justification of the Opposition.

1 ÚVOD

V dôsledku rekodifikácie slovenského civilného procesu v roku 2016 došlo a neustále dochádza k viacerým funkčným zmenám v oblasti regulácie

skrátенých konaní, ktorých primárnym cieľom je procesná efektivita a riešenie aplikačných problémov. V dôsledku rekodifikácie slovenského civilného procesu, vrátane úpravy skrátенých konaní dochádza nielen k redukcii typov skrátенých konaní zrušením viacerých inštitútov (napr. zmenkový a šekový platobný rozkaz) ale aj k obsahovej úprave týchto inštitútov ako napr. zavedenie inštitútu vecného odôvodnenia odporu, t.j. splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti. Vzhľadom na významný počet konaní¹, ktorých predmetom je vymáhanie pohľadávok veriteľov, či už na základe nezaplatených faktúr alebo pôžičiek, sú tieto typy konaní a ich úprava v civilných procesných kódexoch štandardne vyčlenené do osobitných tzv. skrátенých konaní, ktoré sa vyznačujú viacerými špecifikami, prostredníctvom ktorých je umožnené vydať zrýchleným spôsobom meritórne rozhodnutie tzv. rozkaz, čím sa vo zvýšenej miere sleduje procesná efektivita a ekonómia konania. Prejednanie veci v primeranej lehote možno premietnuť do pojmu procesnej ekonómie a efektivity súdnych konaní, ktoré možno subsumovať pod jednu zo základných zásad súdneho konania, ktorou je zásada účelnosti, hospodárnosti a rýchlosti konania. Právo na spravodlivý proces ako imanentná súčasť základných ľudských práv a slobôd deklarovaná v čl. 46 Ústavy SR (zákon č. 460/1992 Zb.) a v čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) predstavuje právo nielen na spravodlivé a verejné prejednanie veci nezávislým a nestranným súdom, ale aj právo na prejednanie veci v primeranej lehote. Zefektívnenie a zrýchlenie súdnych konaní je predpokladom nielen pre zabezpečenie spravodlivosti súdnych konaní ale aj pre efektívne fungovanie podnikateľského prostredia v právnom štáte. V súčasnosti sú skrátенé konania upravené v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „CSP“) spolu so skrátенými rozhodnutiami v prvej hlave tretej časti nazvanej Osobitné procesné postupy. V prvom diele je upravený platobný rozkaz a v druhom diele v stručnosti európsky platobný rozkaz.

2 PLATOBNÝ ROZKAZ

O platobnom rozkaze v podmienkach SR možno povedať, že „je štandardným procesným inštitútom, ktorý súd vydáva v skrátenom (tzv. rozkazom)

¹ *Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.* [online]. [cit. 10. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Informacie/Analyticke-centrum.aspx>

konaní bez nariadenia pojednávania a bez vypočutia žalovaného, iba na základe tvrdení uvádzaných žalobcom, a ktorý sa osvedčuje vždy tam, kde žalovaný neplnil z iných dôvodov než preto, že by popieral žalobcov návrh, alebo preto, že by ho považoval za sporný“.² Úspech vydaného platobného rozkazu teda vo veľkej miere závisí aj od miery nespornosti uplatneného peňažného nároku. Platobný rozkaz možno nazvať aj ako tzv. skrátené rozhodnutie.³

V prípade, ak sa žalobca domáha uspokojenia peňažného plnenia, môže súd zvoliť taký postup, že za splnenia zákonných podmienok rozhodne o uplatnenom nároku v rozkaznom konaní vydaním platobného rozkazu.⁴ Platobný rozkaz resp. konanie o vydanie platobného rozkazu je možné za súčasnej právnej úpravy považovať za rýchly a efektívny spôsob ako môže veriteľ získať exekučný titul v prípade, že dlžník nesplnil svoj splatný dlh a ani nejaví záujem ho splniť.⁵ Rozhodovanie platobným rozkazom prichádza do úvahy výlučne v konaniach sporových, pre ktoré je typické kontradiktórne postavenie sporových strán. V súlade s prejednacím princípom, charakteristickým pre sporové konania, súd prihliada iba na to, čo mu sporové strany prednesú a iba na tie dôkazy, ktoré strany na podloženie svojich tvrdení predložili. Tak ako aj v iných sporových konaniach, aj v konaní o vydanie platobného rozkazu strany sporu nesú primárnu zodpovednosť za výsledok sporu.

V dôsledku rekodifikácie slovenského civilného práva procesného s účinnosťou od 1. júla 2016 sa úprava platobného rozkazu stala jednotným a univerzálnym skráteným konaním pre súdne vymáhanie peňažných pohľadávok veriteľov voči svojim dlžníkom (resp. do účinnosti zákona č. 307/2016 Z. z. o upomínacom konaní od 1. 2. 2017).

Predmetom konania o vydanie platobného rozkazu môže byť nárok na zaplatenie minimálne jednej alebo viacerých peňažných pohľadávok. Plnenie nepeňažného charakteru ako také nemôže byť predmetom platobného rozkazu.

² CIRÁK, J. In: ŠTEVČEK, M. et al. *Civilné právo procesné. Základné konanie a správne súdnictvo*, 3. zmenené a doplnené vyd. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o., 2014, s. 399.

³ ZÁMOŽNÍK, J. In: GEŠKOVÁ, K., R. SMYČKOVÁ a J. ZÁMOŽNÍK. *Repetitórium civilného procesného práva*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2017, s. 124.

⁴ TKÁČOVÁ, B. In: ŠTEVČEK, M. et al. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 976.

⁵ *Platobný rozkaz v praxi*. Bratislava: Verlag Dashöfer vydavateľstvo, s. r. o., 2012, s. 3.

V otázke prípustného charakteru nároku došlo v dôsledku rekodifikácie civilného konania k posunu. V úprave podľa OSP nebolo možné domáhať sa popri uplatnenom peňažnom nároku súčasne aj plnenia nepeňažného charakteru. Za súčasnej úpravy CSP je možné domáhať sa popri peňažnom plnení aj nepeňažného plnenia, t.j. je možné domáhať sa tzv. zmiešaných plnení, pričom platí, že o časti uplatneného nároku, ktorá sa týka peňažného plnenia rozhodne súd platobným rozkazom a o časti uplatneného nároku, ktorá sa týka nepeňažného plnenia bude rozhodovať v riadnom konaní.⁶

Platobný rozkaz sa vydáva vo vzťahu k splatným peňažným pohľadávkam. Vydanie platobného rozkazu vo vzťahu k splátkam a dávkam splatným v budúcnosti (ako je napr. výživné) nie je možné.⁷

Čo sa týka meny a výšky sumy na ktorú môže znieť platobný rozkaz, CSP neobsahuje takéto limitácie (tieto obmedzenia boli odstránené už skoršou novelizáciou OSP⁸). V dôsledku absencie limitácie výšky sumy, s prihliadnutím na vývoj v tejto otázke v skoršej úprave podľa OSP, je preto možné konštatovať, že návrhom na vydanie platobného rozkazu možno požadovať, resp. výrok o peňažnom plnení v platobnom rozkaze v úprave podľa CSP môže uložiť, akúkoľvek výšku sumy požadovanej na zaplatenie. Zachovanie tejto úpravy, resp. odstránenie limitácie výšky uplatneného nároku, považujeme z legislatívneho hľadiska za správne riešenie, pretože z prehľadu novelizácií skorších procesných predpisov možno vidieť, že práve úprava limitu výšky uplatneného nároku bola častým predmetom novelizácií, pričom je neodškriepiteľné, že časté novelizácie akéhokoľvek predpisu sú vnímané negatívne ako nežiaduci jav, a práve istý stupeň nemennosti a stability znenia akéhokoľvek právneho predpisu je jeho prednosťou. Zastávame názor, že medzi výškou pohľadávky a jej potenciálnou spornosťou resp. nespornosťou neexistuje žiaden kauzálny vzťah. Odpoveď na otázku, či výrok o peňažnom plnení v platobnom rozkaze môže byť vyjadrený aj v cudzej mene vzhľadom na odstránenie tejto limitácie z úpravy platobného rozkazu

⁶ TKÁČOVÁ, B. In: ŠTEVČEK, M. et al. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 977.

⁷ *Ibid.*, s. 977–978.

⁸ Porovnaj novelizáciu OSP zákonom č. 353/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Občiansky súdny poriadok a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov

v § 265–268 CSP, nie je až taká priamočiara. V tomto prípade je pri hľadaní odpovede na túto otázku potrebné vychádzať zo všeobecných ustanovení o súdnych rozhodnutiach v piatej hlave druhej časti CSP, a to konkrétne z úpravy § 218 ods. 2 CSP, v spojení so základnými princípmi vyjadrenými v čl. 3 ods. 2 a čl. 4 ods. 1 CSP. V zmysle čl. 4 ods. 1 CSP, ak sa právna vec nedá prejednať a rozhodnúť na základe výslovného ustanovenia CSP, právna vec sa posúdi podľa ustanovenia CSP alebo iného zákona, ktoré upravuje právnu vec čo do obsahu a účelu najbližšiu posudzovanej právnej veci. Vzhľadom na absenciu výslovnej osobitnej úpravy o mene, na akú môže znieť výrok o peňažnom plnení v platobnom rozkaze, je práve na základe čl. 4 ods. 1 CSP možné analogicky na základe analógie *legis* použiť primerane ustanovenia § 218 ods. 2 CSP o rozsudku, ktorý je rovnako ako platobný rozkaz súdnym rozhodnutím, a podľa ktorého výrok rozsudku o plnení v peniazoch sa môže vyjadriť aj v cudzej mene. Vyššie uvedenú analógiu podporuje aj znenie čl. 3 ods. 2 CSP, v zmysle ktorého výklad ustanovení CSP nesmie protirečiť tomu, čo je v jeho slovách a vetách jasné a nepochybné. Z ustanovení § 218 ods. 2 CSP je totiž jasné a nepochybné, že výrok rozsudku o plnení v peniazoch sa môže vyjadriť aj v cudzej mene. Podľa § 218 ods. 3 CSP je dokonca prípustné, aby výrok rozsudku o plnení v peniazoch mohol byť vyjadrený aj iným nezameniteľným spôsobom než vyčíslením, najmä s odkazom na presný spôsobom určenia, ak to vyplýva z osobitného predpisu. Z vyššie uvedených ustanovení CSP tak, podľa nášho názoru, jednoznačne na základe analógie *legis* vyplýva, že výrok o peňažnom plnení v platobnom rozkaze môže znieť aj na inú menu ako menu euro.

Z praktického hľadiska, najmä v prípade viacerých žalovaných, je vhodné, aby výška požadovanej sumy bola vyjadrená presnou hodnotou pripadajúcou na konkrétneho žalovaného než vyjadrením podielu napr. percentom alebo zlomkom z celkovej požadovanej sumy.

2.1 Zisťovanie skutkového stavu

V prípade skráteného konania nie je zisťovaný úplný skutkový stav pred vydaním rozhodnutia ako tomu býva v prípade iných konaní, ktorých výsledkom sú iné rozhodnutia vo veci samej. V prípade konania o platobnom rozkaze je zisťované splnenie procesných podmienok, t.j. skutkové

zistenia a právne posúdenie sú limitované na splnenie podmienok pre vydanie platobného rozkazu a či tvrdenia žalobcu zakladajú uplatnený nárok.⁹ Zjednodušene môžeme povedať, že súd pri vydávaní platobného rozkazu vychádza len z jednostranne získaných informácií tvrdených žalobcom vo svojom návrhu¹⁰ a ich posúdenie, resp. rozhodnutie, či vec rozhodne platobným rozkazom, je ponechaná na sudcovskú úvahu.

Zmenou v úprave CSP v porovnaní s úpravou podľa OSP je, že súd pri vydaní platobného rozkazu vychádza zo skutočností tvrdených žalobcom iba vtedy, ak o nich nemá pochybností, najmä ak vyplývajú z listinných dôkazov. Nová právna úprava teda vyžaduje od súdu nielen právne posúdenie veci, ale aj určitú mieru posúdenia pravdivosti skutkových tvrdení.¹¹

2.2 Nevydanie platobného rozkazu (okolnosti vylučujúce vydanie platobného rozkazu)

Vzhľadom na osobitosti vydaného platobného rozkazu, vydanie platobného rozkazu je vylúčené najmä v nasledovných prípadoch:

- súd má pochybnosti o uplatnenom nároku z dôvodu jeho rozporu s hmotným právom alebo skutočnosťami a údajmi, ktoré sú súdu známe z jeho úradnej činnosti („*žaloba nemôže byť vybavená vydaním platobného rozkazu, ak z jej obsahu plynie, že uplatňovaná pohľadávka nie je po práve*“¹²);
- nárokov z náhrady škody z dôvodu potreby súdu vysporiadať sa s otázkou pomeru strán, zavinenia sporových strán alebo tretích osôb;
- nárokov, ktorých hodnotu možno zistiť len s nepomernými ťažkosťami alebo ak ju nemožno zistiť vôbec, keďže podľa § 264 ods. 1 CSP si hodnotu nárokov súd v takýchto prípadoch určuje podľa svojho odhadu;

⁹ TKÁČOVÁ, B. In: ŠTEVČEK, M. et al. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, s. 976.

¹⁰ CHALUPA, R. In: LAVICKÝ, P. et al. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 171.

¹¹ TOMAŠOVIČ, M. a M. FEČÍK. *Spríevodca CSP, CMP, S.SP. Porovnávacie tabuľky Občianskeho súdneho poriadku a nových procesnoprávných kódexov*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 50.

¹² R 150/1952. Citované dle CIRÁK, J. In: ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ a kol. *Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 610.

- ak spotrebiteľská zmluva alebo iné zmluvné dokumenty súvisiace so spotrebiteľskou zmluvou obsahujú neprijateľnú zmluvnú podmienku a žalovaným je spotrebiteľ – § 299 ods. 2 CSP prevzal ustanovenie § 172 ods. 9 OSP, a tak ako aj doteraz súd platobný rozkaz vydať nemôže, ak spotrebiteľská zmluva alebo iné zmluvné dokumenty súvisiace so spotrebiteľskou zmluvou obsahujú zmluvnú podmienku, ktorá je neprijateľná.

Vo vyššie uvedených prípadoch, ktoré predstavujú okolnosti vylučujúce vydanie platobného rozkazu, je potrebné rozhodnutie súdu v rámci riadneho súdneho konania za účelom, aby nedochádzalo k porušovaniu práv a právom chránených záujmov fyzických a právnických osôb. Ak teda súd nevydá platobný rozkaz, nariadi predbežné prejednanie sporu v súlade s § 168 CSP. V porovnaní s pôvodnou úpravou v OSP v § 172 ods. 2, podľa ktorej nebolo možné platobný rozkaz vydať, ak by sa mal platobný rozkaz doručiť odporcovi do cudziny, je potrebné uviesť, že vyhlásené ani súčasné znenie CSP už túto výslovnú limitáciu neobsahuje, a preto je možné platobný rozkaz vydať aj v tých prípadoch, keď sa bude platobný rozkaz doručovať žalovanému do cudziny. V takomto prípade bude potrebné uplatniť pravidlá podľa nariadení a medzinárodných dohôd o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností.¹³

Na tomto mieste by sme radi poukázali aj na nutnosť, aby súd pri posudzovaní návrhu žalobcu venoval dostatočnú pozornosť žalobcom uplatneným úrokom z omeškania. Zákonné ustanovenia upravujúce výšku úrokov z omeškania, t.j. § 517 ods. 2 OZ v spojení s § 3 nariadenia vlády SR č. 87/1995 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka, majú totiž kogentnú povahu a musia sa ňou riadiť aj účastníci záväzkových vzťahov. Horná hranica úrokov z omeškania je totiž zo zákona stanovená kogentne a jej prekročenie nie je prípustné.¹⁴ Táto úprava nevyklučuje dohodu zmluvných strán o výške úrokov z omeškania

¹³ Porovnaj informácie dostupné na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti SR k novej úprave Civilného sporového poriadku. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-služby/Nase-projekty/nove-procesne-kodexy/FAQ-CSP.aspx>

¹⁴ Porovnaj rozhodnutie uverejnené v Zbierke rozhodnutí a stanovísk súdov SR pod č. 5, ročník 2000, R 5/2000.

za predpokladu, že táto nepresiahne hranicu stanovenú v spomínanom nariadení¹⁵.

Pre ilustráciu uvádzame uznesenie Najvyššieho súdu SR 4 M Cdo 8/2010, ktorým Najvyšší súd SR na základe mimoriadneho dovolania generálneho prokurátora SR zrušil platobný rozkaz vydaný Okresným súdom Michalovce z 25. augusta 2009 pod sp. zn. 11 Ro 65/2009, ktorým boli priznané zmluvne dohodnuté úroky z omeškania vo výške 10 % mesačne z uplatnených peňažných súm. Toto rozhodnutie napadol generálny prokurátor mimoriadnym dovolaním na základe podnetu žalovaného a poukázal, že takto dohodnutá výška úrokov z omeškania vo výške 120 % ročne je v rozpore so zákonom a rozhodnutie spočíva na nesprávnom právnom posúdení. Najvyšší súd SR sa s touto argumentáciou stotožnil z dôvodu, že dohoda o úrokoch z omeškania, ktorých výška prekračuje hornú hranicu stanovenú zákonom, je v zmysle § 39 OZ absolútne neplatným právnym úkonom. V odôvodnení svojho uznesenia Najvyšší súd SR okrem iného uviedol, že *„platobný rozkaz je rozhodnutím vo veci samej, ktoré je vydané v skrátenej konaní, ktorého skutkovým základom sú len skutočnosti tvrdené žalobcom. Uvedené ustanovenie preto vyžaduje, aby skutočnosti, z ktorých sa vyvodzuje žalobou uplatnené právo, boli dostatočne osvedčené; požadované plnenie musí byť objektívnym právom dovolené. Záver, že uplatnené právo vyplýva zo žalobcom uvedených skutočností, predpokladá také opísanie rozhodujúcich skutkových okolností, ktoré ich umožňujú posúdiť po právnej stránke (relevantné hmotné právo).“*¹⁶

¹⁵ Pre úplnosť informácie uvádzame znenie § 3 a § 3a nariadenia vlády č. 87/1995 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka: „§ 3Výška úrokov z omeškania je o päť percentuálnych bodov vyššia ako základná úroková sadzba Európskej centrálnej banky²⁾ platná k prvému dňu omeškania s plnením peňažného dlhu.

§ 3a (1) Ak je predmetom spotrebiteľskej zmluvy poskytnutie peňažných prostriedkov spotrebiteľovi, sankcie za omeškание spotrebiteľa so splácaním peňažných prostriedkov nesmú prevyšit' priemernú hodnotu ročnej percentuálnej miery nákladov naposledy zverejnenú podľa osobitného predpisu^{2a)} pred vznikom omeškania o viac ako 10 percentuálnych bodov ročne a súčasne nesmú prevyšit' trojnásobok úrokov z omeškania podľa tohto nariadenia vlády; za rozhodujúcu sa považuje ročná percentuálna miera nákladov pre obdobný typ spotrebiteľského úveru. (2) Za sankcie podľa odseku 1 sa považujú úroky z omeškania, zmluvné pokuty a akékoľvek iné plnenia za omeškание spotrebiteľa so splácaním peňažných prostriedkov. (3) Ak sankcie podľa odseku 1 dosiahnu výšku poskytnutých peňažných prostriedkov, následné sankcie za omeškание spotrebiteľa so splácaním peňažných prostriedkov nesmú prevyšit' úroky z omeškania podľa tohto nariadenia vlády.“

¹⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu SR 4 M Cdo 8/2010.

V porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou platobného rozkazu v OSP, a to konkrétne úpravou obsiahnutou v § 172 ods. 7 OSP¹⁷, podľa ktorej v prípade, ak bola časť návrhu v rozpore s právnymi predpismi, súd po získaní súhlasu žalobcu nerozhodoval o tejto časti návrhu, súčasné znenie úpravy platobného rozkazu v § 265–268 CSP výslovne neupravuje, ako bude súd postupovať v prípade, ak je časť návrhu v rozpore s právnymi predpismi. V § 265 ods. 1 CSP sa síce pripúšťa možnosť, že súd vydá platobný rozkaz aj len o časti veci, ale výslovne neupravuje čo sa stane s tou časťou návrhu, ktorá je v rozpore s právnymi predpismi. Takáto formulácia v CSP, podľa nášho názoru, v tomto prípade pripúšťa len taký výklad, že ak bola časť návrhu v rozpore s právnymi predpismi (napr. požadovaná výška úrokov z omeškania je v rozpore so zákonnou úpravou), o tejto časti bude súd rozhodovať ďalej v riadnom neskrátenom konaní, resp. o tejto časti by mal nariadiť pojednávanie, a to práve vzhľadom na absenciu výslovnej úpravy, ako má súd postupovať, ak je časť nároku (zjavnom) rozpore s právnymi predpismi. Z nášho pohľadu by uvedenie výslovnej úpravy, ako postupovať v prípade, ak je časť návrhu v rozpore s právnymi predpismi do ustanovení o platobnom rozkaze bolo vhodné. Vďaka takejto osobitnej výslovnej úprave, spočívajúcej buď v možnosti žalobu v časti, ktorá je v rozpore s právnymi predpismi, zamietnuť ako nedôvodnú alebo prípadne, ktorá by umožňovala súdu získať súhlas žalobcu s vydaním platobného rozkazu len v časti, ktorej sa rozpor s právnymi predpismi netýka, pričom o zvyšnej časti by sa malo za to, že žalobca vzal svoj návrh späť a bolo by v tejto časti návrhu možné konanie zastaviť, by potenciálne mohlo dôjsť k efektívnejšiemu riešeniu situácie, ak je časť žalobcom uplatneného nároku v rozpore s právnymi predpismi, pretože by nebolo nevyhnutné v tejto časti postupovať ako v riadnom neskrátenom konaní.

2.3 Odpor proti platobnému rozkazu

Odpor proti platobnému rozkazu predstavuje osobitný prostriedok procesnej nápravy resp. obrany voči meritórnemu výroku platobného rozkazu

¹⁷ § 172 ods. 7 OSP: „Ak sa v návrhu uplatňuje právo, ktoré je v časti v zjavnom rozpore s právnymi predpismi, súd so súhlasom navrhovateľa vydá platobný rozkaz len v tej časti, ktorej sa rozpor netýka; oznámením súhlasu sa predmetom konania stáva iba táto časť návrhu a o zvyšnej časti súd nerozhoduje. Predmetom konania zostáva tá časť návrhu, o ktorej súd rozhodol platobným rozkazom aj po jeho vydaní; to platí aj v prípade, ak bol podaný odpor.“

zo strany žalovaného. Žalovaný má totiž v prípade doručenia platobného rozkazu možnosť v lehote 15 dní od jeho doručenia buď dobrovoľne splniť povinnosť uvedenú v platobnom rozkaze alebo podať voči platobnému rozkazu vecne odôvodnený odpor ak s platobným rozkazom nesúhlasí v súlade s § 267 ods. 1 CSP. V súlade s pravidlami pre počítanie lehôt podľa § 160 ods. 2 CSP do plynutia lehoty určenej podľa dní sa nezapočítava deň, keď nastala skutočnosť určujúca začiatok lehoty, t.j. do 15-dňovej lehoty na podanie odporu sa nezapočítava deň, v ktorom bol platobný rozkaz doručенý žalovanému. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o procesno-právnu lehotu v súlade s § 121 ods. 4 a 5 CSP platí, že lehota je zachovaná, ak sa v posledný deň lehoty urobí úkon na súde alebo sa podanie odovzdá orgánu, ktorý má povinnosť ho doručiť; to platí aj vtedy, ak je podanie urobené elektronickými prostriedkami doručené súdu mimo pracovného času. V prípade, že by posledný deň lehoty na podanie odporu pripadol na sobotu alebo deň pracovného pokoja, je posledným dňom lehoty najbližší nasledujúci pracovný deň.

Ak žalovaný (resp. čo i len jeden zo žalovaných v prípade nerozlučného procesného spoločenstva) včas podá odpor s vecným odôvodnením, súd uznesením zruší platobný rozkaz v celom rozsahu a nariadi pojednávanie. V prípade samostatného procesného spoločenstva má odpor s vecným odôvodnením tieto účinky len vo vzťahu k žalovanému, ktorý takýto odpor podal. Ak by žalovaný odpor nepodal, platobný rozkaz by sa stal právoplatným a vykonateľným rozhodnutím a v prípade, ak nedôjde k dobrovoľnej úhrade uplatneného nároku, sa žalobca stáva oprávneným na iniciovanie exekučného konania. V súlade s § 267 ods. 4 CSP uznesenie o zrušení platobného rozkazu doručuje súd tak žalovanému ako aj žalobcovi do vlastných rúk, pričom žalobcovi sa spolu s uznesením doručuje aj odpor. V porovnaní s úpravou podľa OSP podaním odporu nedochádza k zrušeniu platobného rozkazu *ex lege* bez potreby rozhodnutia súdu o zrušení platobného rozkazu, ale o zrušení platobného rozkazu rozhoduje súd uznesením, ktoré sa musí stranám sporu doručiť do vlastných rúk.

Odpor proti platobnému rozkazu musí obsahovať okrem všeobecných náležitostí podania aj vecné odôvodnenie, v ktorom uvedie opis rozhodujúcich skutočností, o ktoré opiera svoju obranu proti uplatnenému nároku a označí

dôkazy na preukázanie svojich tvrdení a súčasne, v súlade s § 267 ods. 1 CSP, k svojmu podaniu pripojí listiny, na ktoré sa odvoláva.¹⁸ Môže však nastať aj situácia, že žalovaný na preukázanie ním tvrdených skutočností nedisponuje listinnými dôkazmi (napr. nemá k dispozícii písomný doklad o zaplatení). V takomto prípade síce nemôže pripojiť k odporu listinné dôkazy, ale ak vie tieto skutočnosti preukázať inak, napr. svedeckou výpoveďou osoby prítomnej pri úhrade uplatňovanej peňažnej pohľadávky, je povinný tieto dôkazy v odpore označiť a súd ich môže v prípade neodmietnutia odporu v ďalšom súdnom konaní vykonať. Pre všetky uvádzané tvrdenia a dôkazy platí, že majú byť spôsobilé spochybniť existenciu žalobcovho nároku.¹⁹

V súvislosti s inštitútom odporu je namieste uviesť, že tento inštitút sa nezaraďuje k riadnym ani mimoriadnym opravným prostriedkom a predstavuje osobitný prostriedok procesnej nápravy. Pre riadne opravné prostriedky je totiž charakteristický tak suspenzívny účinok (odloženie právoplatnosti a vykonateľnosti) ako aj devolutívny účinok (postúpenie konania na nadriadenú inštanciu). Pri odpore absentujú oba vyššie spomenuté účinky z dôvodu, že včasným podaním vecne odôvodneného odporu súd zruší platobný rozkaz v celom rozsahu a nariadi pojednávanie, a teda nemožno hovoriť o suspenzívnom účinku, keďže nedochádza k odkladu právoplatnosti platobného rozkazu, ale k jeho úplnému zrušeniu, čím sa k dospeje k stavu ako keby platobný rozkaz ani nebol vydaný.²⁰ Podaním odporu nenastupuje ani devolutívny účinok, keďže konanie sa nepostupuje na vyššiu inštanciu, ale inštančne ten istý súd rozhodne o zrušení platobného rozkazu a nariadi riadne súdne pojednávanie v súlade s § 267 ods. 3 CSP. Ako bolo spomínané vyššie, inštitút odporu nie je možné zaradiť ani medzi mimoriadne opravné prostriedky pre ktoré je typickým znakom, že sa podávajú proti právoplatným rozhodnutiam.²¹ Odpor sa totiž podáva len proti vydanému

¹⁸ ZÁMOŽNÍK, J. In: GEŠKOVÁ, K., R. SMYČKOVÁ a J. ZÁMOŽNÍK. *Repetitórium civilného procesného práva*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2017, s. 124.

¹⁹ Porovnaj informácie dostupné v materiáli Odpor proti platobnému rozkazu (dokument spracovaný Centrom právnej pomoci v máji 2015 v Bratislave) [online]. [cit. 02. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.centrumpravnejpomoci.sk/wp-content/uploads/2014/03/22.-Odpor-proti-platobn%C3%A9mu-rozkazu-do-tla%C4%8De.pdf>

²⁰ FICOVÁ, S. *Systém opravných prostriedkov v civilnom procese*. 1. vyd. Bratislava: MANZ, 1998, s. 14.

²¹ FICOVÁ, S. *Systém opravných prostriedkov v civilnom procese*. 1. vyd. Bratislava: MANZ, 1998, s. 14.

platobnému rozkazu, ktorý ešte nie je právoplatný, keďže platobný rozkaz v súlade s § 268 CSP nadobúda účinky právoplatného rozhodnutia až márnym uplynutím lehoty na podanie odporu alebo dňom nadobudnutia právoplatnosti uznesenia o odmietnutí odporu podľa § 267 ods. 2 písm. c) CSP.

V zmysle dôvodovej správy k CSP „*inštitút vecného odôvodnenia treba vykladať ako odôvodnenie riadne, teda vecne odôvodnený odpor znamená odpor podaný s odôvodnením vo veci samej, teda so splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti. Vec sama tvorí predmet konania, žalovaný musí uvádzať skutočnosti odôvodňujúce spochybnenie žalobcom tvrdeného nároku. Povinnosťou vecného odôvodnenia sa majú riešiť doterajšie aplikačné problémy, ako posudzovať odpor, ktorého odôvodnenie tvorí jedna veta, že žalovaný nesúhlasí s platobným rozkazom*“.²²

V súvislosti s výslovnou povinnosťou vecne odôvodniť odpor proti platobnému rozkazu upravenou v § 267 CSP je potrebné uviesť, že táto povinnosť bola formulovaná už aj v skoršej úprave OSP, a to konkrétne v § 172 ods. 1 v dôsledku novelizácie zákonom č. 73/2015 Z. z., ktorým sa menil a doplňal OSP s účinnosťou od 1. 5. 2015 tak, že „*odpor proti platobnému rozkazu sa musí vecne odôvodniť*“ pričom súčasne tiež platilo, že sa neaplikovali ustanovenia § 43 OSP, t.j. súd nevyzýval na opravu alebo doplnenie podaného odporu. Doplnenie povinnosti odôvodniť odpor o slovo „vecne“ teda prišlo len niečo viac ako rok pred nadobudnutím účinnosti CSP a bolo odôvodnené veľmi podobne ako úprava CSP, t.j. sledovala sa procesná efektívnosť odporu ako prostriedku procesnej obrany a hlavne sa dúfalo, že takouto výslovnou úpravou sa zabráni oddiaľovaniu právoplatného skončenia sporu tým, že sa zvýrazní unesenie povinnosti tvrdenia zo strany žalovaného a súčasne uľahčí resp. poskytnie pevný zákonný základ pre rozhodovanie súdov o tom, či podaný odpor obsahuje takú argumentáciu žalovaného resp. také popretie tvrdení žalobcu, ktorá odôvodňuje zrušenie platobného rozkazu. Ak sa pozrieme na inštitút odporu ešte hlbšie do minulosti, tak podľa úpravy v Zákone o konaní v občianskych právnych veciach z roku 1950, stačilo proti vydanému platobnému rozkazu podať odpor bez akýchkoľvek doplňujúcich zákonných požiadaviek na jeho obsah, t.j. na zrušenie platobného rozkazu postačovalo podať aj tzv. blanketný odpor bez potreby uvádzania akýchkoľvek tvrdení žalovaného na vyvrátenie tvrdení žalobcu,

²² Dôvodová správa (osobitná časť) k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

aj keď o správnosti takéhoto výkladu možno polemizovať od začiatku, keďže zákonná úprava súčasne výslovne nestanovila, že odpor netreba odôvodniť. Rovnako aj v zmysle vyhláseného znenia OSP až do novely zákonom č. 46/1994 Z. z. s účinnosťou od 1. 4. 1994 stačilo podať len odpor, ktorý vzhľadom na absenciu výslovnej zákonnej úpravy požiadaviek na jeho kvalitu, bol súdmi akceptovaný aj bez ďalšieho neobsahujúci tvrdenia žalovaného popierajúce tvrdenia žalobcu. V zmysle vyššie uvedenej novely OSP bola do § 172 ods. 1 OSP doplnená povinnosť, že „*podanie odporu sa musí odôvodniť*“, ktorá mala reflektovať na stav, že veľké množstvo odporov neobsahovalo žiadne právne alebo vecné dôvody, ktoré by odôvodňovali potrebu zrušenia vydaného platobného rozkazu a žalovaní tak často krát sledovali jedine to, aby oddialili vybavenie veci a splnenie svojej povinnosti plniť.

Podstata problému tak v podstate nespočívala v absencii pojmu „vecne“ odôvodniť odpor v skoršej zákonnej úprave, ale v úmysle žalovaného vyhýbať sa splneniu svojho peňažného záväzku voči žalobcovi, pretože ak existovali dôvody, ktoré by odôvodňovali neoprávnenosť alebo nesprávnosť žalobcom uplatneného nároku, nič nebránilo žalovanému uviesť tieto dôvody už v podaní odporu. Na druhej strane je možné uvažovať aj tak, že ak je žalovanému hneď doručené už len meritórne rozhodnutie formou platobného rozkazu, ku ktorému nemal možnosť sa vyjadriť pred jeho vydaním, mal by mať právo vyjadriť sa a konfrontovať s tvrdeniami žalobcu v riadnom súdnom konaní, pretože prípad od prípadu môže byť situácia individuálna a lehota 15 dní na podanie odporu nemusí byť pre žalovaného dostatočná na získanie dôkazov potrebných na vyvrátenie tvrdení žalobcu. Keďže však úlohou práva je reflektovať a normovať danú spoločenskú situáciu, je pochopiteľné a na mieste precizovanie úpravy vecného odôvodnenia odporu.

A tak vzhľadom na (hoci pomerne krátke) obdobie účinnosti znenia § 172 ods. 1 OSP po novele zákonom č. 73/2015 Z. z. (t.j. od 1. 5. 2015 do 30. 6. 2016) pravdivosť tvrdenia, že úprava platobného rozkazu v CSP kladie vyššie požiadavky na unesenie povinnosti tvrdenia a dôkazného bremena žalobcu v návrhu ako aj žalovaného v odpore proti platobnému rozkazu v porovnaní so skoršou úpravou podľa OSP je len relatívna, a to z nasledovných dôvodov. V konkrétnosti, z užšieho pohľadu, vzhľadom na znenie § 172 ods. 1

OSP od jeho vyhlásenia až do 30. 4. 2015 (čiže viac ako 50 rokov), na rozdiel od znenia § 267 ods. 1 CSP, nebolo z výslovného znenia tohto paragrafu jednoznačne zrejmé, či je potrebné odpor odôvodňovať aj takými tvrdeniami, ktoré sú spôsobilé poprieť, resp. vyvrátiť, tvrdenia žalobcu vo vzťahu k uplatnenému nároku, avšak povinnosť vecného odôvodnenia odporu bola upravená výslovne už aj v OSP v období od 1. 5. 2015 do 30. 6. 2016. Vo všeobecnosti, zo širšieho pohľadu, s prihliadnutím na celkovú úpravu koncepcie CSP, ktorá sleduje vyššiu koncentráciu a kontradiktórnosť v civilnom konaní v mnohých iných ustanoveniach CSP (napr. aj vyššie nároky na odôvodnenie nároku samotným žalobcom, úprava repliky a dupliky), je podľa nášho názoru možné vo všeobecnosti povedať, že CSP bolo koncipované tak, že aj úprava platobného rozkazu v CSP kladie vyššie požiadavky na unesenie povinnosti tvrdenia a dôkazného bremena žalobcu v návrhu, ako aj žalovaného v odpore proti platobnému rozkazu, v porovnaní so skoršou úpravou podľa OSP, nie však s jeho posledným znením²³.

Nestačí teda podať odpor s akýmkoľvek odôvodnením. Ak by jediným dôvodom podania odporu bola žiadosť o povolenie splátok napr. z dôvodu nezamestnanosti, nepôjde o odôvodnený odpor, pretože sa ním nespochybňuje povinnosť zaplatiť požadovanú sumu. Odôvodnenie sa musí vzťahovať na uplatnený nárok a malo by obsahovať tvrdenia, ktorými sa spochybňuje nárok.²⁴ Nie je však vylúčené, aby žalovaný v odpore namietal aj nesplnenie zákonných podmienok pre vydanie platobného rozkazu. V tejto súvislosti súhlasíme s názorom, že „*takýto odpor nebude môcť súd odmietnuť bez ohľadu na to, čo iné žalovaný v odpore uvedie, keďže vydanie platobného rozkazu a s tým spojené výrazné obmedzenie procesných práv žalovaného sú možné len splnením zákonných podmienok a je vylúčené, aby porušenie týchto zákonných podmienok mohlo viesť k vydaniu zákonného rozhodnutia.*“²⁵

Ak žalovaný nesúhlasí len s výrokom o trovách konania, ktoré sa pre účely konania o platobnom rozkaze považuje za uznesenie podľa § 265 ods. 1 CSP, má možnosť docieľiť nápravu podaním odvolania (v prípade

²³ Výslovná požiadavka, že odpor sa musí vecne odôvodniť bola do úpravy § 172 ods. 1 OSP zavedená novelizáciou zákonom č. 73/2015 Z. z. s účinnosťou od 1. 5. 2015.

²⁴ *Platobný rozkaz v praxi*. Bratislava: Verlag Dashöfer vydavateľstvo, s. r. o., 2012, s. 22–23.

²⁵ BENEDIK, M. *Sporové konanie pre každého*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 213.

ak o platobnom rozkaze rozhodoval priamo sudca) alebo s'ťažnosti (v prípade ak rozhodoval sudcom poverený vyšší súdny úradník)²⁶.

V prípadoch ak bol odpor podaný oneskorene, neoprávnenou osobou alebo bez vecného odôvodnenia súd odpor uznesením odmietne na základe § 267 ods. 2 CSP. Za oneskorene podaný odpor možno považovať aj odpor podaný na nepríslušnom súde, ktorý ho postúpil súdu až po uplynutí lehoty na jeho podanie.²⁷ Proti uzneseniu o odmietnutí odporu je možné podať odvolanie, nakoľko podľa § 357 písm. b) CSP je odvolanie prípustné aj proti uzneseniu súdu prvej inštancie o odmietnutí podania vo veci samej. Dňom nadobudnutia právoplatnosti uznesenia o odmietnutí odporu alebo márnym uplynutím lehoty na podanie odporu platobný rozkaz nadobúda právoplatnosť a vykonateľnosť v súlade s § 267 CSP. To znamená, že veriteľ dostáva do rúk riadny exekučný titul.²⁸

V súvislosti s uznesením súdu o odmietnutí odporu proti platobnému rozkazu by sme radi poukázali na aktuálnu judikatúru v otázke prípustnosti dovolania proti uzneseniu odvolacieho súdu potvrdzujúcim uznesenie súdu prvej inštancie o odmietnutí odporu proti platobnému rozkazu. V zmysle uznesenia Najvyššieho súdu SR z 31. 1. 2018 sp. zn. 1 Cdo 97/2017 „*rozhodnutím, ktorým konanie končí a proti ktorému je za podmienok uvedených v § 420 CSP prípustné dovolanie, je tiež uznesenie odvolacieho súdu potvrdzujúce uznesenie súdu prvej inštancie o odmietnutí odporu proti platobnému rozkazu*“.²⁹ Prípustnosť dovolania v takomto prípade Najvyšší súd SR založil, resp. zdôvodnil tým, že „*uznesenie odvolacieho súdu, ktorým bolo potvrdené uznesenie súdu prvej inštancie o odmietnutí odporu proti platobnému rozkazu má za následok, že konanie definitívne končí bez toho, aby vec bola vecne prejednaná odvolacím súdom, v dôsledku čoho strana sporu s konečnou platnosťou stráca možnosť ďalej uplatňovať svoje procesné práva a rovnako s konečnou platnosťou zvrátiť stav nastolený platobným rozkazom*“.³⁰ Hoci v predmetom

²⁶ ZÁMOŽNÍK, J. In: GEŠKOVÁ, K., R. SMYČKOVÁ a J. ZÁMOŽNÍK. *Repetitórium civilného procesného práva*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2017, s. 125.

²⁷ Porovnaj 3 Obo 189/99 R 49/2000 (NS SR). In: KRAJČO, J. *Civilný sporový poriadok. Stručný komentár a judikatúra (2 zväzky)*. Bratislava: EUROUNION, 2018, s. 412–413.

²⁸ STAVINHOVÁ, J. a P. LAVICKÝ. *Základy civilného procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 96.

²⁹ Porovnaj R 69/2018, uznesenie NS SR z 31. 1. 2018, sp. zn. 1 Cdo 97/2017. Dostupné z: https://www.nsud.sk/data/files/1966_zbierka_civil-8-2018.pdf

³⁰ Porovnaj R 69/2018, uznesenie NS SR z 31. 1. 2018, sp. zn. 1 Cdo 97/2017. Dostupné z: https://www.nsud.sk/data/files/1966_zbierka_civil-8-2018.pdf

prípade bolo dovolanie dovolacím súdom nakoniec podľa § 447 písm. c) CSP odmietnuté, uvedená publikovaná právna veta je dôležitá z hľadiska zabezpečenia práva na spravodlivý proces žalovaného aj keď z pohľadu žalobcu predstavuje oddialenie jeho cesty k získaniu vykonateľného exekučného titulu prostredníctvom skráteneho konania.

Ak nie sú splnené podmienky na odmietnutie odporu súd platobný rozkaz uznesením zruší a nariadi pojednávanie.

3 UPOMÍNACIE KONANIE

V súvislosti s vymáhaním pohľadávok veriteľov od svojich dlžníkov bol medzi tradičné nástroje skrátenej konaní v podobe platobného rozkazu a európskeho platobného rozkazu do slovenského právneho poriadku zavedený alternatívny elektronický model vymáhania peňažných pohľadávok vo forme upomínacieho konania, ktoré je legislatívne upravené v zákone č. 307/2016 Z. z. o upomínacom konaní a o zmene niektorých zákonov (ďalej len „ZoUK“) s účinnosťou od 1. 2. 2017. Zavádza sa ním alternatívna elektronická forma podania návrhu na vydanie platobného rozkazu, t. j. predmetný zákon nezavádza plošne elektronické konanie vo veciach platobného rozkazu, ale zavádza len jeho elektronickú alternatívu k už existujúcemu režimu platobného rozkazu, ktorý je upravený v CSP³¹. Podľa § 1 ods. 1 ZoUK, tento zákon upravuje príslušnosť súdu, postup súdu a postup strán sporu v upomínacom konaní, v ktorom sa rozhodujú spory o peňažných nárokoch uplatnených podľa ZoUK. V zmysle dôvodovej správy k ZoUK bola dôvodom prijatia novej alternatívnej úpravy elektronického návrhu potreba urýchlenia konania o veľkom množstve podávaných návrhov na vydanie platobných rozkazov zameraných na uspokojovanie peňažných pohľadávok žalobcov. Základnou myšlienkou úpravy upomínacieho konania je možnosť využiť štrukturované a štandardizované elektronické formuláre dostupné na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, aby sa umožnilo ich automatické spracovanie informačným systémom na súde, čím sa predpokladalo výrazné zrýchlenie konaní. Úmyslom zákonodarcu bolo vytvoriť interaktívne formuláre s nápovedami, ktoré

³¹ § 1 ods. 2 ZoUK: „Konanie podľa tohto zákona je alternatívnym spôsobom uplatňovania peňažných nárokov k postupu podľa Civilného sporového poriadku.“

mali žalobcu a žalovaného previesť celým konaním a naviesť k správne vyplneniu jednotlivých polí formulárov, aby sa predišlo zbytočne nejasným a nezrozumiteľným návrhom. Elektronickou formou nemajú byť podávané iba návrhy, ale elektronickými prostriedkami má prebiehať aj doručovanie písomností a rozhodnutí medzi súdom na jednej strane a žalobcom a žalovaným na druhej strane. Ďalším zo spôsobov zrýchlenia konania má byť aj určenie kauzálnej príslušnosti a s tým súvisiaca špecializácia pre tento typ elektronickej agendy na jeden súd, ktorým je Okresný súd v Banskej Bystrici.³²

4 ZÁVER

Na základe doterajšieho skúmania predmetnej problematiky skrátených konaní s primárnym zameraním na reguláciu režimu platobného rozkazu možno predpokladať, že úpravy prijaté v dôsledku rekonštrukcie civilných procesných kódexov v Slovenskej republike budú viesť k časovým a nákladovým úsporám pre veriteľov pri vymáhaní svojich pohľadávok za predpokladu, že v aplikačnej praxi dôjde k správne pochopeniu a uchopeniu legislatívnych zmien a úprav v doterajšej regulácii týchto inštitútov. Súčasne je však potrebné priznať, že efektívnosť prijatých zmien bude možné komplexne posúdiť až po uplynutí značného časového odstupu, nakoľko pochopenie a vžitie sa s viacerými úpravami rôznych procesných inštitútov počnúc doručovaním, požiadavkou dostatočného vecného odôvodnenia, zásady koncentrácie konaní a väčšej zodpovednosti strán sporu za samotný výsledok sporu a rozhodnutie, potrebuje svoj čas nielen vo výkladovej, ale aj v aplikačnej praxi.

Literature

Dôvodová správa (osobitná časť) k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

Platobný rozkaz v praxi. Bratislava: Verlag Dashöfer vydavateľstvo, s. r. o., 2012, 32 s. ISBN 978-80-89010-38-7.

³² Dôvodová správa (všeobecná časť) k zákonu č. 307/2016 Z. z. o upomínacom konaní a o doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 10. 01. 2019]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6009>

- BENEDIK, M. *Sporové konanie pre každého*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 312 s. ISBN 978-80-8168-632-0
- DANIEL, P. *Správa a vymáhanie pohľadávok*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 2013, 454 s. ISBN 978-80-8078-660-1.
- FICOVÁ, S. *Systém opravných prostriedkov v civilnom procese*. 1. vyd. Bratislava: MANZ, 1998, 103 s. ISBN 80-85719-19-3.
- GEŠKOVÁ, K., R. SMYČKOVÁ a J. ZÁMOŽNÍK. *Repetitórium civilného procesného práva*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2017, 231 s. ISBN 978-80-89635-31-3.
- HORVÁTH, E. a A. ANDRÁŠIOVÁ. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, 842 s. ISBN 978-80-8168-318-3.
- KRAJČO, J. *Civilný sporový poriadok. Stručný komentár a judikatúra (2 zväzky)*. Bratislava: EUROUNION, 2018, 1024 s. ISBN 978-80-89374-41-0
- LAVICKÝ, P. et al. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 268 s. ISBN 978-80-210-7601-3.
- STAVINOHOVÁ, J. a P. LAVICKÝ. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5062-4.
- ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ a kol. *Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 965 s.
- ŠTEVČEK, M. et al. *Civilné právo procesné. Základné konanie a správne súdnictvo*. 3. zmenené a doplnené vyd. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o., 2014, 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0.
- ŠTEVČEK, M. et al. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
- TOMAŠOVIČ, M. a M. FEČÍK. *Sprevodca CSP, CMP, SSP. Porovnávacie tabuľky Občianskeho súdneho poriadku a nových procesnoprávných kódexov*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 383 s. ISBN 978-80-8168-403-6

Contact – e-mail

katarina.szendreiova@flaw.uniba.sk

Vplyv reformy civilného procesu na konania vo veci úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom

Ivana Zmeková

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislava, Slovenská republika

Abstract in original language

Dňa 1. júla 2016 nadobudol účinnosť Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok, Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok a Zákon č. 162/2015 Z.z. Správny súdny poriadok, ktoré boli završením procesu reformy civilného procesného práva na území Slovenskej republiky. Účelom tohto príspevku je zhodnotenie koncepčných zmien a vplyv reformy na konania vo veci úpravy výkonu rodičovských práv a povinností. Príspevok tak bude zameraný na úpravu obsiahnutú v Civilnom mimosporovom poriadku, vzťahujúcu sa na uvedenú problematiku a subsidiárnu aplikáciu ustanovení Civilného sporového poriadku

Keywords in original language

Reforma civilného procesného práva; Civilný mimosporový poriadok; Civilný sporový poriadok; Úprava výkonu rodičovských práv a povinností; Rodičovská zodpovednosť; Osobná starostlivosť; Súdne konanie.

Abstract

A new Act No. 160/2015 Coll. Civil Proceedings Code for Adversarial Proceedings came into effect on July 1, 2015 and Act No. 161/2015 Coll. Civil Proceedings Code for Non-adversarial Proceedings and Act No. 162/2015 Coll. Administrative Proceedings Code which finished the process of legal reform of civil procedural law in the territory of the Slovak republic. The purpose of this contribution is to evaluate the conceptual changes and the impact of the reform with regard to the legal proceedings in matter on the regulation of the exercise of parental rights and duties. This

contribution will therefore be focused on the regulation contained in the Civil Proceedings Code for Non-adversarial Proceedings which applies to the presented/mentioned issues and subsidiary application of the provisions of Civil Proceedings Code for Adversarial Proceedings

Keywords

Civil Procedural Law Reform; Civil Proceedings Code for Non-adversarial Proceedings; Civil Proceedings Code for Adversarial Proceedings; the Regulation of the Exercise of Parental Rights and Duties; Parental Responsibility; Personal Guardianship/Care; Legal Proceedings.

1 ÚVOD

Civilný mimosporový poriadok predstavuje súhrn právnych noriem upravujúcich metodológiu procesného postupu pri presadzovaní ochrany osobitných vzťahov, na ochrane ktorých je verejný záujem.¹

Podľa Civilného mimosporového poriadku (ďalej aj „CMP“) sudy prejednávajú a rozhodujú právne veci, ktoré sú v ňom exaktne ustanovené² (v jeho osobitnej časti). Ide o tzv. taxatívnu výlučnú právomoc súdov v mimosporovej agende. Táto sa týka skupiny vzťahov, v ktorej sa spor o hmotné právo ako také zásadne nepredpokladá, avšak medzi účastníkmi môžu vzniknúť rozpory ohľadne predmetu konania. V týchto právnych otázkach (ktoré sa vyznačujú osobitnou povahou) je potrebná ingerencia štátu (a realizácia verejnej moci pri poskytovaní právnej ochrany), vyvažovanie, hľadanie, udržiavanie a ochrana rovnováhy a tak je prirodzené, že sa vyžadujú odlišné procesné postupy, iný rozsah a forma ochrany, ako v sporových právnych veciach. Dôvodom je záujem na ochrane rodiny, statusu, vyššieho záujmu maloletého, ochrane hodnôt s cieľom zachovania právnej istoty. Rôzne procesné pravidlá, pre súdne konania rôzneho druhu, vyžaduje zložitost' a predovšetkým rôznorodosť hmotnoprávných vzťahov, ktoré sú predmetom civilného súdneho konania. Mimosporové konania ponechávajú širší

¹ SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 2.

² Za sporové konania sa považujú tie, ktoré v Civilnom sporovom poriadku nie sú explicitne upravené.

priestor pre ingerenciu štátu a realizáciu verejnej moci pri poskytovaní právnej ochrany, a to z úradnej povinnosti s cieľom ochrany práva účastníkov pri súčasnom presadzovaní verejného záujmu.³ Nesporové konania majú preventívnu funkciu (na rozdiel od sporových, ktorých funkcia je reparačná) a veľmi podstatná je aj funkcia výchovná.

Medzi právne veci, ktoré súd prejednáva a rozhoduje v mimosporovej agende (teda podľa ustanovení CMP za subsidiárnej aplikácie CSP), patrí aj úprava výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom.

Súd rozhoduje o úprave výkonu rodičovských práv a povinností:

- V konaní o rozvod manželstva – pokiaľ manželia majú maloleté deti, s konaním o rozvod manželstva je zo zákona spojené konanie o úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva (§ 100 CMP, § 24 ZR); v tomto konaní súd upravuje výkon rodičovských práv a povinností k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva.
- V konaní (vo veciach starostlivosti súdu o maloletých) o úprave výkonu rodičovských práv a povinností, ak rodičia spolu nežijú (§ 111 písm. b/ CMP, § 36 ZR); pokiaľ jeden z manželov podal aj návrh na rozvod manželstva, v tomto konaní sa rieši úprava výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva.

2 ROZHODOVANIE SÚDU O ÚPRAVE VÝKONU RODIČOVSKÝCH PRÁV A POVINNOSTÍ K MALOLETÉMU DIEŤAŤU

Konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností (resp. o úprave pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva) ako typické mimosporové konanie je okrem princípu ochrany verejného záujmu (ktorý je daný potrebou ochrany maloletých detí, rodiny, manželstva), ovládané aj princípom oficiality, materiálnej pravdy a vyšetrovacím princípom. **Vyšetrovací princíp spolu s princípom oficiality a materiálnej pravdy zdôrazňujú materiálne vedenie konania**, ktorého výsledkom

³ Viď. Dôvodová správa k zákonu č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok – A. Všeobecná časť.

má byť rozhodnutie čo najbližšie hmotnoprávnym pomerom účastníkov konania.⁴

Verejný záujem na vyriešení veci v čo najkratšom čase vyplýva priamo zo zákona, ktorý ukladá súdu **povinnosť** po začatí konania, v súčinnosti s ostatnými subjektmi konania, **postupovať tak, aby bola vec v čo najkratšom čase prejednaná a rozhodnutá** (§ 30 CMP; obdobné ustanovenie bolo obsiahnuté aj v predchádzajúcej právnej úprave – § 100 ods. 1 OSP). Súd v konaní pokračuje **aj keď sú účastníci nečinní**⁵ (§ 31 CMP; predtým § 101 ods. 2 OSP). Nečinnosť účastníkov konania nesmie negatívne ovplyvniť priebeh konania, nemôže byť na úkor dôrazu na efektívne a pružné prejednanie a rozhodnutie veci. Primeraná dĺžka súdneho konania a jeho efektívne vedenie je základom pre naplnenie práva na spravodlivý proces. Povinnosť súdu postupovať tak, aby ochrana práv bola rýchla a účinná vyplýva aj zo znenia čl. 5 CMP (predtým § 6 OSP).

Konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností môže súd začať aj bez návrhu (ak disponuje relevantnými informáciami), t.j. ex offo, na rozdiel od konania o rozvod manželstva a úpravu pomerov rodičov k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva, ktoré možno začať výlučne na základe návrhu niektorého z manželov.

V konaní o úprave výkonu rodičovských práv a povinností, ako aj v konaní o úprave pomerov rodičov k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva zastupuje maloleté dieťa kolízny opatrovník, ktorého súd dieťaťu ustanoví⁶ (nakoľko v danom prípade vzniká kolízia medzi záujmami rodičov a záujmami dieťaťa).

Súd je povinný v súčinnosti s účastníkmi konania **postupovať tak, aby zistil skutočný stav veci**, pričom na účely zistenia skutočného stavu veci je povinný vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keď ich účastníci konania nenavrhlí (čl. 6, § 35, § 36 CMP). Súd musí byť v konaní aktívny a nesmie čakať výlučne na návrhy účastníkov konania. V konaní totiž neplatí zásada

⁴ SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 21.

⁵ Povinnosť súdu postupovať aj napriek nečinnosti účastníkov, predstavuje zásadný rozdiel v porovnaní s úpravou obsiahnutou v CSP, nakoľko pasivita strany v sporovom konaní má za následok stratu sporu.

⁶ Pozri § 68, 69 CSP, § 9, 117 CMP, § 31 Zákona o rodine.

koncentrácie konania (touto nie sú účastníci konania obmedzovaní tak, ako strany sporu v sporovom konaní). Súd si môže osvojiť zhodné skutkové tvrdenia účastníkov, ak nemá pochybnosti o ich pravdivosti a ak nie sú v rozpore s vykonaným dokazovaním (§ 37 CMP; táto možnosť bola v mimosporovom konaní v OSP výslovne vylúčená – § 12 ods. 3). Účastníci konania môžu počas celého konania uvádzať nové tvrdenia a predkladať nové dôkazy, a to aj v odvolacom konaní (§ 63 CMP). Odvolacie dôvody je možné meniť a dopĺňať až do rozhodnutia o odvolaní (§ 62 ods. 2 CMP), pričom v odvolacom konaní je prípustná aj zmena návrhu (§ 64 CMP). Odvolací súd nie je rozsahom odvolania (vo veciach, ktoré možno začať aj bez návrhu – § 65 CMP) a ani odvolacími dôvodmi viazaný (§ 66 CMP). Odvolanie (v režime CMP) je teda postavené na koncepcii úplného apelačného systému. V mimosporových konaniach zmena a dopĺňanie odvolacích dôvodov nie je obmedzené lehotou na podanie odvolania a procesnú aktivitu účastníkov konania vrátane tzv. práva novôt neobmedzuje princíp koncentrácie.⁷

Povinnosťou súdu je **zistiť skutočný stav veci čo najúplnejšie a najobjektívnejšie**. V predchádzajúcej právnej úprave požiadavka na zistenie skutočného stavu veci nebola obsiahnutá, avšak v zmysle § 120 ods. 2 OSP bola súdu uložená povinnosť vykonať v určitých vymedzených konaniach (napr. v konaniach, ktoré možno začať aj bez návrhu, ku ktorým patria aj konania vo veciach starostlivosti o maloletých) dôkazy potrebné na zistenie skutkového stavu veci, aj keď ich účastníci nenavrhl.

Napriek vyššie uvedenému, aj v mimosporovom konaní platí, že účastník konania je povinný úplne a pravdivo opísať rozhodujúce skutočnosti a označiť dôkazy na podporu svojich tvrdení (pozri § 25, § 26, § 32 CMP). Účastník konania tak nemôže zostať pasívny a spoliehať sa výlučne na aktivitu súdu (aj keď nenesie zodpovednosť za neunesenie dôkazného bremena⁸). Aj keď

⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 23. 05. 2018, sp. zn. 4 Cdo 210/2017.

⁸ Ústavný súd SR za účinnosti Občianskeho súdneho poriadku konštatoval, že v nesporových konaniach účastník nenesie žiadne dôkazné bremeno. Nemá dôkaznú povinnosť, pretože v nesporovom konaní sa uplatňuje vyšetrovacia zásada, ktorej obsah realizuje v celom rozsahu súd. Účastníci nesporového konania majú len také procesné povinnosti, ktoré vo všeobecnosti prispievajú k dosiahnutiu jeho účelu, najmä povinnosť súčinnosti, nespôsobať zbytočné prieskumy v konaní atď. (uznesenie Ústavného súdu SR z 24. 04. 2003, sp. zn. IV. ÚS 78/2003).

súd nie je limitovaný skutkovými tvrdeniami účastníkov konania a nimi navrhnutými dôkazmi, zistenie skutočného stavu veci vo veľkej miere závisí od splnenia povinností vymedzených v § 32 CMP, t.j. povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti zo strany účastníkov konania. Nemožno totiž opomínať, že v rodinnoprávných veciach súd prvotne vychádza predovšetkým z tvrdení účastníkov, a nimi predložených (resp. označených) dôkazov, musí poznať okolnosti, ktoré sa týkajú prejednávanej veci, na základe čoho posúdi danú situáciu a rozhodne, ktoré dôkazy vykonaná (či už tie, ktoré navrhujú účastníci alebo aj tie, ktoré nenavrhujú, ale súd ich vykonanie považuje za potrebné pre zistenie skutočného stavu veci). V konaní o úprave výkonu rodičovských práv a povinností tiež nemožno opomínať fakt, že každý z rodičov popisuje rozhodujúce skutočnosti na základe svojich subjektívnych pocitov (vnímaní), častokrát účelovo prispôsobuje jednotlivé situácie tomu, ako žiada vo veci rozhodnúť. **Pravdivosť resp. účelovosť týchto tvrdení je tak následne potrebné verifikovať objektívnymi dôkazmi** (ako napr. zistením názoru maloletého dieťaťa, znaleckým dokazovaním a pod.). Len tak je možné dospieť k zisteniu objektívnych skutočností, ktoré majú právnu relevanciu pre rozhodnutie vo veci.

Keďže Civilný mimosporový poriadok neupravuje samostatne problematiku dôkazných prostriedkov, s výnimkou výsluchu resp. zisťovania názoru maloletého, budú sa **na mimosporové konania plne aplikovateľné dôkazné prostriedky vymedzené v Civilnom sporovom poriadku**. V konaní môže súd využiť aj písomnú svedeckú výpoveď (§ 196 ods. 3 CSP), v odvodnených prípadoch môže dať prednosť odbornému posudku pred znaleckým dokazovaním a môže použiť aj tzv. súkromný znalecký posudok (§ 206 a nasl.).

V mimosporových konaniach **je možné vykonať aj tzv. nezákonný dôkaz, avšak zákon vymedzuje limity jeho použiteľnosti**. Do prijatia novej procesnej úpravy neboli otázky procesnej prípustnosti vykonať nezákonne získaný dôkaz jednoznačné a ustálené. Podľa čl. 11 ods. 2 CPM, súd pri prejednávaní a rozhodovaní veci nezohľadňuje skutočnosti a dôkazy, ktoré boli získané v rozpore so zákonom, ibaže vykonanie takéhoto dôkazu je odôvodnené uplatnením čl. 2 ods. 1 CMP. Prípustením možnosti vykonania dôkazu získaného v rozpore so zákonom **dochádza k modifikácii**

princípu legality. Vykonalie nezákonného dôkazu však **musí byť v súlade s princípom proporcionality**, kde je nevyhnutné konfrontovať dve kolidujúce ústavné práva, ktoré sú predmetom ochrany. V tomto zmysle súd môže vykonať dôkaz, ktorý bol síce získaný v rozpore so zákonom, ak je právo druhého účastníka ústavno-konformne posúdené v konkrétnom prípade ako silnerejšie právo než porušené právo toho, na koho úkor sa právo vykonáva. Ak teda napríklad súd vezme do úvahy elektronickú komunikáciu či zaznamenanie obrazu a zvuku na to určenými elektronickými prostriedkami, ktoré boli získané bez súhlasu osoby, ktorej prejavy boli takto zachytené, musí to odôvodniť tým, že právo na ochranu osobnosti tohto subjektu je v konkrétnom prípade proporčne slabšie oproti tomu ústavnému právu, ktorého porušenie sa má takto získaným dôkazným prostriedkom preukázať.⁹ **Základným kritériom**, ktorý má v konečnom dôsledku viesť k rozhodnutiu o použiteľnosti či nepoužiteľnosti nezákonne získaného dôkazu v súdnom konaní, je **pomenovanie chránených práv a záujmov**, kde štát sa (spravidla prostredníctvom súdu) stáva arbitrom rozhodujúcim o tom, ktorý z týchto záujmov bude prevažujúci (významné sú nielen okolnosti, za ktorých bol nezákonný dôkaz získaný, ale aj význam právom chráneného záujmu, ktorý je predmetom konania a možnosti, ktoré účastník, ktorý predkladá nezákonný dôkaz, mal k dispozícii k tomu, aby získal takéto informácie aj iným spôsobom, ako za cenu porušenia súkromia tretej osoby). Hodnotenie použiteľnosti či nepoužiteľnosti takto získaných informácií sa bude vykonávať podľa noriem procesných, ktoré vymedzujú pravidlá pre to, ako náležite zistiť skutočný stav veci a nájsť „materiálne“ právo, teda ako rozhodnúť o predmete sporu.¹⁰ Z povahy testu proporcionality vyplýva, že **použiteľnosť nezákonného dôkazného prostriedku bude podmienená dôkaznou núdzou**, keďže v prípade existencie iných (zákonných) dôkazov nie je vykonanie nezákonného dôkazu potrebné a prednosť bude mať ochrana osobnostných práv.¹¹ Zásah do práv protistrany, spočívajúci v získaní nezákonného dôkazu, **musí byť primeraný** (proporcionálny), s prihliadnutím na povahu práva, na ktorého ochranu má nezákonný dôkaz

⁹ Pozri Dôvodová správa k CMP – B. Osobitná časť – čl. 11 CMP.

¹⁰ Nález Ústavného súdu ČR z 09. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/2014.

¹¹ SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 36.

slúžiť, vo vzťahu ku právu, do ktorého sa získaním a použitím nezákonného dôkazu zasahuje.¹² **Posúdenie proporcionality dvoch kolidujúcich práv (ktoré musí súd identifikovať) je vecou voľnej úvahy súdu, ktorá musí vychádzať z okolností každého konkrétneho prípadu.** Táto úvaha však nemôže niest' prvky svojvôle a musí byť presvedčivo zdôvodnená (vyargumentovaná). V konaniach o úprave výkonu rodičovských práv a povinností je možnosť vykonať nezákonný dôkaz často zneužívaná (napr. účelovým vyhotovovaním zvukových nahrávok). Nevyhnutné je preto posúdenie, či získaním nezákonného dôkazu, bol sledovaný legitímny cieľ, či ujma na základom práve nie je neprimeraná vo vzťahu ku zamýšľanému cieľu, či sa nejednalo len o účelové, manipulatívne správanie osoby, ktorá nezákonný dôkaz získala.

Súd musí pri rozhodovaní **zvážiť všetky okolnosti a špecifiká daného prípadu**, aby dosiahol úpravu vzťahov rodičov a detí, čo najviac zodpovedajúcej najlepšiemu záujmu dieťaťa (je nevyhnutné, aby záujem dieťaťa bol posudzovaný z jeho perspektívy a nie z perspektívy rodičov).

3 NÁZOR MALOLETÉHO DIEŤAŤA

Nová právna úprava výrazne posunula **participačné práva dieťaťa** na súdnom konaní. Tieto práva sú obsiahnuté v čl. 4, § 38 a § 116 CMP.

Podľa čl. 4 CMP, ak je účastníkom konania maloleté dieťa, koná súd v jeho najlepšom záujme a ak je to vhodné, informuje dieťa o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a veci samej. Na uvedené ustanovenie nadväzuje znenie § 116 CMP, ak sa to neprieči účelu konania, súd je povinný informovať o prebiehajúcom konaní maloletého, ktorý je s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť schopný pochopiť jeho význam, a objasniť mu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci.

Podľa § 38 CMP, ak je účastníkom maloletý, ktorý je schopný vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Názor maloletého zisťuje súd spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a vyspelosti. Podľa povahy veci zisťuje súd názor maloletého bez prítomnosti iných osôb (najmä rodičov a ich zástupcov).

¹² Ibid., s. 38.

Uvedené zákonné ustanovenia reflektujú na **právo dieťaťa byť informované (a poučené) o všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú, právo vyjadriť svoj názor a byť vypočuté**. Civilný mimosporový poriadok, na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy, **uprednostňuje priame zisťovanie názoru maloletého dieťaťa**. Vo veciach úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom, súd vzhľadom na povahu vecí, zisťuje názor dieťaťa **bez prítomnosti iných osôb**. Pri zisťovaní názoru dieťaťa by mal súd zvoliť osobitný postup za účelom eliminácie stresu a napätia dieťaťa, napr. vykonať s dieťaťom rozhovor v špeciálnej, na to určenej miestnosti (ktorá vytvára dieťaťu priateľské prostredie), bez talára, len v civilnom odevu, zoznámiť dieťa s prostredím a osobami, ktoré sú prítomné, poskytnúť mu hračky (ak je to primerané veku dieťaťa), prípadne občerstvenie (voda, sladkosti), zvoliť jazyk primeraný veku dieťaťa a úrovni jeho chápania, rozhovor viesť neformálne a priateľsky, pristupovať k dieťaťu s rešpektom a citlivosťou, zohľadniť špecifické potreby dieťaťa, rozhovor prispôbiť tempu a udržaniu pozornosti dieťaťa, poskytnúť dieťaťu prestávku (ak je nevyhnutný dlhší čas pre rozhovor) a pod.¹³ Ani za súčasnej právnej úpravy **nie je vylúčené nepriame zisťovanie názoru maloletého dieťaťa**, napr. prostredníctvom kolízneho opatrovníka, odborného vyjadrenia, resp. znaleckého posudku, ak je to vzhľadom na okolnosti prípadu, vek a vyspelosť maloletého vhodnejšie. Zákon tak spôsob zisťovania názoru maloletého dieťaťa ponecháva na zvážení súdu a predpokladá jeho prispôsobenie veku a vyspelosti dieťaťa. Zo znenia zákona vyplýva, že vyjadrenie názoru maloletého dieťaťa nie je podmienené vekom a vyspelosťou, ale jeho schopnosťou názor vyjadriť, a to primárne samostatne.

Potrebu vypočutia dieťaťa – zisťovania jeho názoru v záujme riadneho zistenia skutočného stavu vecí, a to predovšetkým v konaniach týkajúcich sa starostlivosti o maloleté deti (ako aj úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode manželstva), vyžadovala súdo-aplikačná prax, čo následne viedlo k doplneniu vtedajšieho Občianskeho súdneho poriadku o § 100 ods. 3 (a to zákonom č. 353/2003 Z.z. s účinnosťou od 01. 09. 2003). Išlo tak o zavedenie základného procesného rámca

¹³ Pozri napr. Usmernenia Výboru ministrov Rady Európy o súdnictve priateľskom deťom (prijaté Výborom ministrov dňa 17. 11. 2010 na 1098. zasadnutí zástupcov ministrov), časť IV., písm. D., bod 5.

na tento úkon ktorý je v súlade s článkami 3 a 12 Dohovoru o právach dieťaťa.¹⁴ V súčasnosti tento procesný rámec je vymedzený v ustanovení § 38 CMP, na ktoré nadväzuje § 116 CMP.

V zmysle aktuálnej právnej úpravy je **zist'ovanie názoru dieťaťa a plnenie informačnej povinnosti súdu pravidlom**, ktoré môže byť vylúčené len ak sa to prieči účelu konania alebo ak dieťa nie je schopné pochopiť zmysel konania a vyjadriť svoj názor.

Právo dieťaťa vyjadriť svoj názor a právo na to, aby jeho názor bol pri rozhodovaní o dieťati bráný do úvahy, vychádza z Dohovoru o právach dieťaťa¹⁵ a výrazne posilňuje právne postavenie dieťaťa. Zohľadňuje skutočnosť, že dieťa sa vyvíja postupne. V závislosti od stupňa jeho vývoja, najmä rozumového, sa zvyšuje schopnosť dieťaťa samostatne o sebe rozhodovať.¹⁶ Dohovor o právach dieťaťa má za cieľ zaručiť uznanie detí ako plnohodnotných nositeľov práv. Jedným z princípov dohovoru je aj participácia detí v spoločnosti na rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú.¹⁷

Právo dieťaťa byť vypočuté v každom konaní, v ktorom sa rozhoduje o jeho záležitostiach, zakotvené v čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj v § 43 ods. 1 Zákona o rodine, v § 38 a § 116 CMP, poskytuje dieťaťu možnosť, aby sa tak stalo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho dotýka, aby mohlo prejaviť svoje stanovisko k otázkam, ktoré sa ho bezprostredne dotýkajú a umožňuje mu (ale len do určitej miery) vyrovnat' nerovné postavenie vo vzťahu k rodičom, prípadne kolíznemu opatrovníkovi.¹⁸

¹⁴ Pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR z 25. 06. 2008, sp. zn. 4 Cdo 136/2008, pozri aj uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 7Cdo 205/2016 zo dňa 22. 11. 2017.

¹⁵ Podľa čl. 12 Dohovoru o ochrane práv dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni. Za týmto účelom sa dieťaťu poskytuje najmä možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom konaní alebo správnom konaní, ktoré sa ho týka, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

¹⁶ ŠÍNOVÁ, R., L. WESTPHALOVÁ, Z. KRÁLIČKOVÁ a kol. *Rodičovská zodpovednosť*. Praha: Leges, 2016, s. 74.

¹⁷ Pozri nález Ústavného súdu ČR z 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/2013.

¹⁸ Pozri nález Ústavného súdu ČR z 2. 11. 2010, sp. zn. I ÚS 2661/2010.

Konečné hodnotenie záujmu maloletého dieťaťa prislúcha súdu, v ktorého dispozícii je i oprávnenie k prípadným korektúram predstáv a názorov dieťaťa o tom, čo je preň v konkrétnej veci vhodné, prípadne všeobecne prospešné (a čo nie). K názoru maloletého dieťaťa súd prihliada práve s ohľadom na jeho vek, rozumovú a citovú vyspelosť.¹⁹ **Je úlohou súdu korigovať predstavy a názory maloletého dieťaťa o tom, čo je pre neho za danej situácie vhodné** (a čo nie). Nemožno pripustiť, aby sa prihliadalo výlučne na názor maloletého dieťaťa bez zreteľa na všetky zistené skutočnosti. Je nevyhnutné vo veci získať objektívne podklady a poznatky, ktoré pri rozhodovaní všeobecných súdov umožnia dosiahnuť spravodlivú rovnováhu. Ani z článku 12 Dohovoru o právach dieťaťa nemožno vyvodit', že by názor dieťaťa bol pre súd záväzný, a že by sa súd od neho nemohol odchýliť.²⁰

S povinnosťou súdu zistiť názor maloletého dieťaťa a na tento prihliadnúť vzhľadom na vek a vyspelosť dieťaťa (§ 38 CMP) súvisí aj **povinnosť súdu** (ak sa to neprieči účelu konania) **informovať o prebiehajúcom konaní maloletého**, ktorý je s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť schopný pochopiť jeho význam, a objasniť mu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci (čl. 4 druhá veta, § 116 CMP). Je výlučne na zvážení konajúceho súdu, v akom rozsahu a akým spôsobom zabezpečí dieťaťu jeho právo vyplývajúce mu z ustanovenia § 116 CMP tak, aby to zodpovedalo najlepšiemu záujmu dieťaťa. Nie je nevyhnutné, aby súd dieťa detailne oboznamoval so všetkými aspektmi súdnej veci, ktorá sa ho týka, ale má mu vec objasniť do takej miery, aby to bolo pre dieťa postačujúce na sformulovanie vlastného názoru. Súd musí vždy s ohľadom na okolnosti prípadu dbať predovšetkým na to, aby jeho postupom pri zisťovaní názoru dieťaťa nedošlo k zbytočnému stresu a psychickej záťažii dieťaťa, čo osobitne platí predovšetkým u detí predškolského veku. Z uvedeného dôvodu nie je možné, a to najmä u mladších detí, aby sa prianie dieťaťa zisťovalo nevhodnými otázkami typu „U koho by si chcel (a) bývať, ostat'?"²¹; prianie dieťaťa sa musí posudzovať komplexne, a to najmä formou nepriamych otázok.²¹

¹⁹ Pozri nález Ústavného súdu ČR z 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

²⁰ Pozri uznesenie Ústavného súdu ČR z 16. 2. 2006, sp. zn. III. ÚS 707/2004; pozri aj uznesenie Ústavného súdu ČR z 18. 3. 2003, sp. zn. I. ÚS 268/02; Uznesenie Ústavného súdu ČR z 28. 5. 2008, sp. zn. III. ÚS 2150/2007.

²¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 09. 08. 2017 sp. zn. 5Cdo 47/2017.

Informovaniu dieťaťa a jeho názoru venuje súd náležitú pozornosť. Je zásadné, aby sa príslušné súdy na základe priameho kontaktu s dieťaťom pozorne zaoberali jeho vyšším záujmom. Je totiž nevyhnutné, aby mal súd k dispozícii správne a úplné informácie o vzťahu medzi dieťaťom a rodičom, aby bolo možné určiť skutočné prania maloletého dieťaťa a dosiahnuť spravodlivú rovnováhu medzi dotknutými záujmami.²² Pokiaľ totiž názor maloletého dieťaťa vníma sudca vlastnými zmyslami, eliminuje sa riziko dezinterpretácie názoru maloletého dieťaťa tret'ou osobou.²³ Preto by zisťovanie názoru dieťaťa priamo súdom (napr. za prítomnosti odborníka) malo byť pravidlom (pokiaľ to nevyklučujú závažné okolnosti, ktoré však súd musí náležite zdôvodniť).

Veková hranica na vykonanie výsluchu dieťaťa nie je nikde v zákone taxatívne stanovená. Záleží preto na úvahe súdu, či názor dieťaťa bude zisťovať priamo alebo prostredníctvom orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, prípadne iným spôsobom (napr. nariadi znalecké dokazovanie).

Možno teda uzavrieť, že za predpokladu, že je dieťa dostatočne rozumovo a emocionálne vyspelé, je nutné jeho želanie (názor) považovať za zásadné vodítko pre hľadanie jeho najlepšieho záujmu. Súčasne však nie je možné, aby všeobecné súdy postoj maloletého dieťaťa bez ďalšieho prevzali a aby svoje rozhodnutie založili výlučne na jeho prání, a nie na starostlivom a komplexnom posudzovaní jeho záujmov.²⁴ Skutočnosť, že dieťa je veľmi malé alebo sa nachádza v zložitej situácii (napr. trpí zdravotným postihnutím), ho nepripravuje o právo vyjadriť svoj názor, ani neznižuje váhu názorov dieťaťa pri určovaní jeho najlepšieho záujmu. Pri prijímaní špecifických opatrení garantujúcich deťom uplatňovanie rovnakých práv v takýchto situáciách sa poskupuje na základe individuálneho posúdenia, ktoré zabezpečí úlohu dieťaťa v rozhodovacom procese a jej primerané zohľadnenie a v prípade potreby, podporu pre zabezpečenie jeho plnej účasti na hodnotení jeho najlepšieho záujmu.²⁵

²² Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Sahin vs. Nemecko* zo dňa 08. 07. 2003.

²³ HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občianskej zákonník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 855.

²⁴ Nález Ústavného súdu ČR z 25. 09. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/2013.

²⁵ Čl. V, A. bod. 1 písm. a/ všeobecný komentár č. 14 Výboru pre práva dieťaťa č. 14 z 29. 5. 2013.

4 ÚPRAVA VÝKONU RODIČOVSKÝCH PRÁV A POVINNOSTÍ V ROZVODOVOM KONANÍ

Konanie o rozvod manželstva je v Civilnom mimosporovom poriadku upravené komplexne, ako osobitný druh konania, a to v § 92 a nasl. Podľa novej právnej úpravy je konanie o rozvod chápané „ako *mimosporové konanie so všetkými jeho atribútmi*“²⁶ (v režime OSP bolo považované za konanie sporové s množstvom výnimiek, ktoré z jednotlivých ustanovení OSP vyplývali).

V zmysle ustanovenia § 100 CMP je s konaním o rozvod manželstva spojené konanie o úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva (ide o spojenie vecí ex lege). Uvedené ustanovenie je v plnom rozsahu prebraté z predchádzajúcej právnej úpravy (§ 113 ods. 1 OSP). Spojenie konaní znamená, že ak súd manželstvo rozvedie v rozsudku, ktorým manželstvo rozvádza, súčasne musí rozhodnúť aj o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom.²⁷ Výsledkom je jednotné, zásadne nedeliteľné rozhodnutie.²⁸

Na ustanovenie § 100 CMP nadväzuje hmotnoprávna úprava vymedzená v § 24 Zákona o rodine, podľa ktorej, v rozhodnutí, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, súd upraví výkon ich rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode, najmä určí, komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti, kto ho bude zastupovať a spravovať jeho majetok. Súčasne určí, ako má rodič, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, prispievať na jeho výživu, alebo schváli dohodu rodičov o výške výživného.

Súdna úprava výkonu rodičovských práv a povinností v rámci rozvodového konania rodičov sa môže týkať len maloletých detí a smeruje do času po rozvode manželstva, teda do času, keď nadobudne právoplatnosť výrok o rozvode manželstva. Žiadny z výrokov, ktorým sa upravujú pomery manželov k ich maloletým deťom, nemôže nadobudnúť právoplatnosť, ani vykonateľnosť skôr, a to ani výrok o výživnom. Výkon rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva je predmetom samostatného konania, kde súd

²⁶ SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 307.

²⁷ Pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR z 12. 11. 2012, sp. zn. 3 Cdo 16/2012.

²⁸ Pozri rozhodnutie NS SSR z 16. 03. 1982, sp. zn. Cpj 4/1981.

rozhoduje na základe ustanovenia § 36 Zákona o rodine. Môže sa teda stať, že na súde budú vedené dve samostatné konania – konanie o rozvod manželstva, v ktorom sa zároveň rozhoduje aj o úprave pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva a konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva.

Ak už bolo rozhodnuté o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu v rámci opatrovníckeho konania, pri rozhodovaní o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas po rozvode manželstva je súd povinný opätovne skúmať pomery, nestačí len odkaz na prípadné predchádzajúce rozhodnutie (vydané v tzv. opatrovníckom konaní – konaní o úprave výkonu rodičovských práv a povinností).²⁹

Pokiaľ rozhodnutiu o rozvode manželstva, v rámci ktorého boli upravené aj práva a povinnosti rodičov k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva, predchádzalo rozhodnutie súdu o úprave výkonu rodičovských práv a povinností podľa § 36 Zákona o rodine, toto rozhodnutie právoplatnosťou rozhodnutia o rozvode manželstva stráca účinnosť. Ďalšou skutočnosťou, na základe ktorej dochádza k neúčinnosti rozhodnutia (vydaného v zmysle § 36 Zákona o rodine), je obnovenie spolužitia rodičov.³⁰

Spojenie konania o úprave pomerov manželov k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva má korene v predchádzajúcich právnych úpravách. Výhodou takéhoto spojenia *„je predovšetkým komplexnosť riešenia situácie v manželstve rodičov, keď súd jedným rozhodnutím vyrieši nielen hlboký rozvrat manželského spolužitia, ale aj pomery detí do budúcnosti. Ďalšou nespornou výhodou spojenia konaní je priamy prístup súdu k všetkým relevantným informáciám a možnosť dobrého vyhodnotenia záujmu dieťaťa a súladu rozvodu manželstva s ním.“*³¹

Spojenie konaní má však aj svoje nevýhody. Tou najzásadnejšou je narušenie komplexnosti právnej úpravy. V rozvodovom konaní totiž pomery rodičov k maloletým deťom resp. výkon ich rodičovských práv a povinností nie je možné riešiť na čas do rozvodu manželstva. Úprava výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva je predmetom

²⁹ Pozri rozhodnutie NS SSR z 18. 3. 1971, sp. zn. 2 Cz 11/1971.

³⁰ Pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR z 14. 1. 2010 sp. zn. 3 Cdo 306/2009.

³¹ SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 342.

samostatného tzv. opatrovníckeho konania, kde platí iná príslušnosť súdu (ako je tomu v rozvodovom konaní) a takého konanie môže mať dlhodobú povahu (na súde môže byť vo veci starostlivosti o maloletého už pomerne rozsiahli spis). Súd, ktorý rozhoduje o rozvode manželstva nesmie opomíňať ani skutočnosti, ktoré viedli k súdnej úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva. Pokiaľ o rozvode manželstva rozhoduje iný sudca (prípadne konanie prebieha pred iným súdom), sudcovi môže trvať značný čas, kým sa oboznámi so spisovým materiálom. Často dochádza aj k tomu, že na súde sú paralelne vedené dve samostatné konania (konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva a konanie o rozvod, s ktorým je spojené konanie o úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva), ktoré môžu byť pridelené rôznym sudcom, pričom nie je výnimočné ani to, že obe končia v približne rovnakom čase, prípadne konanie o rozvod skončí skôr, ako konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností. Týmto sa úplne vytráca význam konania o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželstva. Bolo by teda na mieste zvážiť odstránenie duplicity súdnych konaní, v ktorých sa riešia obdobné otázky a umožniť, aby sa pomery rodičov k ich maloletým deťom na čas do rozvodu aj na čas po rozvode manželstva riešili v spoločnom konaní. Nepripustiť, aby po právoplatnosti rozhodnutia o rozvode manželstva, v prípade prebiehajúceho odvolacieho konania týkajúceho sa úpravy pomerov manželov k ich maloletým deťom, zostalo vákuum a pomery dieťaťa neboli upravené.

5 ÚPRAVA VÝKONU RODIČOVSKÝCH PRÁV A POVINNOSTÍ, AK RODIČIA SPOLU NEŽIJÚ

Zásah do výkonu rodičovských práv a povinností jeho úpravou zo strany súdu prichádza do úvahy v prípade, ak rodičia spolu nežijú a nie sú schopní o výkone rodičovských práv a povinností dosiahnuť dohodu (§ 36 ods. 1 Zákona o rodine).

Postup súdu v konaní o úprave výkonu rodičovských práv a povinností je vymedzený v § 111 a nasl. CMP a patrí ku konaniam vo veciach starostlivosti súdu o maloletých.

Súd môže začať konanie aj z úradnej povinnosti, pričom ak sa dozvie skutočnosti, ktoré vyžadujú začatie súdneho konania, môže ešte pred začatím konania, vykonať potrebné procesné úkony, najmä predvolanie na výsluch, žiadosť o vyjadrenie alebo súčinnosť orgánov sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, obce alebo iných fyzických a právnických osôb (§ 115 CMP). Účelom takéhoto postupu a potreby súčinnosti zo strany ďalších subjektov je zabezpečenie riadnej starostlivosti o maloletého. Tieto subjekty môžu významným spôsobom prispieť k objasneniu pomerov rozhodujúcich a ovplyvňujúcich postup a rozhodnutie súdu pri voľbe čo najúčelnejších a najvhodnejších opatrení.³²Uvedená úprava bola prevzatá z OSP (§ 178) a formulačne upravená.

Nová právna úprava neobsahuje konkrétnu lehotu na rozhodnutie súdu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých (ustanovenie § 176 ods. 3 OSP stanovovalo súdu povinnosť vo veciach starostlivosti súdu o maloletých rozhodnúť bez zbytočného odkladu, najneskôr do šiestich mesiacov odo dňa začatia konania, pričom túto lehotu bolo možné predĺžiť, len ak z vážnych dôvodov a z objektívnych príčin nemožno vykonať dôkazy). Súd je však povinný postupovať tak, aby vec bola v čo najkratšom čase prejednaná a rozhodnutá (§ 30 CMP).

Pri rozhodovaní o úprave výkonu rodičovských práv a povinností podľa § 36 ods. 1 Zákona o rodine (v prípade, keď rodičia spolu nežijú) platia rovnaké kritéria ako pri rozhodovaní o úprave pomerov rodičov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva, teda aplikujú sa ustanovenia § 24 a 25 Zákona o rodine (na ich aplikáciu odkazuje priamo § 36 ods. 1 Zákona o rodine posledná veta).

6 ZMENY PRÁVNEJ ÚPRAVY DOTÝKAJÚCE SA ROZHODOVANIA VO VECIACH ÚPRAVY VÝKONU RODIČOVSKÝCH PRÁV A POVINNOSTÍ K MALOLETÝM DEŤOM

Okrem toho, že konanie o rozvod manželstva je (na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy) upravené ako osobitný typ konania a zmien oproti

³² ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ a kol. *Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 718.

predchádzajúcej právnej úprave, ktoré už boli uvedené, nemožno opomenúť ani ďalšie modifikácie procesnej úpravy, ktoré majú dopad aj na konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností (resp. úpravu pomerov rodičov k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva).

Ide najmä o nasledovné zmeny:

- **Rozšírenie okruhu tzv. osobitných subjektov, ktoré súd môže možnosť pribrať do konania (§ 12 CMP)**

Podľa úpravy obsiahnutej v OSP mohol súd na ochranu práv dieťaťa a pribrať do konania Komisára pre deti alebo Komisára pre osoby zo zdravotným postihnutím (§ 35b OSP). Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže mohlo v konaní pôsobiť ako zástupca maloletého účastníka konania vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, ako aj plnoletého účastníka konania, ku ktorému trvá vyživovacia povinnosť rodičov prípadne aj iných osôb podľa osobitného predpisu v konaní o určenie a zmenu vyživovacej povinnosti, ak ide o vec s medzinárodným prvkom (§ 26 ods. 1 OSP).

Podľa aktuálnej právnej úpravy obsiahnutej v CMP, môže súd uznesením pribrať do konania Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, a to vo veciach podľa prvej hlavy druhej časti CMP (patrí sem aj konanie o rozvod manželstva, konania vo veciach starostlivosti súdu o maloletých) a podľa štvrtej časti CMP (v konaniach o výkon rozhodnutia vo veciach maloletých), ak ide o vec s medzinárodným prvkom (§ 12 ods. 1 CMP). Nová právna úprava tak zmenila procesné postavenie Centra, ktoré v prípade pribratia do konania bude pôsobiť ako osobitný subjekt a nie ako zástupca účastníka, ako tomu bolo podľa OSP. Pôsobnosť Centra vyplýva zo Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.

Súd môže uznesením pribrať do konania aj iný subjekt, ak to vyplýva z osobitného predpisu (§ 12 ods. 2 CMP). Civilný mimosporový poriadok teda rozšíril okruh tzv. osobitných subjektov, ktoré súd môže pribrať do konania. Osobitný subjekt musí disponovať príslušnou kompetenciou (vyplývajúcou z osobitného predpisu) a musí mať procesnú subjektivitu (spôsobilosť byť nositeľom procesných práv a povinností) a procesnú spôsobilosť (spôsobilosť realizovať procesné úkony pred súdom). Takýmto subjektom môže byť nielen

Komisár pre deti (tzv. detský ombudsman; jeho činnosť je vymedzená Zákonom č. 176/2015 Z.z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), ale aj iné subjekty, ako napr. orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, prípadne iné subjekty.

Osobitný subjekt pribratý do súdneho konania podľa § 12 ods. 1 alebo 2 CMP je v konaní oprávnený na všetky úkony, ktoré môže vykonať účastník, ak nejde o úkony, ktoré môže vykonať len subjekt právneho vzťahu (§ 12 ods. 3 CMP). Osobitný subjekt je tak vo veciach úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom schopný procesnými úkonmi (procesnou aktivitou) vykonávanými v rozsahu jeho kompetencie ovplyvniť priebeh konania, ako aj proces dokazovania a garantovať ochranu najlepšieho záujmu maloletého.

Fakultatívna možnosť pribratia osobitných subjektov do súdneho konania je odôvodnená potrebou zvýšenej právnej ochrany osobitne chránených účastníkov konania – maloletých detí aj prostredníctvom týchto subjektov a potrebou zefektívnenia procesného postupu. To, či pribratie osobitného subjektu, môže viesť k naplneniu účelu ochrany práv a právom chránených záujmov tvoriacich predmet súdneho konania, t.j. či účasť takéhoto subjektu v konaní má svoje opodstatnenie, je na zvážení súdu. O pribratí tzv. osobitného subjektu do konania môže súd rozhodnúť aj bez návrhu.

Tieto subjekty majú nezávislé postavenie a ich úlohou je podieľať sa na podpore a presadzovaní práv osobitne chránených subjektov.³³

- **Posilnenie postavenia prokurátora (§ 13 CMP)**

Nová právna úprava posilnila postavenie a ingerenciu prokurátora v súdnych konaniach, a to tzv. vstupovými a návrhovými oprávneniami, ako aj inštitútom dovolania generálneho prokurátora.

Podľa § 13 ods. 1 a 2 CMP prokurátor môže vstúpiť do začatého konania, s výnimkou konania o rozvod manželstva. Pokiaľ je s konaním o rozvod manželstva spojené konanie o úprave pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva, môže prokurátor vstúpiť do konania v tejto časti. Prokurátor môže aj podať

³³ SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 87.

návrh na začatie konania, ak možno konanie začať aj bez návrhu, ak to ustanovuje CMP alebo osobitný predpis.

Postavenie prokuratúry vyplýva z čl. 149 až 151 Ústavy SR (ústavnoprávny rámec), Zákona č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov a Zákona č. 154/2001 Z.z. o prokurátoroch a právnych čakatel'och prokuratúry v znení neskorších predpisov (právny rámec).

Účelom vstupu prokurátora do konania o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu (resp. úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva) je ochrana najlepšieho záujmu maloletých detí. Prokurátor v súdnom konaní vykonáva (uplatňuje) oprávnenia v rámci rozsahu svojej pôsobnosti vymedzenej zákonom.³⁴

Prokurátor je v konaní oprávnený na všetky úkony, ktoré môže vykonať účastník konania, pokiaľ nejde o úkony, ktoré môže vykonať len subjekt právneho vzťahu (§ 93 ods. 3 CSP).

Generálny prokurátor SR môže podať dovolanie proti právoplatnému rozhodnutiu súdu v konaní podľa CMP, ak to vyžaduje verejný záujem alebo ochrana práv a ak nápravu nemožno v čase podania dovolania generálneho prokurátora dosiahnuť inými právnymi prostriedkami. Dovolanie generálneho prokurátora je prípustné, ak potreba zrušiť alebo zmeniť právoplatné rozhodnutie prevyšuje nad záujmom zachovania jeho nezmeniteľnosti a nad princípom právnej istoty (§ 78 a nasl. CMP). Dovolanie generálneho prokurátora v režime CMP nahradilo mimoriadne dovolanie podľa ustanovení OSP (§ 243e a nasl.).

- **Posilnenie zmierneho riešenia vecí – zmierovacej funkcie súdu**

V rozvodovom konaní Civilný mimosporový poriadok preferuje zmierovaciu funkciu súdu. Súd je povinný sa pokúsiť o odstránenie príčin rozvratu a zmierenie manželov a prípadne ich vyzvať, aby sa o zmierne riešenie vecí pokúsili formou mediácie (§ 96 CMP).

Zmierne riešenie vecí (zmierovacia funkcia súdu) a vedenie rodičov k dohode, a to aj prostredníctvom mediácie, sa posilnilo tiež vo veciach starostlivosti súdu o maloletých (§ 118 CMP).

³⁴ Pozri § 4 ods. 1 písm. c/ Zákona č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov.

Mediácia je založená na dobrovoľnej báze a preto ju súd nemôže účastníkom uložiť ako povinnosť. Mediáciu môže súd len odporučiť – vyzvať ich, aby sa jej dobrovoľne podrobili. K tomu, aby súd mohol účastníkov konania vyzvať k mediácii, musia byť kumulatívne splnené dve zákonné podmienky: 1. takýto postup je účelný a 2. umožňujú to okolnosti prejednávanej veci. Pokiaľ niektorý z rodičov (manželov) bezdôvodne odopiera mediáciu a vytvára prekážky pre jej realizáciu, môže to byť dôkazom skutočného postoja tohto rodiča a vodítkom pre rozhodnutie súdu.

Zmierne vyriešenie veci napokon môže skončiť dohodou rodičov o úprave výkonu ich rodičovských práva a povinností (resp. o úprave ich pomerov) k maloletým deťom, ktorú súd schváli. Práve zmierlivé riešenie veci môže výrazne prispieť k skráteniu súdneho konania a dosiahnutiu optimálneho usporiadania pomerov v záujme dieťaťa.

- **Procesná sankcia za pasivitu navrhovateľa v rozvodom konaní**

V rozvodovom konaní sa zaviedla tzv. procesná sankcia za pasivitu manžela, ktorý podal návrh na rozvod vo forme zastavenia konania. Podľa § 97 CMP, ak sa navrhovateľ nedostaví na pojednávanie a svoju neúčast' neospravedlní včas a vážnymi okolnosťami, súd konanie zastaví. Uvedené neplatí, ak manžel, ktorý je prítomný na pojednávaní vyhlási, že na pojednávaní trvá.

- **Späťvzatie návrhu**

V prípade späťvzatia návrhu bolo pôvodné ustanovenie § 96 OSP modifikovane prebraté do novej právnej úpravy, a to osobitne aj do Civilného mimosporového poriadku.

Ak navrhovateľ zoberie návrh na začatie konania o rozvod manželstva, s ktorým je spojené aj konanie o úpravu pomerov manželov k maloletým deťom na čas po rozvode manželstva, späť, súd konanie zastaví, ak druhý manžel so späťvzatím návrhu súhlasí. Súhlas druhého manžela sa nevyžaduje, ak mu návrh na rozvod manželstva nebol doručený (§ 95 CMP). Osobitný režim späťvzatia návrhu (nevyhnutnosť súhlasu manžela so späťvzatím návrhu, pokiaľ mu už návrh na rozvod manželstva bol doručený) je odôvodnený ochranou pred zneužitím dispozície návrhom na začatie konanie vo vzťahu k manželovi, ktorý návrh nepodal.

Pokiaľ navrhovateľ vezme návrh na úpravu výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu späť, súd konanie zastaví. Súd konanie nezastaví, ak je potrebné v ňom pokračovať alebo ak niektorý z účastníkov so späťvzatím návrhu z vážnych dôvodov nesúhlasí (§ 29 CMP). Po novom teda má súd možnosť pokračovať v konaniach, ktoré sú ovládané princípom oficiality, aj napriek späťvzatiu návrhu navrhovateľom, za predpokladu, že pokračovanie v konaní považuje za potrebné.

7 ZÁVER

Z hľadiska odstránenia základných problémov súdnych konaní vo veci úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom **nepri-niesli zmeny civilného procesného práva výraznejšie zmeny**. Naďalej **pretrvávajú všeobecne známe negatíva**, a to predovšetkým konflikty medzi rodičmi a neúmerne dlhá súdnych konaní.

Je však potrebné zdôrazniť, že uvedené nemožno pripisovať na ťarchu právnej úpravy (aj keď táto môže mať určité medzery a limity), ale nedostatkom v aplikačnej praxi (neefektívnom postupe súdu, nedodržiavaní legislatívnych predpokladov, správania a konaní samotných účastníkov konania)³⁵.

V právnej praxi sa ako jeden z najproblematickejších bodov už teraz ukazujú možnosť vykonania nezákonného dôkazu. Ide najmä o situácie, kedy niektorá zo strán použije časť cudzej elektronickej komunikácie, prípadne tajne vyhotovenú zvukovú nahrávku (napr. zachytávajúcu správanie druhej strany) a túto použije ako dôkaz. Postup súdov je v súčasnosti príliš benevolentný a v drvivej väčšine prípadov je vykonanie takéhoto dôkazu pripustené, a to bez náležitého vyhodnotenia jeho vzťahu k chráneným právam a záujmom, dôkaznej núdzi účastníka konania, či zhodnotenia jeho významu pre objasnenie celkových pomerov v rodine. Takýto stav, je ale kontraproduktívny, nakoľko je ľahko zneužívateľný a prispieva k eskalácii konfliktu.

³⁵ Zmena právnej úpravy prinesie možnosť postupovať rýchlejšie a efektívnejšie, avšak treba mať na pamäti, že akokoľvek kvalitná právna úprava bude aplikovaná súdmi a využívaná účastníkmi konania, teda konečný výsledok bude závislý aj od konkrétnej aplikácie právnych noriem (bod 7.3 Návrhu legislatívneho zámeru rekonštrukcie civilného práva procesného. Ministerstvo spravodlivosti SR, Bratislava, 2013).

Podobné nedostatky je možné identifikovať i v oblasti participačných práv dieťaťa, ktoré boli reformou výrazne posunuté, čo pokladáme za krok správnych smerom. Ich samotná realizácia ale naráža na nedostatky pri spôsobe a forme vedenia vypočutia maloletého.

Problematickým sa tiež javí duplicita konaní (konania o rozvod manželství, ktoré je spojené s konaním o úprave pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva a konania o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas do rozvodu manželství), na čo už bolo poukázané.

Aj keď v tejto dobe možno konštatovať, že **zámer, ktorý sa sledoval rekonštrukciou** – zefektívnenie súdnych konaní, eliminácia prietahov v súdnom konaní, kvalitnejšie súdne rozhodnutia, sa vo veciach úpravy výkonu rodičovských práv a povinností **sa zatiaľ dostatočne neprejavil**, zostáva pro futuro veriť, že po ustálení súdnej praxe môže priniesť zmeny k lepšiemu.

Vyššie uvedené rezultuje do jednoznačného záveru, že prijatie novej právnej úpravy nie je možné považovať za koncový, ale naopak za začiatkový bod reformy civilného procesu, ktorá sa musí rozvíjať ďalej tak, aby bolo možné dosiahnuť zámery a ciele, ktoré prijatie novej právnej úpravy sledovalo. V tomto smere je nutné venovať pozornosť najmä súdnej praxi a jej uchopeniu jednotlivých ustanovení kódexov, ale tiež vytvárať ďalšie podporné mechanizmy, ktoré umožnia efektívne využitie možností, ktoré nová právna úprava ponúka. V oblasti úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom môžeme ako príklad takýchto podporných mechanizmov spomenúť edukáciu samotných účastníkov konania pred jeho začatím, personálnu stabilizáciu orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a pod.

Literature

HORVÁTH, E. a E. VARGA. *Zákon o rodine. Komentár. 2.*, prepracované a doplnené vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-8168-021-2.

HORVÁTH, E. *Judikatúra vo veciach rodinnoprávnych vzťahov*. Bratislava: IURA EDITION, 2012. ISBN 978-80-8078-457-7.

- HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.
- PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-359-2.
- SMYČKOVÁ, R., M. ŠTEVČEK, M. TOMAŠOVIČ, A. KOTRECOVÁ a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-629-6.
- SVOBODA, J. a S. FICOVÁ. *Zákon o rodině. Komentář. Judikatura, súvisiace predpisy a vzory rodinnoprávnych podaní*. Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o. ISBN 80-88984-76-9.
- ŠÍNOVÁ, R., L. WESTPHALOVÁ, Z. KRÁLÍČKOVÁ a kol. *Rodičovská zodpovednosť*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3.
- ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ a kol. *Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012 ISBN 978-80-7400-406-3.
- Zborník z medzinárodnej konferencie konanej 10. novembra 2004 v Bratislave. Bratislava: Kancelária verejného ochrancu práv, 2004.

ASPI.

Kontakt – e-mail

ivana.zmekova@gmail.com

Vědecká redakce MU

prof. Ing. Petr Dvořák, CSc. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D.;
doc. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D. ; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

DNY PRÁVA 2018 – DAYS OF LAW 2018 ČÁST VI. – REFORMA CIVILNÍHO PROCESU

**Eds.: doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D., JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M.,
JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 656

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9374-4 (online : pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9374-4

9 788021 093744